

ปีที่ ๑ เล่ม ๓

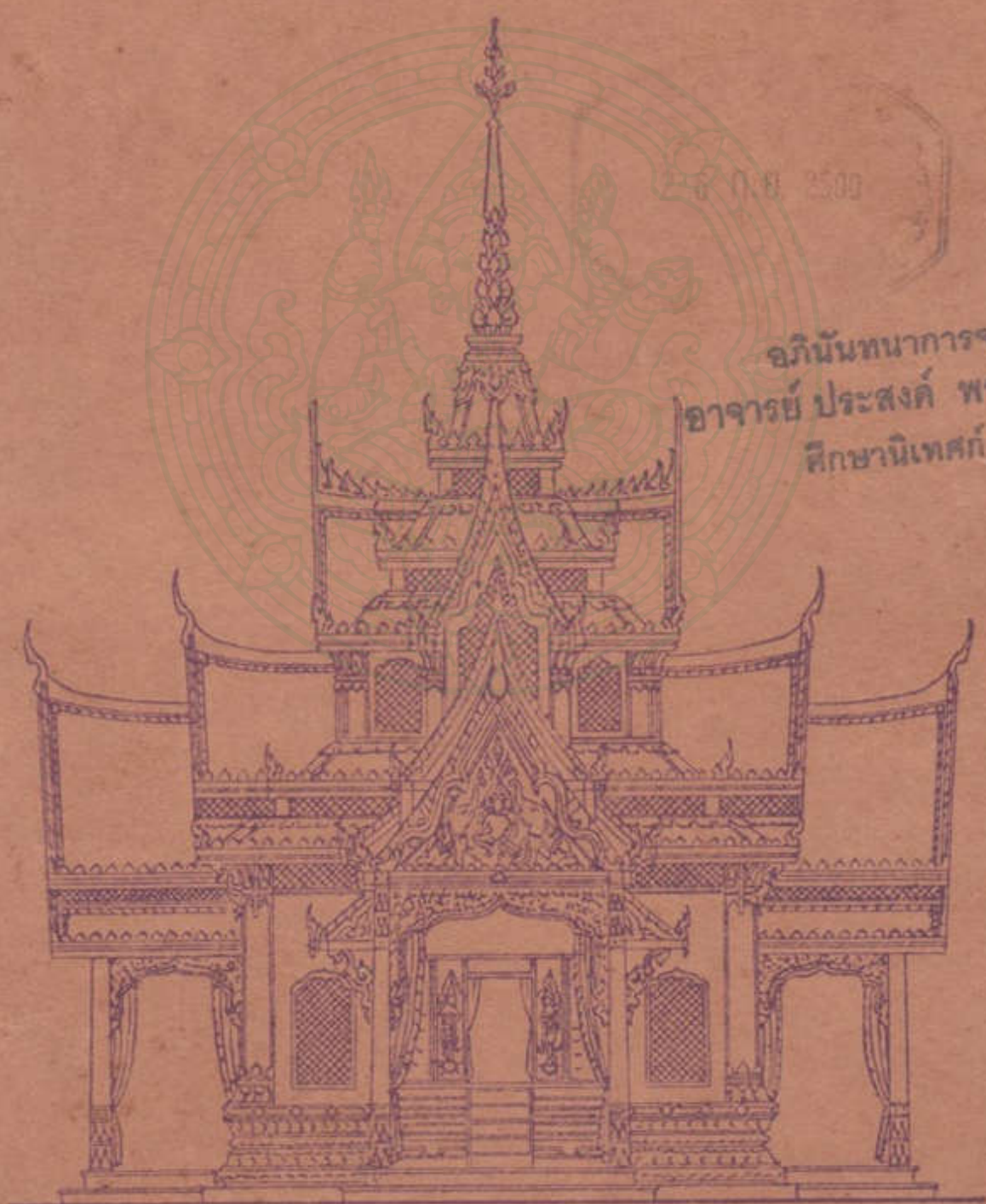
กัณยาบหม

พ.ศ. ๒๕๐๐

ศิลปากร

นิตยสารรายสองเดือนของกรมศิลปากร

ฉบับนี้จัดทำจาก
อาจารย์ ประสงค์ พวงดอกไม้
ศึกษานิเทศก์ ๘

พระเมรุกรมขุนสุพรรณภาควดี

พ.ศ. ๒๔๔๓

อินันทนาการจาก
อาจารย์ ประสงค์ พวงดอกไม้
ศึกษานิเทศก์ ๘

- ศิลปากร -

เป็นนิตยสารราย ๒ เดือน ของกรมศิลปากร

เจ้าของ

กรมศิลปากร

ที่ปรึกษา

พระยาอนุมานราชชน

ผู้จัดการ

นายวัช รัตนภาษี

เจริญฤกษ์

นายจรัส กัมพลาสี

บรรณาธิการ
ผู้พิมพ์ - โฆษณา

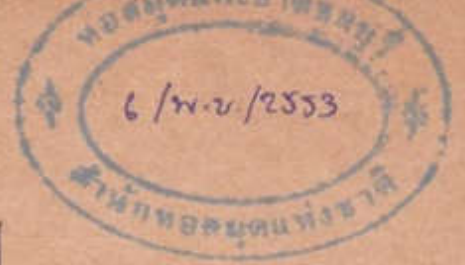
นายบุญนาค พยัคฆเดช

สถานที่พิมพ์

โรงพิมพ์พระจันทร์

สำนักงานตั้งอยู่ที่แผนกเผยแพร่และสถิติ สำนักงานเลขานุการ กรมศิลปากร

ถนนหน้าพระธาตุ โทรศัพท 20628

สารบัญ

ปีที่ ๑ เล่ม ๓ กันยายน ๒๕๐๐

๑. สาสันสมเด็จ		สมเด็จพระเจ้าพวกรมพระยานริศรฯ	
		และ สมเด็จพระยาตำราฯ	หน้า ๑
๒. บันทึกเรื่องความรู้ต่างๆ		พระยาอนุমানราชชน	.. ๒๕
๓. พังวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา		จารย์ เกียรติภัง	
วัดราชบูรณะ		มานิต วังวิโกดม	.. ๔๐
๔. เรื่องบุค		ร. รัตนภักษาคี	.. ๔๓
๕. บุคโลหะในประเทศไทย	..	ชิน ชัย	.. ๕๐
๖. ไปจัดพิพิธภัณฑ์ที่ไชยา		ธรรมนุญ อัดถาก	.. ๖๐
๗. วิชาประวัติศาสตร์		เสฐียร โกเศศ	.. ๗๐

The Thai Beach-Head States In The 11 th. - 12 th. Centuries.

		ขจร สุขพานิช	.. ๗๔
๘. อธิบายบทมโหรีเรื่องรถเสน		มนตรี ตราโมท	.. ๘๒
๙. โน้ตและบทเพลงร่ำวง		ชินิต ชัยโพธิ์	.. ๙๐
๑๐. แผนผังเจดีย์พุทธหัตถ์		พ. พรหมพิจิตร	
๑๑. จดหมายเหตุพระราชพิธีลงทรง		ยม ปัทมยางกูร	.. ๙๔
๑๒. คำอ่านศิลาจารึกวัดสันมะค่า จังหวัดลำพูน		ฉา ทองคำวรรณ	.. ๙๘

SILPĀKON

Vol. 1

September 1957

No. 3

CONTENTS

1. "San Somdet". (Letters between their late Royal Highnesses Prince Damrong and Prince Naris.)	Page 1
2. Notes on Miscellenous subjects. by Phya Anuman Rajadhon.	" 25
3. Plan of Wat Raja Burana, Ayudhya. by Chamrat Kietkong.	
Explanatory Notes on the Plan of Wat Raja Burana. by Manit Vallibhodom.	" 40
4. On the Hindu Cosmic Periods. by T. Ratanaphichart.	" 43
5. Bronze Age in Thailand. by Chin You-di.	" 50
6. A Trip to Chaiya. by Thamnoon Attakorn.	" 60
7. On the Study of History. by Sathian-Koset.	" 70
The Thai Beach-Head States in The 11th.-12th. Centuries. by Kachorn Sukhabanij.	" 74 (to be continued)
8. Explanatory Notes on the music of "Rothasen" Musical drama. by Montri Tramote.	" 82
9. Musical Note of "Ramwong" dancing. by Dhanit Yupho.	" 90
10. Plan of Chedi Yudhahatti by P. Phromapichit	
11. Journal relating to the Royal Bathing Rite in connection with Tonsure Ceremony of Royal Children. by Yim Puntayangkura.	" 94
12. Reading of Stone Inscription of Wat San Maka, Lampoon. by Cham Tongkhamwan.	" 98

สาส์นสมเด็จ

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันท & กษยาน พ.ศ. ๒๔๗๐

กราบทูล สมเด็จพระยาตำรางฯ ทราบฝ่าพระบาท

ขอประทานทอดวาทะวิจารณ์ให้ทราบฝ่าพระบาทว่า เกิดอาการหม่อมพร้อมทั้งครอบครัว
ได้พากันลงเรือภาณรังษีโดยลำรถบึงกรุงเทพฯ เมื่อวันท ๓ กษยาน เพราะหัดคนโดยสาร
ชนท ๑ ไม่นานใคร่อกเลยนอกจากพวกเรา ๕ คนด้วยกันเท่านั้น เป็นอรรถระบายอย่างย้ง เว้นแต่
เรือถูกคลื่นโยกโยนบ้าง ถึงเกิดเห็นว่ามีใช้ถูกมรสุมคลื่นออกเพราะลมยั้งพัดแรงจากตะวันตก
ที่ถูกคลื่นโยกโยนบ้างนั้น หากจะเป็นด้วยเขาตดออกถึง หาดทางตรงเพื่อให้ลงเรือ ชุระอะไร
ก็ไม่มี จะชุอะไรก็ไม่มีจะดู นอกจากนาถบพาทผู้ถักนอน นอนหลับนอนไม่ถ่วงจนจะถักค
ตลอดดั่งของจน ถานอนนอนแล้วหลังคงเป็นเชือกแน่นนอน

๓๐ ทม วันท ๓ กษยาน คนชนเพราะเสียงหลุดเรือเขาเบ็ดเหมือนหนึ่งปลก ลำคัญ
ในใจว่าคงถึงเรือนารอง แต่เมื่อเบ็ดประคองออกไปดูเห็นไฟเป็นแสงสว่างอยู่บนฝั่ง จึงได้
รู้ว่าเขาถึงเมืองสมุทรปราการเสียทีเดียวแล้ว เบ็ดหลุดเรียกพนักงานผู้ถักถักถัก

เวลา ๒ โมงเช้าถึงท่าทางฮัดเฮะเซียดกวดพระยาไกร เรือให้เขาจอดที่นั่น มีชายดัด
กับพระวังลงมารับ ดั่งลัษณ์ว่าทำไมมาจอดที่นั่น เขาเคยจอดทอดกกลางนาทหน้าทाराฮวงค์
ถามชายดัดก็บอกว่าจอดเป็นพะเคะเพื่อถึงเขตการหม่อมชนบท เป็นเทวดา ชนได้สบายและใกล้
บ้านด้วย จึงได้พากันขึ้นรถลงถึงบ้านด้วยดี เพียงเวลา ๑๕ นาทีเท่านั้น

จนเป็นวนกำหนดตั้งหนังสือเวรถวาย จะให้ขาดไปก็หาสมควรไม่ แต่จะเขียน
เรื่องอะไรถวายก็ดัดจะถูกทะเล่ทุกนิกไม่ทน จึงเขียนมาถวายแต่รายงานการเดินทางกลับถึงบ้าน
แล้วให้ทรงทราบเท่านั้น

นักใต้ถุนขอทศวรรษบ่นถ้อยยังไม่เคยบ่นถ้อยได้ขอหนึ่ง ในการที่ไปเที่ยวคราวนี้
รู้สำนักในใจว่า เราจะรู้อะไรที่เป็นของจริง หรือจะหาสิ่งใดที่เป็นของจริงโดยยากที่สุด ว่าถึง
ของมุกเป็นของที่ฝรั่งสอนให้ชาวเมืองทำ สำหรับขายหลอกพวกควรดีเกือบทั้งนั้น ไม่ใช่
ของใช้ในบ้านในเมือง เช่นเดียวกับในเมืองเรารู้ว่าแต่ให้เด็กทำแจกันฉลุลายเทพประนม
ฉนั้น เป็นของที่คนไทยไม่ได้ใช้ ทำสำหรับหลอกขายพวกควรดีอย่างเดียว ส่วนทางรูปภาพอัน
เป็นทางที่จะรู้ประเพณีบ้านเมืองได้ก็ไม่ได้เห็นที่จริง เป็นคนว่าตะเมงตะครีบพาทยราชตะโพ
อะไรฝรั่งมุกหามาจัดเล่นจัดนั่งตามชอบใจให้เขาภาพวังเท่านั้น ไม่ใช่ความจริงเลย พวก
ตะครีบพาทยกเขาใจ จัดมาดั่งเล่นอย่างโคมลอยให้ฝรั่งดูเอาเงินเท่านั้น การเป็นดั่งนั้นแล้ว
แต่จะโปรด

กรรมิกวรแล้วแต่จะโปรด

พร

บ้านชนนามอน ปัน

วันที่ ๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๘๐

ทูล ส้มเต๋จกรมพระนริศ

หม่อมฉันได้รับ สายพระหัตถ์ทรงเริ่มใหม่ตั้งแต่วันที่ ๕ กันยายนนั้นแล้ว ท่าน
เสด็จกลับไปถึงกรุงเทพฯ แล้วว่าพวกหม่อมฉันคัดกัน พดกันเวลากินอาหารเขาเกือบทุกวัน
ว่าป่านท่านจะเสด็จไปถึงไหน และป่านจะเสด็จกลับถึงกรุงเทพฯ แล้วหรือยัง มีรูป
เรือภาณุรังษณ์แล่นจากสงขลาตรงไปกรุงเทพฯ ทีเดียว ขรรคนายเรือทะเลเขาชอบเล่นให้
โกตฝั่ง เพราะต้องระวางน้อยลงและคดทางตรงถึงเร็วขึ้นด้วย ฝ่ายคนโดยสารมีเวลาว่าง
มาก ถ้าเป็นฝรั่งกลางวันก็มักเล่นกีฬาและเล่นสุราเมรัยกัน กลางคืนก็ชวนกันราเฝ้าเขา
คราโมโฟน แต่ไทยเราเช่นพระองค์ท่านกับหม่อมฉันไม่ออกสนุกในการเหล่านั้น ก็ได้แต่นอน
อ่านหนังสืออ่านจนเมื่อยตากก็เลยหลับไป หม่อมฉันลงไปส่งคโปร้ จากกรุงเทพฯ ครึ่งหนึ่ง
ก่อนวันจะหายหน้าเช่นครั้งเดิมา จึงหวังว่าทงพระองค์ท่านและผู้โดยสารเสด็จจะถึง
กรุงเทพฯ โดยชันบานทวักกัน

การเที่ยวดูโบราณวัตถุสถานตามต่างประเทศ ได้ประโยชน์แน่นอนที่ได้เห็นรูปปั้นฐาน
ด้วยนัยน์ตา แต่ส่วนเครื่องคานานของวัตถุสถานเหล่านั้นรู้ได้เพียงเท่าที่นักโบราณคดีในถิ่นนั้น
เขาบอก แต่เมื่อคิดว่าถ้าไม่ได้ความรู้จากเขาได้ฟังแค่เรื่องนทาน เช่นเรื่องดาแด่นปมก็จะรู้
เขื่อนหนักไป จึงต้องฟังอธิบายของพวกนักโบราณคดีพอรู้ใกล้กับความจริง

ชาวทางบ่บ่งนี้ คงแห่กันเล็ดจกกลับไปแล้ว มักรมชุนชยนาทเล็ดจมาพักอยุ่ที่ไฮเตด
รณมคคณหนึ่ง หม่อมฉนเชญเล็ดจมาด้วยเวลาคัทชนนามอนยฮอดเมอจนาทคยท ๕ กณยา
ยณ วนทเล็ดจมาถึงน เซอเล็ดจลงไปรับหม่อมฉนชยาเบช กับเจ้าหญิงลูกของเรอที่ดังคไปรี
เล็ดจกลับมาทางรถไฟ บ่นว่าเขาเขารณอนพวงทางรถจักรเพียง ๒ ชั่วโมง ลูกทงผงแตะกณ
ถานหินบรรมไม่หลบยงวัง หม่อมฉนกวาเชนนเหมือนกน ว่ารถไฟไทยยังดกกว่า ดูเป็น
บุญที่ทานไม่เล็ดจมาจากดังคไปรี โดยทางรถไฟ

เมื่อสองสามวันมานหม่อมฉนหมกเบคคณหนึ่งล่อประกาศพระราชพรตต่าง ๆ ซึ่งพมพแจก
ในงานพระศัพกรมพระฉมมต ในเลมพจจรมพรรณนการพชรบรจคองชาดาพระนครและคค
เทอรูปทหลกเมองในรัชกาลที่ ๔ เมอบฉน พ.ศ. ๒๔๗๖ ว่าใช้ “คำสหลวง” เป็นททำราชพร
ความตรงนบงวาเราเขาใจคคยคองจะทคคไป ตามทรกนอยเล็ดว่า เมอสร้างพระนครใน
รัชกาลที่ ๓ สร้างคำสทประชมตกชน ๓ หลง คำสทกชน มหาตไทยกับกตาโหมสร้างใน
พระราชวงจรงเรยกกนว่า “คำสทกชนใน” เรยกคณชะราชการทมคทาแห่งนงประชมว่า
“ตูกชน ณ คำส” คำสทกชนอกหลงหนึ่ง เป็นทพพาคษาคค สร้างชางนชกพระราชวง
เรยกว่า “คำสทกชนอก” หรือ “คำสหลวง” กเรยก คณฉมคทาแห่งนงประชมเรยกว่า
“ตูกชน ณ คำสหลวง” มาชนหลงเรยกคั่วว่า “ตูกชน” ปรากฎมาแตกอนอกคยชางหนึ่งว่า
คำสทกชนอกนนสร้าง ใกล้กับค้วสหลวงเมองและคำสดารบาญชกรมพระสุริยวดี คำส
ตูกชนเดิมสร้างเป็นเครื่องไมทง ๓ หลง รือสร้างใหม่เป็นกคอรือกคปุนเมอรัชกาลที่ ๓ นเป็น
ความเดิม

ความทเป็นฉนฉนชนใหม่นน เมอรัชกาลที่ ๓ เห็นจะเปเลชนเป็นคคคคคำสทกชนใน
๒ หลง เพราะใช้เบนทแอกเมองพกเมอกอนเขาเผาคคย แต่คำสทกชนอกยงคองเป็นเครื่องไม
อยุ่อย่างเดิม ถ้าได้เปเลชนเป็นคคคคคคมีอะไรเล็ดคคยเป็นคคจณพวกชนเราได้ทนเห็นเหมือน

ศาลาธรรมาณีย์ และคงไม่ย้ายลูกขุน ณ ศาลหลวงเข้ามาประชุม ณ ศาลาลูกขุนใน ความ
 ในประกาศพริตต์ให้เห็นว่าศาลาลูกขุนนอกยังอยู่และเป็นศาลหลวงมาจนรัชกาลที่ ๕ ต่อมา
 หลังปี พ.ศ. ๒๓๘๐ จึงได้มี สันนิษฐานว่าเพื่อจะสร้างเปลี่ยนใหม่ให้เป็นก่ออิฐถือปูน
 เหมือนอย่างศาลาลูกขุนใน จึงให้ลูกขุน ณ ศาลหลวงย้ายเข้าไปนั่งประชุมพิพากษาคดี
 ณ ศาลาลูกขุนในฝ่ายขวาชั่วคราว แต่จะเป็นด้วยเหตุอันใดอันหนึ่งทำให้การที่จะสร้างศาล
 หลวงขึ้นใหม่นั้น รังรอมมา ศาลหลวงของเดิมก็เลยสูญไปเพราะรื้อหรือหักพังเองก็เป็นได้
 ส่วนศาลาลูกขุนในเมื่อถึงรัชกาลที่ ๕ ไม่มีการประชุมลูกขุน ณ ศาลา คือประชุมเสนาบดี
 ที่ศาลาลูกขุนเหมือนแต่ก่อน ใช้แต่เป็นห้องเวรประจำการของกรมมหาดเล็กและกลาโหมแต่
 ทางเฉลียงข้างด้านใดหนอยหนึ่ง ศาลาลูกขุนในจึงกลายเป็นศาลหลวง

ยังมวนจนยชชช ทหมอมณเคยเลาถววยแต่ก่อนแล้ววในศาลาลูกขุนเมื่อเป็นศาล
 หลวง มกอนาหมาก และชานหมากบวทนงไวบนพนศาลาตลูกขุนนังตักเทากระตงถึง ๒ กอง
 ชอนต่นนนิฐานวในลัมยเมอลูกขุนนัง ณ ศาลาตลูกขุนเกา คงมตองสำหรับบวทนาหมาก
 ตงไปตงพนตน บวทนมาจนเคยตวมาหลายชวคน เมอลายมานง ณ ศาลาตลูกขุนในไมมตอง
 เซนณ ชานบปเลอณใหญ่ ความเคยตวกทำให้บวทนาหมากเกิดตวตามเคย โดยไมรูตักว
 นาเกตยต

กรรมกรรมแล้วแต่จะโปรด

อภัย ๒๖ ๒๖ ๒๖ ๒๖

x

x

x

ตำหนักปลายเนิน กลองเตย

วันที่ ๑๓ กันยายน ๒๔๗๐

กราบทูล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าพระบาท

ทรงตั้งเวรณบบน จะกราบทูลคอบลายพระหัตถ์เวรตงวันที่ ๓ มิถุนายน อันไมมตอง
 จะกราบทูลคอบได้ตามเวลาอันควรนตบเนื่องไป

เรื่องราวอีก เป็นพระเดชพระคุณเถลิงเถลิงทรงพระอุทิศสัจจะตามหาหนงส์
มาแปลประทานให้ทราบเถลา การกระทำในอนันตมาตรงกบที่เรากำนันไม่ประหลาด เพราะ
พรหมณเขานำประเพณีอนันตมาทำให้ ประหลาดที่การนมาแถมมากกยงคงรูปอยู่ได้ ผิด
เพี้ยนกันไปแต่เล็กน้อย

คราวนี้จะกราบทูลให้ทราบฝ่าพระบาท ตามความเห็นเป็นจำเพาะทางข้อดังต่อไปนี้
ในข้อเลือกพระเจ้าแผ่นดินของเรา เกล็ดกระหม่อมเห็นว่าเทวดาเลือกไม่ใช่มนุษย์
เลือก ผู้ควรเป็นพระเจ้าแผ่นดินนั้น เทวดาย่อมสร้างสรรคมาใหม่บุญเพียบพร้อมควรแก่
ตำแหน่งพระเจ้าแผ่นดิน ถึงมนุษย์ใดเลือกก็เลือกส่วนรอยเทวดานั่นเอง คำที่ว่า “อเนกชน-
นิกร์สโมสรมมต” กว้างไฉนเพียงให้ฟังเพราะ ที่จริงคนคนเดียวหรือเพียงสี่ห้าห้าคนเลือก
การประมุขก็ทำแต่พอเป็นที่ ไม่ถึงอเนกชนนิกร์สโมสรม

คำ “อภิชก” ตรงกับที่เราเรียกว่า “ราชาภิเศก” คำ “อินทร” ตรงกับที่
เราเรียก “อินทราชาภิเศก” เป็นแน่ ต่ใจที่เคียดว่า “อินทราชาภิเศก” คือ อภิชกเป็น
พระเจ้าจักรพรรดิถูก ไม่ใช่พระอินทร์เขี้ยวๆ ลงมาอภิชกถวาย

พระที่นั่งภัทรบิฐ เห็นว่าตรงกับราชธานีของอินเดีย และเป็นอันเดียวกับพระแท่น
เศวตฉัตร เป็นของตงประจำท้องพระโรง ไม่ใช่เครื่องสดอันทำขึ้นชั่วคราวสำหรับการพิธี พระ
ที่นั่งอยู่ทิศนั้นและเป็นเครื่องสด ทำขึ้นจำเพาะใช้ ในการพิธี สำหรับเป็นที่ประทับรับอาภิชก

พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง เคยทรงพระราชดำริวินิจฉัยไว้ว่าตำราราชาภิเศก
ของไทยเรา คงจะว่าไว้เป็นสองอย่าง คือ อย่างใหญ่กับอย่างย่อ เหตุว่ามณฑลพระกระยา-
สำนากับพระที่นั่งอยู่ทิศ เป็นที่ประทับตั้งรับอาภิชกเหมือนกัน พระที่นั่งภัทรบิฐกับพระแท่น
เศวตฉัตรเป็นที่ประทับนั่งเมืองเหมือนกันเป็นของซากัน เพราะฉะนั้นจึงทรงพระราชดำริว่า
ตั้งด้วยมณฑลพระกระยาสำนากับประทับพระแท่นเศวตฉัตรนั้น เป็นการทำอย่างใหญ่
ประทับรับอาภิชกบนพระแท่นอยู่ทิศกับประทับพระที่นั่งภัทรบิฐนั้น เป็นการทำอย่างย่อ แต่ผู้
อำนวยการพิธีไม่เข้าใจจึงทำเสียหมดทุกอย่าง

โดยพระราชดำริเห็น เมื่อครั้งเสด็จเถลิงพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยโปรดเกล้าฯ ให้
จัดรวมกันเสีย ให้ทำททรงเป็นพระแท่นแปดเหลี่ยมปักเส้ามเพดานเศวตฉัตร ไว้ทั้งสี่ทิศ
เบื้องบน ตั้งสี่ทิศาราก่อนแล้วพราหมณ์ก็เข้าถวายน้ำแปดทิศคัตไปทีเดียว เสด็จขึ้นทรง
เครื่องแล้ว เสด็จออกพระที่นั่งอภิเศกคฤศต ประทับพระแท่นซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ทำเป็นพระแท่น
รัตนสังฆาสน์อยู่เบื้องล่าง ทรงสอนด้วยพระเกาฮอนไชพระที่นั่งกงเก้าฐานเป็นสังฆาสน์ชา ถาด
ด้วยหนังสือ (บันทึก) เบิกข้าราชการฝ่ายหน้าเข้าเฝ้าก่อนแล้วถอยออก ข้าราชการฝ่ายใน
เข้าเฝ้าต่อไปภายหลัง แล้วเสด็จกลับเป็นเสร็จการ

หากจะวนจวนไปอีกอย่างหนึ่งก็ไม่ได้ การตั้งมณฑปพระกระยาสนานนั้น เป็นการ
ตั้งเพื่อชำระพระองค์ให้สะอาดก่อนเข้าพิธีตามคัมภีร์ "พระอวสธร" การเสด็จขึ้นพระที่นั่ง
อยู่ทิศนั้น เป็นการขึ้นครองบอกละเกด การเสด็จขึ้นพระที่นั่งภทรบุรีหรือพระแท่นเศวตฉัตรนั้น
เป็นการนั่งเมืองออกมธุมาตยา การเสด็จเทียบพระนครนั้น เป็นการทวงให้พลเมืองรู้จักพระ-
มหากษัตริย์พระองค์ใหม่ เียบทางสถลมารค ให้ผู้อยู่ใกล้ได้เห็นพระองค์ เียบทางชลมารค
ให้ผู้อยู่นานาเห็นพระองค์

ตามที่เข้าใจกันว่า พระเจ้าแผ่นดินแล้วพระยศจะยกขึ้นฉัตร ๗ ชั้นนั้นเห็นจะเข้าใจ
กันผิดอก ความหมายจริงเป็นว่าทรงกันได้คงแต่ชั้นเดียวจนถึง ๗ ชั้นเป็นที่สุด ดังจะเห็นได้
จากพระกตชนเป็นฉัตรชั้นเดียว ชั้นล่างเป็นฉัตร ๓ ชั้น เครื่องพระอภิรมย์เป็นฉัตร ๕ ชั้น
ฉัตรพระราชาเป็นฉัตร ๗ ชั้น ฉัตรพระแท่นเศวตฉัตรเป็นฉัตร ๗ ชั้น ควรพึงสังเกตว่าฉัตร
๗ ชั้นนั้น ไม่ใช่ถวายอย่างงานเต็มหน มีแต่ปักประจำพระแท่น ด้วยจะเป็นของใหญ่โตเกินที่
จะถ้อยอย่างงาน ตามฉนวนกพอจะตั้งกันได้ เช่นพระมหาอุปราชกำหนดพระยศใช้ฉัตร ๗ ชั้น
แต่จะไม่ใช่ได้ไม่เกิน ๗ ชั้น เจ้านายใช้ฉัตร ๕ ชั้น แปลว่าไม่ใช่ได้ไม่เกิน ๕ ชั้น ส่วนเกินขึ้น
ไปนั้น แม้โปรดเกล้าพระราชทานเป็นพิเศษจึงใช้ได้ มุตเดิมที่จะเป็นดังนี้

ธรรมเนียมไทยยอมถ้อยเอาฉัตรเป็นหลังอันใหญ่ แม้จะพุดถึงพระเจ้าแผ่นดินก็อาจเอา
เศวตฉัตรเป็นทง หาได้ช่างเอามงกุฎไม่ ที่มาช่างเอามงกุฎนั้นเป็นของใหม่เอาอย่างฝรั่ง เช่น
มงกุฎราชกุมารเป็นต้น ขอนใดกราบทูลด้วยปากแล้ว แต่เพื่อจะไม่ให้หายไปเสีย จึงกราบทูล
ด้วยหนังสือชาไว้อีกครั้งหนึ่ง

คำ " ไทร " เรากรู ดั่งมีในสรรพสิ่งทั้งนั้น ซึ่งกรมสมเด็จพระปรมานุชิตทรง
พระนิพนธ์ไว้ว่า " อคนไทรจารย์ กัจจรัสชชการ " คำ " ไทร " เรากรู ดั่งเรียกกัน
อยู่ว่า " ไทรกนต์ " อันชื่อว่าไทรนั้น เห็นหตมาแต่คำ " ไทรดาจารย์ " ซึ่งหมายความว่า
อาจารย์ผู้ทำไทร

พระดำริในการมุ่งงานศพนัน วิจารณ์ว่าถูกต้อง การมุ่งด้านนี้สำคัญมากกว่าจะ
มีชนเมื่อไร ถ้าจะพูดให้กว้างก็จะต้องถามชนไม่กอนรัชกาลที่ ๕ เป็นแน่นอน ในสายพระหัตถ์
ศรีสุพรรณนาถถึงการแต่งตั้งไปในงานศพ ทรงใช้คำว่า " ทำแต่แต่งบักตวดตายก็เพื่อทำ
ให้ส่วย " เป็นเหตุให้คนได้ถึงคนสมัยใหม่ซึ่งใช้คำผิดๆ เช่นคำว่า " ส่วย " โบราณเห็นใช้
แต่แก่คนอย่างหนึ่ง แก่ชาวทุ่งอย่างหนึ่ง นักได้ของอย่างเท่านั้น แต่เดี๋ยวนี้ใช้กันกว้างออกไป
เช่นบ้านส่วย ดินไม่ส่วย ภรรยาส่วย พังขว้างส่วยเทศน์

เรื่องเพมระบายพระกตเป็น ๓ ชนชนในรัชกาลที่ ๕ นั้น ชอบมาปากกลด้อยหนักหนา
ฉัตรพระอภิรมย์ด้วยเป็นระบาย ๒ ชนทงนั้น พวกฉัตรปรีด่าง ๆ มักทำกรวยชนเดียว แต่ง
ว่าเป็นระบายชนเดียว

เรื่องทศรต์เลาถึงชาวอนเคยมาเผ่า แล้วทศรชอพนัน เขาทำโดยประเพณีเก่ามาก
แต่ตดลางาค้อกลงมาเสียมากแล้ว เคยเห็นในหนังสือใดประเทศ หรือลัทธิศาตร์อะไรพวก
นั้น กตางถึงผู้น้อยจะลาไปจากหมู่ใหญ่มีตามารดวครบาอาจารย์เป็นต้น ได้ทำการขอพรและ
ให้พรแก่กัน แล้วผู้น้อยพักเอาผู้ใดใดเขาของผู้ใหญ่ ไรยบนหัวตนกระทำเป็นทักษิณสามรอบ
แล้วจึงไป อานทราบกับใจรู้ดังนั้น คำ " ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปก
กระหม่อม " นั้นเป็นการทำกันจริง ไม่ใช่แต่เป็นการกล่าวขยอ

หนึ่งราชาภิเษกพระเจ้าอยู่หัวที่ ๖ เกด้ากระหม่อมมกตงใจคอยอยู่เหมือนกัน แต่
เคราะห์ร้าย พลาดไขว้เขวไป เลยไม่ได้ดูจนแล้วจนรอด

เมื่อวันที่ ๗ น มีการทำบุญเจ็ดวันครั้งที่ ๒ ทพระศัพดมเด็จพระสังฆราชเจ้า เกด้า
กระหม่อมถือเอาโอกาสนั้นไปบูชาเยี่ยมพระศัพ เห็นพระศัพตงบนดาหนักตรงตงพระแท่น
แต่ก่อน ประกอบพระทองกตุนใหญ่ ส่วนพระแท่นนั้นยกย้ายไปตงหว่างเสาห้องเบองชาย
กตตงพระศัพไป บนหนักตงพระพุทธรูปอยู่ตามเดิม เลยเป็นทบูชาประจำพระศัพไป

เดียว เว้นแต่คนนอนนอก เพราะคิดเพดานเตียงแคบไม่ได้ ในงานฉันทมนกแตกด้วย
จัดตั้งประกอบพิธีในวิหารซึ่งตั้งอยู่หน้าตึก หันซ้ายหันขวา แต่จะเป็นหามาหรือพระสงฆ์คณะ
อาคันตุกะจัดตั้งมาช่วยก็ได้ตามไม่ การทำบุญถวายฉันทมนกเป็นของพระ แต่จะเป็นของ
สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ หรือของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์หาทราบไม่ เห็นท่านนั่งคุก
อยู่ในที่บนพระองค์ ถ้าว่าโดยลำดับก็จะต้องเป็นของสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ เพราะโดย
ลำดับท่านเป็นใหญ่กว่า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ท่านอยากวิงวอนพระสงฆ์ซึ่งประกอบ
พระศพ ถ้าเกิดถ้ากระหม่อมว่า กุศลใหญ่กับกุศлын้อยมีลักษณะผิดกันอย่างไร เกิด
กระหม่อมตอบท่านว่าเหมือนกันไม่ผิดกัน ท่านยกถามว่ากระหม่อมท่านไม่จึงเรียกว่าใหญ่
เกิดถ้ากระหม่อมตอบว่า ใหญ่หมายความว่าองค์ท่านทรงพระศพพระนางพระองค์ใหญ่ น้อย
หมายความว่าองค์ท่านทรงพระศพพระนางพระองค์น้อย เป็นของท่านคนไหน เหมือนกัน ควร
จะเรียกแต่จากคุณเท่านั้น ส่วนคำใหญ่ก็น้อยควรจะเป็นส่วนของเจ้าพนักงานอันจะพึงทำความ
เข้าใจแก่กันเท่านั้น มีเวลาได้สนทนากับสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์น้อยนัก ท่านบอกว่าท่าน
ได้ออกมาเฝ้าฝ่าพระบาทที่บึง ๓ วัน ดูเหมือนฝ่าพระบาทจะยังไม่พอพระทัย

ตายพระหัตถ์ออกฉบับหนึ่ง ซึ่งลงวันที่ ๓ กันยายน ทรงพระเมตตาโปรดประทานรูป
ฉายไป ๒ รูปก็ได้รับประทานแล้ว เป็นพระเศียรพระคุณเด่นเกล้า รูปฉายทรงไฟนาคจริง ๆ
ดูดีทั้งพระรูปฝ่าพระบาท กับทั้งเกิดถ้ากระหม่อมและแม่โคด้วย ส่วนรูปนาคนั้นเสียอยู่ที่
แบกกราบ เป็นตุ๊กตาคอโต ๆ ขาวโพลนเข้ามาชมเห็นรูปภาพทำให้ดูไม่ไป เกิดถ้ากระหม่อม
ได้พบกับหญิงพดด้วงแล้ว คิดว่าแก้ได้ ฝ่าพระบาทตรัสสั่งให้เขียนชื่อในรูปนั้น แล้วนำไปถวาย
สมเด็จพระพนวธำมรงค์ใต้พระเศียรตามรับสั่ง แต่ครั้นเมื่อไปเฝ้าเจ้าจริงสมเด็จพระพนวธำมรงค์
ก่อนทางจงหนักขึ้นได้ จะกลับไปที่ไหนจะเสียเวลาหนัก ค่อยกลับจากเฝ้าแล้วจึงแก้ไขเขียน
หนังสือกำกับรูปเอาเข้าของส่งไปถวาย ในการพาดพิงทั้งนี้ความผิดขอประทานอภัย
โทษ ความฉันทมนกเข้าใจว่าเป็นบาทแห่งความหลงอันจะมามีมาภายหลัง

ใช้คำว่า "รับประทาน" ในที่นี้ ทำให้ทรงพระดำรัสประชดของทูลกระหม่อม
ชายชนมาได้ ครั้นคำว่า "รับประทาน" นั้น ก่อนนั้นใช้แต่คำว่า "รับ" เดียวแต่เปลี่ยน
เอาคำปลายใช้คำว่า "ทาน" คือไปในการภาคนำเห็นจะเปลี่ยนเอาคำกลางว่า "ประ" ใช้

ที่พระเจนจันทรภรพราภจะมาหาหม่อมฉันน พ่ายหม่อมฉันก็คิดถึงแก่มาก
เหมือนกัน

ที่บางเวลาพวกชาวเมืองเกิดหวาดหวั่นถึงการสงครามญี่ปุ่นรบกับจีนหนักขึ้น ชน
แรกเกิดรบกับจีนพวกจีนเมืองตั้งคไปร์ สหปาส์รัฐมลายูตลอดมาจนบัดนี้ เว้นเงินลงไป
ช่วยจีนเหมือนจะไต่เงินตั้งล้าน แต่เขาเว้นไว้เฉพาะพวกจีน คอยมาพวกจีนบอกบุญถึง
ชาวต่างประเทศขอเครื่องหุ้มห่อเท้าและขี้นกไม้ไผ่แล้ว เพื่อจะส่งไปให้ท่านพวกราษฎรที่
ต้องทรงภมฺตามาหนีภัยไปท่นรกำด้ามากอ้ย ณ ที่ต่าง ๆ หม่อมฉันออกศรัทธาด้วยส่งสาร
คนพวกนั้น ได้ชวนพวกในบ้านเลือกเครื่องหุ้มห่อเท้าไม้ไผ่แล้วส่งไปให้ท่านบ้าง คอยมาเมื่อสัก
สัปดาห์นายพลแม่ทัพองกุญที่เมืองตั้งคไปร์มาเมืองบึง เรียกพวกทหารสมัคร Volunteer
สำหรับเมืองออกซ่อมรักษาเกาะ ก็เป็นเหตุให้เกิดหวาดหวั่นกันต่อออกไปว่าญี่ปุ่นอาจจะ
เกิดรบกับองกุญด้วย ถ้าเช่นนั้นเมืองตั้งคไปร์และบึงก็จะเขาเป็นสมรภูมิ อาจจะถูกข้าศึก
ยิงหรือทิ้งระเบิด ถึงหลวงซทโรงเรียน Convent แดงคำซอคุมครองของพระเป็นเจ้าแจก
นักเรียน (ตั้งตำแหน่งหม่อมฉันคิดตั้งมากว้าย) ตั้งให้ส่งจดหมาย ๕ หินทุกคน พวกหลาน
ของหม่อมฉันได้มา ชนอยู่ที่บ้านเด็กชนใหญ่เช่นหลานดำลูกพระองค์ของกฎ หลานแก้ว
ลูกชายเต็มกับหญิงแก้ว ได้มากเลย ๆ แต่หลานน้อยลูกชายเต็มกับหญิงบนตาสนนแกยงเล็ก
พอได้มาในวันนักสวดความหลวงซสั่ง พวกบอกว่า นบถพระเยซูหรือ บอกว่าเปเตา
แต่เขาบอกว่าบอถนภยไคก็ส่งไปอย่างนั้น หม่อมฉันต้องตั้งทง ๓ คน ว่าหลานซหรือ
ใครถามว่าสวดหรือเปเตา ให้ตอบว่าสวดก็ผิดกับคำสันทถอชย ถ้าเขาไม่ถามก็ให้หนึ่งเดียว
และอย่าตเตยนหรือชวดคแกเพือนนักเรียนที่เขาสวดเป็นอันขาด ส่วนหลานน้อยนั้นถวายหวาด
หวั่นไม่หายหม่อมฉันสั่งให้คนเลี้ยงให้ช่นให้สวดยันทุน

เมื่อคิดถึงการรบพุ่งกันอย่างทุกวันนี้ก็ออกสลดใจ ด้วยดูเป็นนตคนทรงศีลสังฆกรรมทุก
อย่างหมด หนังสือสัญญา Treaty และกฎหมายนานาประเทศ International Law ก็ไม่เป็น
ประโยชน์อันใดเลยแล้ว หวนคิดโดยทางโบราณคดี

(๓) ชนเต็มรบพุ่งกันด้วยความแกล้วกล้าสามารถ เช่นชนซางหรือแดงทหารมณมอ
ออกสู้กันตัวต่อตัว ชนหมกตัวในหนังสือเรื่องหนึ่ง ดูเหมือนจะเป็นในหนังสือราชาราช ว่า

มอญแรกได้ขึ้นใหญ่ยังกระสุนปืนเข้าไปตกในค่าย พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ทอดพระเนตรเห็นด้วยพระหฤทัยถึงน้ำพระเนตรตก ครั้นว่าแต่ก่อนมาการรบพุ่งเป็น (กัฬา) เครื่องดำราญพระราชหฤทัยของพระมหาษัตริย์ ด้วยได้ทอดพระเนตรฝีมือก่อก่ดทหารในเวลาซึ่งชัยกัน นามเครื่องประหารกันได้แต่ไกลเช่นนั้น ที่ไหนจะได้ชมฝีมือทหารต่อไป

(๒) ค้อมมาถึงสมัยบับนแล้วการรบพุ่งก็ยังเป็นแต่ ในระหว่างบุคคลที่พอใจเป็นทหารสำหรับรบพุ่ง ผู้คนที่ไม่ใช่ทหารก็ไม่ต้องรบพุ่ง

(๓) ค้อมมาถึงสมัยเมือชาติต่าง ๆ บังคับชายพลเมือง ไม่เลือกว่าจะสมัครหรือไม่สมัคร เข้าเป็นทหารชั่วคราวทวงหน้า เช่นเขยอมนกับฝรั่งรบกันเมือ พ.ศ. ๒๔๓๓ กรบกันแต่พวกทตองเกณท์เป็นทหาร พวกที่ไม่ถกเกณท์หาต้องรบไม่

(๔) ค้อมมาชกชนหนิง ถึงคราวมหาสงครามเมือ พ.ศ. ๒๔๕๗ แม้พวกที่ไม่ถกเกณท์เป็นทหารก็ถกเกณท์ให้ช่วยรบด้วยประการอย่างอื่น เช่นตนเครื่องยุทธภณเป็นต้น ชาวเมืองต้องเดือดร้อนไปทั่วหน้า

(๕) มาถึงยุบยุบกับจนครั้น ยังร้ายหนักขึ้นไปด้วยใช้ตุกระเบดทั้งจากเครื่องบินทำอันตรายแก่พลชาวเมืองทั้งชายหญิงเด็กผู้ใหญ่ชนมได้เกยวชของแก่การรบ ต้องล้มตายมากกว่ามาก คนเหล่านั้นไม่ยอมใครจะบองกันอันตรายได้แต่พากันหนี ก็ไปประสับภัยอย่างอื่น คือโรคภัยและทุพภิกขภัยเป็นต้น แม้จะรอดชีวิตได้ก็ต้องทนทการกรรมลำบากอย่างสาหัส คิดดูนาทุเรศยิ่งนัก ถ้าเดือนไปชกชนหนิงก็เห็นจะถึงทั้งตุกระเบดคมโผพิษเพิ่มชน แต่กาใช้ยาพิษอย่างแรงบางทีก็จะตชน เพราะทำให้ตายสิ้นทุกชีวิตในทันทีทันใด ไม่ต้องถูกทการกรรมลำบากต่อไป อยากถามว่ามนุษย์เรานั้นจะเสวลงไปได้ชกชกเท่าไหน

หม่อมฉนมเรื่องที่จะทูลในจดหมายประจำสัปดาห์นอกเรื่องหนึ่ง เมือสกสหาจนมาน มีฝรั่งอยู่ชยเชียงใหม่และคนเคยชอบพอกับหม่อมฉนมมาแต่ก่อนคนหนึ่ง ผ่านมาทางนแฉะมาหาหม่อมฉนม เมือสนทนากันถึงโบราณสถานในมณฑลพายัพ ด้วยแก่เป็นคนชอบโบราณคดี เหมือนกันกับหม่อมฉนม แกบอกว่าพระศรีวชยกาตงจะปฏิสังขรณ์วัดเจดีย์เจ็ดชอตเมืองเชียงใหม่ หม่อมฉนมได้ยหนักตกใจ ด้วยเคยทราบอยู่แก่ใจว่า พระศรีวชยชอบทำการ

ปฏิสังขรณ์ แต่ปฏิสังขรณ์ที่ใหม่เป็นอดแก่ของเดิมไม่ได้ ใครห้ามก็ไม่ฟัง ได้ทำของโบราณให้เสียรูปโฉมมาหลายแห่งแล้ว จะนั่งเสี้ยกตั้งสาร จึงมีจดหมายเป็นส่วนตัวไปถึงหลวงบริบาลบุรีรัตนที่ฉบับหนึ่ง ตั้งสำเนาที่ส่งมาถวายกับจดหมายนี้ จะต้องรอฟังตอบของหลวงบริบาล ฯ ก่อนจึงจะทราบว่าสำเร็จประโยชน์หรือไม่.

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

ถึง ข้าราชการ

x

x

x

บ้านซินนามอน ปันัง

วันที่ ๑๒ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๗๐

ถึงหลวงบริบาลบุรีรัตน

ขอให้อ่านจดหมายเป็นส่วนตัวต่อกับ อย่าเอาเข้าเป็นหนังสือทางราชการ ด้วยฉันไม่มีประสงค์จะสอดเข้าไปเกี่ยวข้องกับ

หลวงบริบาล ฯ คงยังจำได้ เมื่อไปมณฑลพายัพกับฉันครั้ง ๑ ได้ไปเห็นวัดโบราณเป็นวัดสำคัญที่เมืองลำพูน ๒ วัด นอกจากวัดพระมหาธาตุหริภุญชัย เรียกวัดพระยืนวัด ๑ วัดนั้นเมื่อฉันไปเมืองพม่าได้ไปเที่ยววัดเมืองพุกามอยู่ ๓ วัด ได้ความรู้ตระหนักแน่ ว่าวัดพระยืนที่เมืองลำพูนนั้นเขาอย่าง "วัดขานนท" ที่เมืองพุกามมาสร้าง อีกวัด ๑ เป็นวัดร้างชาวลำพูนเขาเรียกว่า "วัดกุกุต" (ถ้าเรียกตามภาษาไทยได้ตรงกับว่า "วัดเจติยาคูณ") เจตานั้นชาวลำพูนเขาไม่เห็นเป็นสำคัญสำคัญอันใด หากฉันชอกแชรกไปดูเองจึงได้เห็น เห็นเขาก็เกิดพิศวงด้วยรูปปั้นฐานพระเจดีย์และพระพุทธรูปที่ตั้งรายไว้ ในคูหาตามชั้นพระเจดีย์เป็นแบบเมืองละโว้ทองนั้น เห็นชัดว่าเป็นวัดชาวละโว้สร้างครั้งสมัยนางจามเทวี จึงได้สั่งให้เปลี่ยนนามวัดกุกุตเรียกว่าวัดจามเทวี และให้ดูแลรักษาเป็นโบราณวัตถุที่สำคัญอันหนึ่งแทนมา

ฉันโดยนไม่ชำนาญนัก เมื่อปล่อยพระศรีวชิรยกกลับไปมณฑลพายัพครั้งหลัง ว่าเจ้าหลวงเมืองลำพูนนั้นมณฑลพระศรีวชิรให้ไปอยู่วัดจามเทวี ฉันก็รู้สึกยินดีโดยนัยหนึ่ง ทว่าวัดจามเทวีจะได้รับความทำนุบำรุงพ้นจากเป็นวัดร้าง แด่อกนัยหนึ่งก็เกิดวิตกขึ้น ด้วยเกรงพระศรีวชิร

จะไม่ซ่อมแปดงพระเจดีย์ระไว ให้มีครุฑและลักษณะของเดิมเหมือนอย่างไปซ่อมพระเจดีย์วัด
สวนดอกที่เมืองเชียงใหม่ แต่ไม่โดยนัยว่าการซ่อมแซมวัดจามเทวียังไรกันอยู่

แต่เมื่อต้องเข้ามาพินิจคนหนิงซึ่งอยู่เมืองเชียงใหม่ผ่านมาทางเมืองบึง เขาเป็น
คนคนเคยกับคนมาแต่ก่อน จึงแวะมาหาฉันตามเขากังโบราณวัดกัลยาณ เขามอบว่าพระศรี
วิชัยกาดจะปฏิสังขรณ์วัดเจดีย์เจดีย์ออกที่เมืองเชียงใหม่ ฉันโดยนัยกักใจ ด้วยวัดเจดีย์
เจดีย์ออกที่เมืองเชียงใหม่กับวัดพระยันทเมืองลำพูน เป็นหลักฐานสำหรับพัสถานพงศาวดาร
เกี่ยวของกับเมืองพุกาม และวัดจามเทวียเป็นหลักฐานสำหรับพัสถานพงศาวดารการเกี่ยวของ
กับเมืองระไว ถ้าแปดงรูปหรือลักษณะผิดไปเสียกับของเดิม ก็ฉันหลักฐานพงศาวดารทั้ง
๓ แห่ง

วัดที่เป็นหลักฐานพงศาวดารในมณฑลพายัพฉันอยากให้รักษาไว้ตามลักษณะอย่างเดิม
เป็นแบบของกันอยู่ให้ชาวตึกท่ง เช่นวัดจามเทวียฉันแต่เจดีย์กับแนวพนัฑหารของเดิมอยู่
เท่านั้น ถ้าคนหรือท้าวทักแกว่งแถมพระเจดีย์กับพนัฑหารของเดิมไว้เป็นอันหนึ่ง นอกเขต
กำแพงแก้วออกมาซ่อม ให้พระศรีวิชัยจะสร้าง โบสถ์วิหารการเปรียญและกุฏิถนได้ตาม
ชอบใจจะคิดทักหนา วัดพระยันทเขารักษาด้วยแล้ว พระศรีวิชัยเห็นจะไม่ไปซ่อมแซม
แต่ท้าวเจดีย์เจดีย์ออกที่เมืองเชียงใหม่ฉันด้วยมาก คชบงกชฉันด้วยให้

ฉันโดยนัยว่าเคยฉันพระราชบัญญัติหรืออะไร ที่บังคับจะปฏิสังขรณ์โบราณวัตถุ
ให้ต้องขออนุญาตอธิบดีรัฐบาลก่อน ถ้าฉันเช่นนั้นการอนุญาตคงเป็นหน้าที่กรมศิลปากร เกี่ยว
มาถึงตงหลวงบริบาลฯ ผู้เป็นเจ้าหน้าตงโบราณคดี ควรบอกกล่าวตงหลวงประจำเมือง
เชียงใหม่ และเมืองลำพูนให้เขารู้ว่าควรระวังอย่างไร

ท่านศรีวิชัยฉันคุณมากในการปฏิสังขรณ์ เสียแต่แถมแก้ไขแบบของเดิมไม่ได้
ถ้าเป็นของใหม่หรือของสำคัญไม่พอเป็นไร แต่ถ้าแก้ไขของที่เป็นหลักฐานพงศาวดาร ก็เหมือน
ทำให้เกิดภัยของห้ามให้อยู่ แต่ห้ามโดยอธยาศัยอย่าให้ถึงว่าทักกันจึงจะดี

หลวงบริบาลฯ อ่านจดหมายฉบับนี้คงเข้าใจได้ ว่าฉันเขียนเพราะใจรักโบราณคดี
เหมือนกับหลวงบริบาลฯ จึงว่าพูดกันตลกตลก

ต๋ม ๒๖ พฤษภาคม

คำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๔๗๐

กราบทูล สมเด็จพระปรมัยยิกานุภาพฯ ทราบฝ่าพระบาท

สายพระหัตถ์ถึงวันที่ ๘ เดือน ได้รับประทานแล้ว

เรือภาณุรังษณ เขาจัดให้เดินจากกรุงเทพฯ ตรงไปสงขลา และกลับจากสงขลา
ตรงถึงกรุงเทพฯ โดยปรารถนาจะประมุขรถไฟช่วยคนที่เบื่อนอนในรถไฟให้เข้าออกได้เร็ว
และเมื่อถึงสงขลาแล้วจะบริษัทยนต์ไปเที่ยวในหัวเมืองต่าง ๆ ได้ มีเดินตรงอยู่แต่เดียว
เท่านั้น ยังมีอีก ๒ ลำเขาเดินช้า ๆ และตามหัวต่าง ๆ ไปตามเดิม แต่ไม่เข้าถึงกรุงเทพฯ
เกลากระหม่อมก็อยากเที่ยวไปช้า ๆ แต่ขีตขีตของหัวเขากรุงเทพฯ ไม่ถึง จึงต้องไปเร็วเร็วที่
เดินตรง

ตามที่กรมขนส่งนาทกลาว โทษรถไฟนั้นไม่ประหัดอะไร เป็นการที่เดินไปตาม
ธรรมดา ที่เกลากระหม่อมมาขึ้น โดยทางเรือนนเป็นการตรงใจหนรถไฟนั้นว่าหาความดี
ไม่ได้นั้นแต่เดียว มีประโยชน์พยายามถึงถึงหญิงมารยาตเข้าไปให้ช่วยสืบ ว่าจะมีเรือหาง
อั้งยี่เขยคกผ่านถึงคไปเรือไร เรือบอกกำหนดไปให้ทราบแล้ว จึงจะอันกลับจากขวาให้
เหมาะแก่ที่จะจบเรืออั้งยี่เขยคกได้ ไม่ใช่กลับมาตามบุญตามกรรมเลย

ในสายพระหัตถ์ถึงเรื่องคำสวดทวง ทำให้คิดค้อยู่ใจไปไม่ใช่เล็กน้อย ถูกขุน
ณ คำสวดทวง หมายถึงผู้พหุภาษาตุลาการหรือมิใช่ ถูกขุน ณ คำสา หมายถึงเด่นาบค้อย่าง
เก่า หรือวิธีมนตร์อย่างใหม่หรือมิใช่

ขุน หมายถึงความเป็นอะไร ตางปากอธิบายว่า ขุนคือพระเจ้าแผ่นดิน ถ้าเช่นนั้น
คำว่าถูกขุนก็โตแก่เจ้าถูกเธอ จะคงเจ้าถูกเธอเป็นผู้พหุภาษาเด่นาบคไปทั้งหมดได้เจียวหรือ
มีคำไหนก็คำหนึ่งความมนตร์ขถูกขุน คำมนตร์ขหนวถูกขุน ส่อให้เห็นว่าคำถูกขุนจะเป็น
เจ้าถูกเธอไปไม่ได้ อีกปากหนึ่งอธิบายคำขุนว่ามาแต่ กุณ - เจียงกุณ - โตเจียงกุณ ในภาษา
จีนหมายความว่าขุนนาง พังเขว่ แต่ไม่พินดังสยไปได้ ถ้ากุณเป็นขุนแล้ว เขาคำถูกไปนำหน้า
ขุนเป็นถูกขุนหน้าทำไม จะได้ความว่ากระไร

คำว่า ขุนนาง เห็นระพุดหมายรวม คือขุนและนาง หมายถึงเอาทั้งผัวเมีย แล้วกลาย
เป็นผัวคนเดียว ขุนหมายถึงผัวในทณ เป็นหัตถ์อันมีอำนาจว่าขุนมาแต่ขุนแผนแพนียงตน .

คำสดหลวงนบนเนวราช และคงรยด้วยคดจะทำใหม่ให้เบงตกไมใชรอเพราะชาวด
มาก ด้วยปรากฏอยูจาในบิลล พ.ศ. ๒๓๘๖ ยังจดทาพรใดทนน ถาชาวดมากแถวจะคง
ทำการพนันไดอยางไร เหตุที่รงบเสียไมไดทาชนใหมกคคเห็นแคอยางเดียว ด้วยทานเห่นจ
ยกการพิจารณาพิพากษาเขาไปตง ในศาลาตุกรฐน ในกทาไ้ไมกคแกอะไรแลวจะทำใหม่ให้
เปเลองไปทำไม แมจาชอนมโตเบนประธานภเบนเนวาคองเบนเหคประกอบด้วย ขอทบวน
นาหมากคายซานกันไวเบนเสื่อเห่นพจนเบนกของ ไหญณมนาดังเวซทสัด คนบวนคนสาย
กกระไรเลยซา่งทาไ้ เจาของศาลาหรอตกขนทเขาไปนั่งทาการวนนกลใจดาเหตอทท จะหา
กระโถนมาใหหน้อยกไมได แคตามศาลาการเบรบญวุดเขายังหากระ โถนมาใหต้ปปรุขตั้งกา
บวน ทงนบกคงเบนด้วยถอกวาไมใชของเราเขาทางพระอนคตา

เมื่อเสด็จมาพบ พระพรหมพจตรเสนาแผนกศาลหลวงเมืองสุพรรณมาหา เป็นแผนก
 ขนไปถ่ายอย่างจากทเบ้นอยู่ ในดิน เจ้าพระยาอมราชเห็นจะตั้งให้ไปถ่ายมาหาเพื่อ
 คำเถลการหม่อมมกต่าง ว่าช่วยคิดไม่ได้ เพราะไม่ทราบจากทเบ้นอยู่ดินเป็นอย่างไร เมื่อเห็น
 แผนทนั้นเขากตใจ ด้วยไม่ได้คิดเสียว่าจะทำได้อดคงเพื่องนั้น มก้าแพงตอมเขตเบ้นรูป
 เถยมร คำนถักคหนามประคูเขาอย่างตั้งา ถึงมมก้าแพงทั้นหนามคำสาทพกคนไปบชา
 ส่วนตัวคำตนั้นวางไวชดไปทางคำนถักคตอง หนาคำตมคำสาทบชา เห็นงามพยอมเพรียง
 คมควรแก่การข่มหมดทุกอย่างแล้ว ไม่จำเป็นเสียที่จะตั้งทำอะไรอีก นอกจากซ่อมแซม
 ทปรกหักพังให้ตบคเสียเท่านั้น แต่ความเห็นเช่นนั้นชดกนกับความเห็นพระพรหมพจตร แก
 อยากรอต่างตงเสียให้หมดแล้วทำใหม่ เพราะเคมทำไวเบ้นแบบจีน เว้นแต่ตัวคำตเท่านั้น
 ททำเบ้นแบบไทย แต่ไม่งาม ความเห็นเช่นนั้นจะตแตกไม่ได้เพราะเกเบ้นแต่ข้างผูออกแบบ
 ให้ทำ ขอมมแต่ความคิดจะทำให้โตไวชอเสีย แต่ความยากนั้นจะตแตกแก่ผู้ทำ ถ้าเงินพอ
 ทำได้ ถ้าไม่เงินพอกขคของ เกลากระหม่อมจึงช่วยคิดให้เจ้าพระยาอมราชเบ้นทางกลาง
 ว่าถ้าจะทำกทำแปงแต่คำสาทบชาซึ่งทเบ้นหนาคำต รอตองคาลุนตงเสีย ทำแก้ไขให้เบ้น
 หลังกาไทยจะช่วยให้ได้ชดกับคำตงามจนหรือจะค่อมุขหนาคำตให้เชื่อมตคกับคำสาทบชาเสีย

ที่เคยจกโต ถ้าทำดงนั้นค่าตาบขากจะกลายเป็นดงหนึ่งของค่าต เป็นค่าตกรมขชน ส่วน
ถึงอนกทาแต่เพียงซอมแซมเท่านั้น คงเป็นแบบจนอยไม่เห่นเป็นไร ะพาดเขาอารักขา
ประจกโต ะเป็นกรโกธแกทจะทาได้เพราะหาเงินได้พอ

คราวนี้จะกราบทูลถึงเทอวปขมอยทค่าตนั้น เขาว่ามดงองค เป็นเทอวปจำหตก
ด้วยค่าตามพวงหตงดงพวในค่าต ไร้คือจาเป็นของเขามาแต่ก่อน ะบมพวงหตงชนดนน
เขาทำสำหรับมึงเข้าไปในคทาที่จาจะพวงเขาไป จากนว่าองคหนึ่งเป็นรูปพระนารายณ อิกองค
หนึ่งเป็นรูปพระหตกเมอง แต่จะเป็นไปไม่ได้ เพราะหตกเมองคองเป็นเจ้าหตก ไม่เป็นเทอวป
พระพรหมพจครวจะคิดให้รว่าเป็นรูปอะไรก็ได้ ด้วยคนเขาทองเป็ดอบดกกับมเขาไว้เสีย
ทอมทบ ไร้ได้แต่ว่าทเป็นมดกรทงดงองค

ได้โอกาสทพระพรหมพจครเขาเขาแผนค่าตหตกเมองดพรรณมาโหด จังตามเขาถง
การซอมแซมมณฑปพระพทชบาท ตามที่โหดววยรปมาทอดพระเนตรเมอคราวเมตก่อน
เขาว่าหตงคานนทาด้วยคอนกรตหตคทเดียว เพราะไม่เกาถกณรื่อง เขาตทงใหม่ไม่ได้ทำ
ตามโครงเกา พองอนกจาเกา เพราะทงเกาตคจะรตลอม เจนแต่ชนดางชนเดียวเทากับเกา
ส่วนเครื่องถายของคือนาคกับขรรพแถงนคงเขาเครื่องไมชองเกาชนประตบ เจนแต่หต
เสียหายกทาใหม่ด้วยไม้เห่นชนกันเป็ดอนแซมเขา

วันที่ ๑๑ ที่ ๒๒ เดือนนี้ จะมงานเจดมพระชนษาตามกำหนด ได้จัดทำกำหนดการ
ตั้งมาถววยด้วยแล้ว เพื่อจะได้ทงทราบว่าทาอะไรบ้าง การอูทยานสโมสร์เจกมาดงบี่แล้ว
บักถายนเจกเพราะกรมพระกาแพงเพชรเจนพระชนม บันเจกเพราะดมเจกพระสังฆราชเจ้า
สนพระชนม เป็นการไวทกช

ขอพระบารมเบนทพง เกลากระหม่อมอยาได้พจนานุกรมดัดกฤตแปดเบนชงกฤษ
ของอาจารย์ไมเนียวดเตยมดเจมหนึ่ง เขียนชอเป็นภาษาอังกฤษอย่างน Sanskrit - English
Dictionary by Monier Williams จะตั้งร้านขายหนึ่งสอในกรุงเทพ ำให้ตั้งชอโหดได้ แต่เขา
เรียกเอาราคาแพงนค เห็นจะเป็นดวยเอากาไรกันหลายคอ หนึ่งชามแนะนำจาเจกชงทาการ
อยุททอสมคบหนึ่ง ทเขาชวยวงหาชอพจนานุกรมภาษามลายูโหนด เป็นคณคสองแถลว
เบาระแถหนึ่งสออะไรุคคอย่างแถเป็นคณกวางชางดวย เมอหาพจนานุกรมภาษามลายูโหนด
ยังได้บอแถดงความเสียใจว่ามเวดามอยนค ถ้ามเวดามากจะเทยวสบหาตามพวงพองดางท
มโคไรเขาตองการจะขายก็จะได้ราคาถกถงอิก หนึ่งชามเห่นว่าถ้ามอบชระให้เขาหา ดางท
จะได้ชองใช้แถวราคาถกถงมาก ำพาพระบาทททงคณเคยกับเขา หากคร์ส่มชบให้เขาเป็น

พ.ศ. ๒๕๐๐

สาส์นสมเด็จพระ

๑๓

พระคงจะได้ประโยชน์ เกื้อหนุนให้สมประสงค์ จงกราบทูลมาขอพระบรมเมตตา
ได้ทรงพระเมตตาโปรดตั้งให้เขาสืบหาด้วย จะเป็นพระเดชพระคุณอันเกิด

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

พร

(สำเนา)

ท ๕/๒๔๘๐

หมายกำหนดการ
พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
กนิยาน พุทธศักราช ๒๔๘๐

วัน	เวลา	รายการ	ที่	แต่งกาย
๑๗	๑๗.๐๐ น.	ตั้งต้นพิธีกนิยาน บรรพชาญวนและจีน ถวายพระพร เจริญพระพุทธมนต์เดี่ยว ถวายบังคมพระบรมรูป	พระอุโบสถวัดพระศรีรัตน ปราสาทพระเทพบิดร และพระที่นั่งบรมพิมาน พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย	เต็มยศ จักร
๒๐	เช้า-เย็น	ลงนามถวายพระพร เสวยพระ เทศน์มนต์สวดพิเศษ	ในพระบรมมหาราชวัง พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย	ปกติ เต็มยศ
	๑๐.๓๐ น.	เทศน์มนต์สวดพิเศษ		จุดจอมเกล้า
	๑๗.๓๐ น.	ทูลเกล้า	พระที่นั่งจักร	เต็มยศ จักร

นายกรัฐมนตรี รับบัญชาคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ว่าการพระราชพิธีเฉลิม
พระชนมพรรษาขึ้น ให้กำหนดดังต่อไปนี้

วันที่ ๑๘ กันยายน เวลา ๑๗.๐๐ น. คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์มายังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ขนมุขหน้าพระอุโบสถ ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทรงตั้งสมณศักดิ์ อโนมกาย และทรงรับคำถวายพระพรสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของบรรพชิตญวน และจีน แล้วคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ขึ้นพระอุโบสถ ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทรงประเคนผ้าไตรกับย่ามแก่พระสงฆ์ราชาคณะและเปรียญ ๕ รูป ทรงจุดเทียนบูชาพระพุทธรูปมณฑปนิมิตปฏิมากร พระสัมพุทธพรรณี และพระพุทธรูปฉลองพระองค์ แล้วทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการและเทียนบูชาเทพดานพเคราะห์ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ นวักคหายุสมธัมม์ ไห้บูชาเทพดานพเคราะห์ แล้วคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ออกจากพระอุโบสถไปชนปรางค์เทพบิดร ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทรงจุดเทียนเครื่องราชสักการถวายบังคมสมเด็จพระบรมมหาโกษาธิบดีราชเจ้า แล้วไปพระที่นั่งบรมพิมาน ถวายบังคมพระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ แล้วไปพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทรงประเคนผ้าไตรกับย่ามแก่พระสงฆ์ ๖๐ รูป พระสงฆ์ออกไปครองผ้า ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทรงจุดเทียนเท่าพระองค์ เทียนพระมหามงคุด และเทียนบูชาพระพุทธรูป เทวรูป พระเคราะห์ พระสงฆ์ครองผ้าเสร็จกลับเข้านั่งอาสน์ ทรงจุดเทียนนมัสการทรงศีล พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์งานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

วันที่ ๒๐ กันยายน ตั้งแต่เวลา ๘ นาฬิกา จนถึงเวลาเย็น เจ้าหน้าตจตศาสดาการสำนักพระราชวังแห่งหนึ่ง ที่ศาลาตั้งหทัยสมาคมแห่งหนึ่ง และพระมหามนเฑียรในพระบรมมหาราชวังอีกแห่งหนึ่ง สำหรับผู้ทูลความจงรักภักดีปรารภจะมาลงพระนามลงนามถวายพระพรในวันพระบรมราชสมภพมาได้

เวลา ๓๐ นาฬิกา ๓๐ นาที คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์มายังพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทรงจุดเทียนนมัสการ พระสงฆ์ถวายพระพรจบแล้ว ทรงประเคนอาหารบริชนาบาดแด่พระสงฆ์ซึ่งเจริญพระพุทธมนต์ในงาน แล้วทรงจุดเทียนเครื่องตั้งเวร อาตถกษณอ่านประกาศเทวดา พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ครั้นเสร็จแล้วทรงจุดเทียนเครื่องทรงธรรม สมเด็จพระราชาคณะถวายพระธรรมเทศนา

มงคลวิเศษกัณฑ์ ๑ จบแล้ว ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา
แล้วประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พระราชทานราชสังคหวัตถุ์เงินตรากับ
ผ้าห่มใหม่แก่ข้าทูลละอองธุลีพระบาทที่สูงอายุ

เวลาเที่ยงวัน ทหารบกทหารเรือยิงปืนใหญ่เฉลิมพระชาติถวายราชอิสริยยศ

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๓๐ นาที คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์มาถึงพระที่นั่งจักรี
มหาปราสาท ณ ห้องพระโรงกลาง คณะทูตต่างประเทศเฝ้านำคำถวายพระพรวันพระบรม
ราชสมภพถวาย

การแต่งกาย

วันที่ ๑๕ กันยายน เสด็จเจริญพระพุทธมนต์ แต่งเครื่องแบบเต็มยศ ถวายสังฆราชชดศยราช
อิสริยาภรณ์มหาจักรี

วันที่ ๒๐ กันยายน เสด็จทรงพระ เสด็จเครื่องแบบเต็มยศ ถวายสังฆราชชดศยราชอิสริยาภรณ์
จุลจอมเกล้า เสด็จทอดผ้า มเด็จพระแทเจ้านาย แต่งเครื่องแบบเต็มยศ
ถวายสังฆราชชดศยราชอิสริยาภรณ์มหาจักรี

ฝ่ายในอนุโลมอย่างฝ่ายหน้า

สำนักพระราชวัง

หมายมา ณ วันที่ ๓๓ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๐

x

x

x

บ้านชินนามอน ปีนัง

วันที่ ๒๓ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๐

ทูล ส้มเต๋จกรรมพระนริศร ฯ

หม่อมฉันได้รับลายพระหัตถ์ ฉบับลงวันที่ ๑๗ กันยายน กับซองกินและซองเคียว
คุณโตฝากมาให้ฉันแล้ว ขอท่านช่วยตรัสบอกคุณโตด้วยว่า ทงค้วหม่อมฉันและผู้คนที่ได้รับ
ซองนั้น ชอบคุณเธอทุกคน

ข้อที่ควรปรารภถึงคำว่า “ขุน” นั้น หม่อมฉนคตฉนจฉนเห็นชอบกต จจะทุดฉนฉน
เพียงเท่าที่คิดได้ในเวลานี้

๑) ที่เข้าใจกันว่าคำ “ขุน” ภาษาไทยจะเป็นคำเดียวกับ “กุน” ภาษาจีนนั้น
มีหลักฐานเพียงว่าคำนั้นเสียงคล้ายกันและใช้เรียกคนชั้นเป็นต่วนนายด้วยกัน ยังไม่พบคำเงื่อน
ที่จะรู้กำเนิดของคำทั้ง ๒ นั้น เห็นว่าไทยเอาคำของจีนมาใช้ หรือจะว่าจีนเอาคำของไทย
ไปใช้ก็ไดทั้ง ๒ สถาน เพราะเขตแดนจีนกับไทยในสมัยตักดาบรรพอยู่ติดต่อกัน และเป็น
ประเทศใหญ่มีอิทธิพลอย่างเดียวกันอยู่ช้านาน แต่ไทยทุกจำพวก ทั้งไทยใหญ่และไทยน้อย
ใช้คำ “ขุน” เรียกผู้เป็นใหญ่ในพวกของตนมาแต่ตักดาบรรพชนเชอได้เป็นแน่ จจะทุดฉนฉน
ให้พัสตารค่อออกไป เพียงที่พิจารณาในศิลาจารึกกรุงสุโขทัย ซึ่งหม่อมฉนคตฉนฉน

๒) คำว่า “ขุน” นี้ในหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง และประกอบกับคุณศัพท์
ให้ความชนต่างกันหลายแห่ง แห่ง ๑ ว่าขุนฉน
เจ้าเมืองว่า “ขุน” อีกแห่งหนึ่งว่าเมอ “พ่อขุน” รามคำแหง ครองเมืองสุโขทัย ส่อให้
เห็นว่าเจ้าเมืองที่เปนพ่อขุนนั้นครองอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาล มีเมืองที่ขุนครองเป็นเมืองชน
หลายเมือง ในจารึกที่ฉน
เจ้า “ลูกขุน” “ไพร่ฟ้า” ความฉน
ฉน
อีกคำหนึ่งว่า “บ่าวขุน” ยังเรียกแต่เป็นแบบหนึ่งในการพรรค์ คงเป็นคำเก่าชนเดียวกันกับ
ที่พรรณนามาแล้ว เป็นแต่ไม่มีในจารึกของพ่อขุนรามคำแหง น่าจะหมายความว่าข้าราชการ
ถ้าเอาคำต่าง ๆ ที่ฉน

พ่อขุน ตรงกับศัพท์ มหาราชา

ขุน ตรงกับศัพท์ ราชา

ลูกเจ้า ตรงกับศัพท์ ราชกุมาร

ลูกขุน ตรงกับศัพท์ กุลบุตร

บ่าวขุน ตรงกับศัพท์ ข้ามาตย์

ไพร่ฟ้า ตรงกับศัพท์ ประชาชน

๓) มอญคำ ๓ ซึ่งเรียกพระเจ้าแผ่นดินว่า "ขุนหลวง" พิจารณาเห็นว่าบ่อเกิดของคำนี้ เดิมไทยน่าจะใช้เรียกแต่พระเจ้ากรุงจีน อันเป็นใหญ่แก่พ้อขุนทุกประเทศ (ตรงกับศัพท์กรพรวติ) ต่อมาเมื่อจีนหย่อนอำนาจลง เอาคำ "ขุนหลวง" มาเรียกพระเจ้าแผ่นดินไทยแทนคำพ้อขุน คำพ้อขุนเห็นใช้ในศิลาจารึกตอนต้นสมัยสุโขทัยแต่ ๒ หลัก ต่อมาใช้ว่า "พระญา" แต่คำขุนหลวงไม่มีในศิลาจารึกครั้งสุโขทัย จึงสงสัยว่าจะเกิดใช้ในสมัยกรุงศรีอยุธยา

๔) คำว่า "ท้าว" "พระญา" และ "พระ" ที่ใช้เป็นยศกษัตริย์มาแต่ครั้งสุโขทัย มีในจารึกของพ้อขุนรามคำแหง ว่าเมื่อยังเป็นลูกเชลยชนช้างชนะขุนด่านชนเจ้าเมืองฉอด แก่พระราชบิดาให้พนอินตรายศได้ พระราชบิดาจึงทรงตั้งให้เป็น "พระรามคำแหง" ต่อมา มีในจารึกของพระมหาธรรมราชาที่ ๓ เรียกพระองค์เองว่า พระญาฤไทยราช ผู้เป็นลูกพระยาเถอไทย เป็นหลานพระยารามราช (คือพ้อขุนรามคำแหง) ได้อภิเษกเป็น "ท้าว" เป็น "พระญา" ความด้อยว่าสำหรับเรียกพระเจ้าแผ่นดินทั้ง ๒ คำ และใช้ ๒ คำในหนังสือไทยต่อมาช้านาน เช่น เรียกท้าวทศรัฐ และ พระรามพระลักษณ ท้าวล้านนัต และพระดังขี แต่ภายหลังตกศักดิ์ของคำลงมาเป็นสำหรับเรียกแต่พวกเมืองชนวน "ท้าวพระยา" "ท้าวเพี้ย" ก็คำเดียวกับตนเอง ดูเป็นบรรพตราชของยศศักดิ์และเครื่องยศ เมื่อถึงซึ่งถ้อยว่าวเศษความชน ของเดิมกลดเป็นรองลงมา จนยศ "ขุน" กลายเป็นสำหรับข้าราชการชั้นต่ำ

อธิบายคำ "ลูกขุน" เช่นเข้าใจกันจนหลัง หม่อมฉันใครจะสันนิษฐานว่าเกิดแต่เรียกคำตาลูกขุนอันเป็นที่ประชุมของเจ้ากระทรวงทบวงการ ในใบบอกหัวเมืองตอนแรก หม่อมฉันว่าการมหาดไทยเมื่อยังมิได้จัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลนั้น ยังชวนคิดว่า "ข้าพเจ้า (คนนั้น ๆ มีรายชื่อของผู้ที่ประทับตราแทนเซ็นชื่อ) บอกปฏิบัติมายังออกพันนายเวอร์ชอได้นำชนเสนอ พณ หัวเจ้าท่านลูกขุน ณ คำสา" (หาใช้ว่าให้เสนอสัญญาหมายไม่) ความที่กล่าวข้างต้นใบบอกเช่นนี้ตรงกับที่ได้นับข้าราชการเก่าเขาบอก และมีแต่ภาเร่เรื่องขุนช้างขุนแผนว่าโดยปรกติ เวลาก่อนเสด็จออกเสนาบดีกับพวกข้าราชการผู้ใหญ่ที่เป็นเจ้ากระทรวงทบวงการ

ประชุมกันที่ศาลาตากุ้งยิง ปรัชญาจักราชการทมาในวณนก่อนแล้วเขาเผ่ากราบทูตในท้อง
พระโรง จึงมีศาลาตากุ้งยิง (คือสถานที่ประชุมข้าราชการผู้ใหญ่) ๓ หลัง สำหรับข้าราชการ
ฝ่ายทหารหลัง ๑ ข้าราชการฝ่ายพลเรือนหลัง ๑ และข้าราชการฝ่ายตุลาการหลัง ๑ โดย
หม่อมบริดาเจ้ากระทรวงทบวงการอนมตำแหน่งหนึ่งในศาลาตากุ้งยิงจึงได้นามว่าตากุ้งยิง แต่ “ตากุ้ง
ยิง ณ ศาลา” คือฝ่ายทหารและพลเรือนไม่มกเกี่ยวข้องของกับควราชกรเหมือนตากุ้งยิงฝ่าย
ตุลาการ คนทงหลายจึงเรียกวตากุ้งยิงแต่พวกทมาตำแหน่งข้าราชการความราชกร ณศาลาหลัง
ตากุ้งยิงอีก ๒ พวกนี้แต่ศาลาสำหรับเรียก

คำที่เรียกว่า “ขุนนาง” ความบงชิตว่าเรียกรวมทั้งชายและหญิง คือ ข้าราชการ
กับภรรยา ถ้าเกิดของคำ “ขุนนาง” น่าจะเกิดแต่การพระราชพงษบางอย่างซึ่งเรียกไปเข้า
กระบวนทั้งด้านภรรยา พชเสนนนมปรากฏอยู่ในพิชดบดองเคอนในกฎมนเทียรบาลไทยและกฎ
มนเทียรบาลพม่า อาจจะมีเขียนโดยย่อหรือพดตามส่ดวกปากว่า “หมายเรียกขุนนางไปเข้า
พช” เป็นต้น ครั้นภายหลังมาแม่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ผู้หญิงนอกวงเขาเกี่ยวข้องในการพช
น้อยลงจนแทบจะไม่มกเคย ยังเหลือพชตอนอย่างใดของภรรยาข้าราชการต้องไปถอ
ณ วัดพระศรีรัตนศาสดารามด้วยกันกับดาม แต่คำว่า “ขุนนาง” เคยพดกันดปากมาแต่
นานแล้ว จึงกลายเป็นเรียกข้าราชการผู้ชาย ทดณโดยเดาขอให้ทรงพเคราะห์เกิด

เรื่องขอมศาลาหลังเมืองสุพรรณน หม่อมฉนเห็นชอบด้วยดงทรงพระดำริ เทวรูป
นทตยพชได้วารปพระวษณทง ๒ รูป เพราะหม่อมฉนได้พิจารณาแล้ว หม่อมฉนมพนฉน
ที่จะทอในเรองหลังเมืองต่อไปอีกหน่อย คือ ในประกาศพระราชพชหลังเมืองในรัชกาลที่ ๔
เรียกหลังเมืองในภาษามคธว่า “โครณ” หม่อมฉนเคยได้ยินแปลศัพท์ โครณอีกอย่างหนึ่ง
ว่าเสาได้ (ประทีป) แต่หลังเมืองเมืองเชียงใหม่เขาเรียกว่า “หลังอินทขิต” เมื่อหม่อมฉน
ไปมณฑลเพชรบูรณ์ไปได้หลังเมืองศรีเทพลงมา (อยู่ในพระที่นั่งศิวโมกชพิมานทงหอพระ
สมุทวชิรญาณบดิน) มจาร์กอกษรคณณดแตกเสี้ยนมาก แดียงเหลือคำว่า “ขิต” ปรากฏอยู่
หม่อมฉนค้นดูในอักษรภาษาบาลีของอาจารย์ จิตเดอ แปลศัพท์ Tora man ว่าขุมประต
Gateway แปลศัพท์ Khi Lo ว่า Pin หรือ Stake คือหลัง ดงขอให้ทรงพิจารณา

หนังสือกราบทูลภาษาสันสกฤตของ เซอร์ อาจารย์ โมเนยวาลเดยมส์ ทศของพระประดังค์
นั้น หม่อมฉันได้ไปพูดกับนายเชียวฮั่น บรรณารักษ์หอสมุดแล้ว เขาหยิบออกมาให้ดู
เป็นสมุดอย่างอยู่ข้างใหญ่ เขาเปิดกระดาษออกให้ดูด้วย ราคาเล่มละ ๓๗ ชิลลิง ๖ เพนนี
หม่อมฉันเห็นราคามากให้เขารอพักก่อน ถ้าองค์พระประดังค์เขารับจะส่งถวาย ที่จริงวัดก็
ดูเหมือนนมเต็ม ๓ ถ้าจะทรงใช้ไปพลาง โปรดส่งชายคัสให้หยิบส่งไปถวายก็ได้

เรื่องวัดโบราณในมณฑลพายัพหม่อมฉันได้ทูลไปในจดหมายฉบับก่อนนั้น หม่อมฉัน
ได้จดหมายของหลวงบริบาลบริษัทตอบมาแล้ว ว่าเขาได้ระงับอยู่แล้ว วัดจากเทวทัตพระ
ศรีวชิรไปอยู่นั้น เจ้าหลวงเมืองลำพูนขอให้พระศรีวชิรทำอาหารตามแนวผนังเดิม เห็นว่า
ของเดิมเหลือเพียงแต่โคนผนังจึงอนุญาตให้ทำด้วยเกรงใจเจ้าลำพูน และไม่มรปอหารเดิม
หรือลดตายทละรูปร่างอย่างไรแล้ว แต่พระเจดีย์ระไวทเป็นของสำคัญ ในวัดนั้นได้ห้ามแล้ว
มิให้ไปซ่อมแซม วัดเจดีย์เจดีย์ยอดทเมืองเชียงใหม่ก็ห้ามไว้แล้ว.

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด

ต๋ม ๒๖ ๒๕๐๐

บ้านชินนามอน ปันัง

วันที่ ๒๖ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๗๐

ทูล สมเด็จพระนริศร์ ๑

ในจดหมายของหม่อมฉันฉบับลงวันพฤหัสบดี ที่ ๒๓ กันยายน ทูลไปถึงเรื่องคิกชนนาร์
ภาษาสันสกฤตนั้น พลาดไปแล้ว จึงรีบเขียนจดหมายฉบับนี้ทูลมาตามทูลถูกต้อง และทูล
เหตุที่พลาดพลั้งให้ทรงทราบด้วย

เมื่อวันหม่อมฉันไปถามนายเชียวฮั่นที่หอสมุดนั้น เขาหยิบสมุดคิกชนนาร์มาให้ดูแล้ว
เขาไปเปิดกระดาษออก เขียนบอกราคาในกระดาษแผ่น ๓ ส่งให้หม่อมฉันด้วยกับกระดาษ
หม่อมฉันเอากระดาษแผ่นนั้นเห็นใบในช่องแว่นตาแล้วเปิดกระดาษออกดู เห็นว่าราคา ๓๗ ชิลลิง

๖ เป็นน เมื่อจนหม่อมฉันเขียนจดหมายถวายคนตักกระดาษ โน้ตทนายเชียวชั้นเขาเขียนให้
 หมายถึงจะส่งไปถวายกับจดหมาย คนตักโต๊ะเขียนหนังสือก็ไม่พบ นึกว่าตกหายเสียแล้ว
 ครั้นวันหลังต่อมาเปิดซองหีบแว่นตาจึงเห็นกระดาษ โน้ตของนายเชียวชั้นอยู่ในนั้น เขามา
 เปิดดูเห็นราคา ๓ ปอนด์ ๓๓ ชิลลิง ๖ เป็นน แพงกว่าที่หม่อมฉันคิดไปมาก เมื่อจนเจ้า
 หม่อมฉันไปหอส้มคิดสืบสวนว่าจะมีคนขนนารภาษานี้ส่งฤๅคนบ่อนที่ราคาถูกกว่านั้นหรือไม่
 นายเชียวชั้นเขาพยายามค้นหาก็ไม่พบ หม่อมฉันเปิดออกอ่านคำนำของคำสดรจรรย์ โมนี
 วัตเตยมส์ มหาดกขนนารนนพมพครั้งแรกกล่าว ๓๐ ปีมาแล้ว ฉบับพมพครั้งที่ ๒ นี้ได้ตรวจ
 ดราแก้ไขเพิ่มเติมพิสดารกว่าฉบับก่อนมาก หม่อมฉันได้ส่งโน้ตของนายเชียวชั้นถวายมา
 กับจดหมายฉบับนี้ด้วยแล้ว.

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

ต๋ม ๒๖ ๒๖ ๒๖ ๒๖

บันทึกเรื่องความรูต่าง ๆ

พระยาอนุมานราชชน

ระเบง

พระภษาารวรวาย

นึ่งสอ้งบัก

มนต์กับมนตร์

บั้นจาร

โกลาภิเชก

กุกาติไม้

พระแสงเวียดเห่า

ฉลองพระองค์พระกรน้อบ

ไม้ไค้

อินทราภิเชก

อุภิเชก

สีกุหว่า

ฉลองพระองค์ล่งราชะ

ทศอีสาน

แม่นักบแม่

ปราบดาภิเชก

ถาม - เรื่องระเบงซึ่งกกับกุกาติไม้ ข้าพระพุทธเจ้าได้เคยเห็นกแต่ครั้งเดียว เมื่อ
ในงานแห่สดากกตเนื่องในการช้างเผือกพระเศวตคชเคชนัตถก จำได้เงา ๆ ว่าพวกระเบง
แต่งตัวคล้ายเทวดา เสื้อคล้าย ๆ อย่างส่นาหมาก ถอดขนนและลูก จะเป็นขนชนิดใดจำ
ไม่ได้ เมื่อเดินกันไปปากกรอ้งว่า "โธระพ่อ จะไปไกรธาศ" แล้วก็ยกขนนและใช้ลูกค
ทคนเป็นจงหระ กับมขของราวคไปด้วย ถึงคณหนึ่งว่า "โธระพ่อส่ดบทงปวง" พวก
เหล่านั้นกตงนบนกนด้วยกนหมต แล้วกตลกน ดังเกิดในคำทอ้ง เป็นท่นของเทวดา
พากันไปไกรธาศ แล้วก็ไปส่ดบเพราะอะไรสักอย่างหนึ่ง คิดด้วยเกล้า ๆ ว่าระเบงเห็นจะเป็น
การเดินออกหน้าออกตา จนพคคตปากมาจนทกคณนว่า ระเบงระคร มาส่มย่นไม้ส่ได้มระเบง
จนปรากฏว่าผู้กเดินระเบงกย่นกคคชนในคัวเองไม่ได้ ส่วนกุกาติไม้ ข้าพระพุทธเจ้าเคยเห็น
แต่ภาพถ่าย ไม่เคยเห็นด้วยกบตา นอกนอย่นมแทงวดยั กระขอแทงควาย ซึ่งไม่เคยพบเห็นเคย
การเดินเหล่าน เมื่อพบในหนังสือกเบ่นแต่ผ่านไป ไม่ได้เอาใจได้ ถ้อยคยว่าเป็นการเดินของ
ทลวงเท่านั้น ไม่ส่นกส่นานอะไร คอเมื่อจะต้องอธิบายถึงเรื่องระเบงน จนมารู้ส่กคยเป็น
ความลำบากไม่น้อย และถ้าไม่รวบรวมเป็นความรูไว้ ก็จะเป็นท่นาเสียตายมาก ขอรบ
ประทานพระกรุณาได้ตรัสอธิบายเรื่องการเดินเหล่านด้วย (๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๕)

ตอบ - ทท่านถามถึงระเบงและอื่น ๆ อีกน่น ฉันสามารถจะบอกท่านได้มาก แต่ไม่
หมดจุด เพราะฉันได้คแต่เป็นขณะไม่ได้คเขาเดินคแต่ค่นไปจนจบ ฉันจะต้องหาคนที่เคยเดิน

ดูก่อน ถ้ายกมศวกจะเอาตัวมาถามเอาคำให้การ แล้วทำรายงานให้แก่ท่าน ถ้าหาตัวไม่ได้
ฉันก็จะให้การแก่ท่านเอง แต่ท่านจะได้ความไม่หมดจด แม้จะได้ตัวคนเคยเดินมาฉันก็กลัวจะ
เหลวเสียแหละมาก เพราะได้จวนเขาก็ก็นอนไปบ้าน ไม่เคยเดินจนจบ

การเดินท่งนม ๕ อย่าง คือ ๑. ระเบง ๒. โหม่งครุ่ม ๓. กุลาตีไม้ ๔. แทะงัดย
และ ๕. กระอวทะงักวาย ท่านเข้าใจว่าระเบงนั้นเป็นเทวดาแต่หาใช่ไม่ เป็นกษัตริย์ร้อยเอ็ด
เจ็ดพระนคร จะไปช่วยไล่กันใครก็ไม่ทราบที่เขาโกรธสาธ บทมว่า

“โอละพ่อ เทวมาบอก

“โอละพ่อ ยกออกจากเมือง

“โอละพ่อ พร้อมกันทั้งปวง

“โอละพ่อ จะไปโกรธสาธ”

แล้วกรมเพ่งเดินชนคนฉาว

“รักแก้วข้าน้อย จะไปโกรธสาธ”

แล้วไปถูกพระภาพห้ามไม่ให้ไป แต่ฉันเข้าใจว่าเป็นพระชนบทกุมาร เพราะมีรูปนกกิ่งซึ่งเป็น
พาหนะอยู่ ทั้งพระชนบทกุมารก็เกี่ยวข้องกับพระอิศวร ถ้าเป็นพระภาพรูปพาหนะจะต้องเป็น
นกแต่ก็ เมื่อกษัตริย์ท่งนมไม่ฟังห้าม จะยิงเอาพระภาพ พระภาพก็ดำให้ดับ เมื่อพอใจ
แล้วก็ถอนดำให้พ้น พวกกษัตริย์ก็กลับบ้านเมืองเท่านั้น ถ้าเป็นงานอันน่าจะเป็นเรื่องเดินเป็น
อย่างอื่น ส่วนโหม่งครุ่มกับกุลาตีไม้ ดูเหมือนท่านจะเข้าใจว่าเป็นการเดินชนิดเดียวกัน ทั้ง
ก็ไม่ได้ตกลงเหมือนกัน จึงไม่มีใครสังเกตว่าเป็นคนละอย่าง ขอเวลาให้ฉันหาความรู้ให้
ตลอดเสียก่อน แล้วจะบอกท่านโดยละเอียดเท่าที่รู้ได้

(๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๕)

ต่อมาพระยาอนุমানราชชนได้ถวายบทกุลาตีไม้เดินโหม่งครุ่ม ซึ่งหลวงธรรมภิมณฑ์
(ถก จิตรกรถก) จดมาให้หอสมุด เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ ซึ่งมีด้านฉนวนว่าแปดแฉกเก่ามากอยู่
ดังคพมพดต่อไป :-

ฉนวน

วางศรไปต้อง

พระรามเชอวางศรไป

พระสุเมรุทวาดไท

เป็นรูปไชยชายมือหนึ่งจูงควาย	หัวบาแบกโก
ควายนี้นุ่มหนัก	เราค่อยชักค่อยไป
ตะวนเที่ยงขึ้นมาไร ๆ	ตัวโคจะลู่ไปถึงนา
หยิบแอกมาครอบคอกควาย	ตะวนชายลงไปชายป่า
นางเมื่อยอยู่หลังเอาอิได้มาทำปลา	พ่ออิหามาแต่นาอิหมาดีใจ
ทำหุงแกงแล้ว	นางเดินแอ้แร้เข้าไปห้องใน
ไม้แกว่งกุดังไว้ตรงนี้	ไอ้ผีพาไปข้างไหน
ฉวยได้ไม้แกว่ง	เดินวัดแว้งไปห้องใน
นั่งลงบัดใจ	ยื่นดินเข้าในขันผ้าย
แม่ยายท้องพี	ท้อสลีมาตั้งไว้
ยื่นดินเข้าในขันผ้าย	ควพรายชักกรอกแทงกรอก
พ่อไม่แลเห็น	แล่นออกไปคอยข้างนอก
ชักกรอกแทงกรอก	แล่นออกไปคอยช่องรั้ว
พ่อม่ายยืม ๆ	นางแม่มายหัว ๆ
ออกไปคอยช่องรั้ว	นยว่าชนชรักกัน
พ่อม่ายยักคว	แม่มายขบฟัน
ชนชรักกัน	สองสามวันมาให้ถึง
พ่อม่ายลูกสับ	แม่มายพลับพลึง
สองสามวันมาให้ถึง	ให้อึ่งทั้งเรือนแม่นา
คันหาบพีโกง	ตรงไปตรงมา
คันหาบพีลา	ไปลาพี่ชาย
หาบมาหาบไปซัดใจ	ไปถึงเรือนเจ้าหลานสาว
แม่ยายแก่ ๆ	แล่นแอ้แร้มาถามข่าว
หันมาบอกแก่ลูกสาว	เจ้าบ่าวมาอาศัย
พอสมคะเนเทครัว	ไปไร่เถิดนางน้องรัก
เราเก็บผักหักถั่ว	ไปไร่ไปรั้วเก็บผักหักตะไคร้

ผกหมผกไท้
 ได้ความสิงโต
 คาบเลื่อยคาบรอน
 ไปโน้นมานี้

บอกเล่าเพื่อนกัน
 ดูไร่ดอกบุก
 ใครทำยากล่อน
 ไปเล่าเพื่อนกัน
 นาน ๆ ได้พบ
 นาน ๆ ได้ทา
 ยังเหล้าสาครแม่น้ำ
 เราแล่นเรือใบผ้า
 ขับเรือให้แล่นไว
 เจ้าน้องบรรจง
 ล้มลงตรงนี้
 ลูแต่ล้มทำเดี๋ยว
 ช่วยรุดช่วยเร็ว

แน่นแน่ท้องโตปลา
 เรียกว่ากาน้ำไล่ปลา
 เรียกว่ามีอคน
 เอามาเรียนเล่นกล
 โยนซ้ายรับขวา
 ทำนรื่องถามมา
 เหวยไชยชายอา
 เรียนมาแต่ไหน

พาไปเลี้ยงบอน
 เหมือนดั่งไก่ได้ทอน
 พาไปเล่าเพื่อนกัน
 ไปโน้นมานั้น
 ปากคันเหมือนบอน
 บานอยู่ชรอน
 ให้บอนมันคัน
 ปากคันหนักหนา
 แบ้งอบขาวนา
 แบ้งคาลาลกอ่อน
 แสนสนุกเพื่อนเฮย
 เรือพายมาพรายน้ำผุดผอง
 พังจะแล่นพายลง
 ช่วยส่งเรือให้ดี
 ใครจะช่วยพี่กู
 เจ้าสวดยระเนาเฮย
 ยังเมลิคางาเดียว
 ดูอะไรดำๆ
 หักเงี่ยงโยนมา
 ไข่ชายแลเห็น
 จับเหาะกาหล
 พระพุทธเจ้าแลเห็น
 ไข่ไข่ชายเฮย
 ความรู้ंना
 เอานกเขามาเป็นครู

นำอดสหัวใจ	ทูลสนองขึ้นไป
บอกว่ารู้มาเอง	ใช้ชายกลับกลอก
โยนทอกเป็นเพลง	โยนเองรับเอง
ทอกแทงตัวตาย	คุณครูเจ้าพี่เฮ้ย
ลบครุเสียไม่ทาย	ทอกแทงตัวตาย
ชายลบคุณครู	ครันหมายออกซอ
อุประมาตัวกู	แต่หมากกับพลู
ไร้ปูนไม้แดง	
หมากพลูทั้งนั้นแล้ว	ไม่เป็นยศเป็นแสง
ไม่มีปูนไม้แดง	ช่วยพ่อคุณกำเนิดเกิดปูน
ข้างในพลูแล้ว	ชักสำเภาแล่นมา
เพื่อเราทั้งสองรา	ให้เรอรอดไปถึงฝั่ง
บุญยังไม่ตาย	ได้แทนคุณร้อยชั่ง
ให้เรอรอดถึงฝั่ง	สักครั้งคราเดียวเลย

ตอบ - เลี้ยวใจ หลวงธรรมมาภิรมย์ไม่เคยเห็นกุลาตีไม้ ไปฉวยเอากลอนอะไรมา ให้ เป็นกลอนเก่าจริง แต่เป็นเรื่องบ้านนอกคอกนา หาใช้คำร้องกุลาตีไม้ไม่ ฉันตั้งใจจะ จดบันทึกในเรื่องการเล่น ๕ อย่างให้แก่ท่าน แต่ยังไม่พร้อม บัดนี้เห็นว่าท่านหลงจึงจะบอก ไว้พลาถ คำร้องกุลาตีไม้ เป็นดังนี้

“ สักดานุภาพ	เลิศล้ำแดนไตร
+ +	+ +
“ สิทธิครุมอบให้	จึงแจ้งฤทธาเชวชาญชัย
+ +	+ + + +
“ เหตุใดนาพ่อ	พระเดชพระคุณปกเกล้า
+ +	+ +
“ ไพรฟ้าอยู่เย็น	
+ +	

จบแล้วกลับต้น เวียนอยู่เท่านั้นเอง คำเลิศต้องร้องเลิศคะ ท + หมายถึงหวั่นไหวไม่ตรงค่านัน

ฉันเห็นเค้าที่เป็นโคลง โคลงอย่างเก่าซึ่งยังไม่ถือนิยมชาดในสมัยนี้และวรรณยุกต์
ดังจะเขียนเอาไว้ให้ดู

สักดานุภาพล้ำ
สิทธิกรมอบให้
ฤทธาเชยวชาญชัย
เหตุพระคุณปกเกล้า

แดนไตร
จึงแจ้ง
เหตุใด นาพ่อ
ไพร่ฟ้าอยู่เย็น ฯ

(๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕)

จะบอกชาวเมืองคำร้องกลาตไม ซึ่งทราบเดิมมาใหม่ให้ท่านทราบต่อไป

พระรามแก้ว เขาเป็นคนชอบเรียนและช่างแต่งกลาตไม เขาจับได้ว่าในคำร้องกลา
ตไมนั้น มีคำกลาตไมอยู่ สักด ถัด ถัด ถัด เขาทราบมาว่าหมายถึง เวนศักดิ์ เวนศักดิ์
เวนฤทธิ เวนเดช แห่งกรรมมहाดเล็ก เพราะกรรมมहाดเล็กเป็นมเหศวรกลาตไม

ฉันไม่เห็นพ้องด้วย เพราะมเหศวรนั้นเป็นชื่อของเขานั่นเองฉันได้ ไม่ใช่มหาดเล็ก
ทั่วไปจะเห็นได้ กรมมเหศวรนั้นเหมือนชนเวนฤทธิ กรรมมเหศวรนั้นแต่เวนฤทธิเวนเดชเท่านั้น ไม่ใช่
พร้อมกันทั้ง ๔ เวน แต่ทำให้โคลงกลาตไม สักด ถัด ถัด ถัด นั้น ชอบใช้กันเป็นกระ
โคลง มีท่อนๆหลายแห่ง ทำให้รู้สึกว้ากคิดว่ากลาตไมเป็นโคลงนั้นถูกแล้ว และเป็นโคลง
กระทุบด้วย ดังนี้ :-

สัก - ดานุภาพล้ำ
สิทธิ - ธิกรมอบให้
ฤท - ธาเชยวชาญชัย
เดช - พระคุณปกเกล้า

แดนไตร
จึงแจ้ง
เหตุใด นาพ่อ
ไพร่ฟ้าอยู่เย็น ฯ

ท่อนแปดเป็นเหตุมาคราวก่อน ด้วยนึกให้รับ ยะ รับ ตะ แค่นี้ไป เดช เป็นถูกแน่

(๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕)

ถาม - ด้วยพระยาพจนปริชาทอนหน้าจะถึงอนิจกรรม ได้มอบภาระให้ข้าพระพุทธ
เจ้าเป็นผู้จัดการพิมพ์หนังสือเรื่องปัญจราชภีษก เรื่องราชภีษกครั้งกรุงศรีอยุธยา และ
เรื่องราชภีษกในกรุงรัตนโกสินทร์ รวม ๓ เรื่อง สำหรับแจกในงานศพหม่อมเจ้าหญิงเม้า

ของแถม ในวนที่๓๘เดือนนี้ เจ้าคุณพจนปรีชาเป็นห้องเรื่องตมพเรื่องหนัก แม่แต่เมือบว
 ใต้บริบทขเวทนายงพดถอย เพราะเป็นหนังสือสำคัญเกี่ยวกับแผ่นดินราชพรราชพร เจ้าคุณ
 พจนปรีชาจึงรับจะทาคาขแจ้ง ในเรื่องนคพพไว้ด้วย แดกเผอญนามเหตุด้ควดัยเสียแด
 หนังสือเรื่องนจจาเป็นคองชาคคขแจ้งไป ขงเบททนายคายอยางยง

อนึ่ง ในหนังสือเรื่องน ยมมทชาพระพุทฺธเจ้าของใจอยู่ ๕ แห่ง คือ สักุหฺรา หน้า ๓๐
พระภษารวรวรย หน้า ๓๓ พระแสงเวียดเห่า หน้า ๓๗ ฉลองพระองค์ตั้งราชะ หน้า ๓๗
และหนังสือปัก หน้า ๓๘ ในเรื่องฉลองพระองค์ตั้งราชะ เจ้าคุณพจนปรีชามีความสงสัย ให้
ตอบคกบรชกาดอน แต่ก็ไม่พบ ไปปรากฏอยู่ในเรื่องขนช้างขนแผนฉบับหอสมุด คอนชบ
กमारทอง ซึ่งเบ็นด้านวนของครแจ้งว่า "เขายนตราชะปะพนดาง" ดงน น้าเขาใจว่าเบ็น
ชอยนค้อย่างหนง แต่ยังไม่รู้แน่ ขอประทานทราบเกล้าด้วย ข้าพระพุทฺธเจ้าได้ถวายไป
ปริพฺเฟเรื่องนมาทอดพระเนตรดวยแต่

(๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕)

ตอบ - จะอธิบายคำซึ่งท่านคิดได้ดังเดียวกันที่รู้ และต่างอย่างก็ประกอบทาง
 สันนิษฐานด้วยนรกน

๓. ลักขุหว่า เบ็นต๊ะเทาเจอดแดง ลางทกระเคยดเหตของเตกนอย อธิบายให้ชดยาก
เบ็นต๊ะชนดล็กหิลาต หมวกดล็กหิลาตขงเราได้กนอยในตัมยนกมด้อย่างนหมไป ท่านอาจ
หตบตานกเห็นโต เขาใจว่าจะเบ็นค่าแซก

(๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕)

ต่อมาพระยาอนมานราชชนได้กราบทูลเรื่อง (๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕) ไปว่า
 ตั๊กหร่า คำนพราหมณ์ ป.ต. คำนศร เห็นว่าเป็นคาเดยอกบฏหล่า ซึ่งในภาษามพ
 หมายความว่าหมวก ตั๊กหร่าอาจเป็นศรภูกหล่า ข้าพระพุทธเจ้าได้ลองสอบคนในหนังสือเก่า
 พบแต่ใช้กับพระมาตาเจ้าตั้งอยู่ต่งแห่ง คือ แห่งหนึ่งว่าพระมาตาเจ้าตั้งตั๊กหร่า อีกแห่ง
 หนึ่งว่า พระมาตาเจ้าตั้งภูกหล่า ไม่มีความดี ส่วนภูกหล่าใช้ในท่อนนอกจากพระมาตายังไม่พบ

ข้าพระพุทธเจ้าจึงค้นดูในปทานุกรมภาษามลายู และปทานุกรมภาษาฮินดูستان พบคำว่ากุหลา
 ว่าเป็นภาษาเปอร์เซีย แปลว่าหมวก หมวกแก้ว หมวกคลุม ผ้าคลุมศีรษะและกระบังมุก
 (tiara) เพราะฉะนั้นคำว่ากุหลา ถ้าเป็นคำเดียวกับกุหลาที่แปลว่าหมวกจริง ความเดิมกนา
 จะกลายเป็นข้อสันนิษฐานโดยเฉพาแล้ว จะแปลเป็นหมวกต่อไปหาได้ไม่ บางทีหมวกที่เรียก
 ว่ากุหลา จะมีต้นเน้นมากอน ขอนั้นจึงย้ายความหมายจากหมวกมาเป็นข้อสันนิษฐานได้

ตอบ - ดังที่ ร้อยแล้วว่าเป็นเสียงแขก แต่ทำให้คนใจตกกลายเป็นควหมวก
 ไม่ใช่ ฉันเชื่อว่าคุณตามททานค้นพบ คำแขกที่ใดมา เรามักเข้าใจเกิดอนคลาดไปเช่นนั้น
 เองๆ (๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕)

๒. พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี อดุลยสุจริตธำมณีพิทักษ์ อดุลยสุจริตธำมณีพิทักษ์
 แห่งหนจะเป็นข้อสันนิษฐานโดยกน หากจะเรียกชัดกับกพร้องไป หรือมีฉันทนาเครื่องคน
 อาจเสริมคำขึ้นก็ได้ ผ่านงหยนนั้นเคยเห็น เป็นผาตายเรียดๆ เอง หมดตายเซ่งด้วยกม
 ไม่มกม ถ้าเป็นผาพวกเดียวกัน พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดีเป็นผาตายคพมพมเซ่งทองรว ทงน
 กมพยานเห็นอยุ่ทงนดังตงมาทรงพระยาศรีนทอง พระยาศรีนทองก็คผาตายคพมพ
 เหมือนกัน หากจะอยากให้งามกเซ่งนเด่นทงนเด่นเขาเท่านั้น คำเซ่งตงตายวายหรือหยน
 ไหนักไปว่าเป็นคำแขกจะบอกตามตงทงนเขาเข้ามาได้

๓. พระแสงเวียดเห่า ฉันเคยได้ยินเรียกกันตงๆ แต่ว่า พระแสงเวียด ได้รับพระราช
 ธิบายในพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงว่า พระแสงองค์นี้ องค์เซ่งตงออกไปได้เป็น
 พระเจ้าแผ่นดินญวนชน ราชกกุธภัณฑ์พระคุณซึ่งทรงพระกรุณาอนุเคราะห์ จึงตั้งพระแสง
 องค์นี้เข้ามาถวายส่นของพระเดชพระคุณ ที่เรียกกันว่าพระแสงเวียดนั้น คำเวียดหมายถึง
 เวียดนาม ฉันหนักปากไปไม่ได้กราบบังคมทูลถามว่าเรียกเต็มชื่อเรียกว่าอย่างไร บัดนี้มา
 ปรากฏในจดหมายการบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ ๕ เขียนว่าเวียดเห่า ฉันเกรงว่าทงคำเวียด
 และเห่าจะเป็นคำญวนหรือคำจีน ถ้าทงนตงทงนพวกราชาญวนภาษาญวนภาษาจีนตงทงนจะได้
 ความ แต่อย่างไรก็ตงนเห็นว่าคำใดที่ไม่รู้แล้วไม่ควรแก้ ถ้าตงนไปแก้เขากมแต่ผิดเป็นทงไป

พระยาอนุমানราชชน - พระแสงเวียดเห่า ในภาษาจีนคำว่าห่าว แปลว่ากตัญญู-
กตเวที ซึ่งในภาษาญวนออกเสียงเป็นเฮียว ทั้งสองคำคงเป็นคำเดียวกันหากเพี้ยนเสียงไป
ก็เทียบคำกับคำห่าว ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ๆ ว่าความได้กนัสนั้น คือพระแสง
พระเจ้ากรุงเวียดนามผู้มกตัญญูกตเวที (๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕)

ตอบ - พระแสงเวียดเห่า ถูกอย่างท่านว่าแน่นอน (๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕)

คำว่าเวียดนาม เวียด ข้าพระพุทธเจ้าเคยพบตัวอักษรจีนที่เขาเทียบเอาไว้ด้วย
ปรากฏว่าเป็นคำเดียวกับคำว่า ขวด ในเสียงภาษาฮกแต้ และเป็นหวัดในเสียงภาษา
ชาวกวางตุ้ง (เป็นเหยอะในเสียงภาษากวาง) ขวด เป็นชื่อแฉ่นแฉ่นตอนใต้ของประเทศจีน
ในครั้งโบราณ ได้แก่วางตงและกวางซี เรียกว่าฮกตงจันฮก และฮกตงจันตง ส่วน
เวียดนาม ก็คือแฉ่นฮกตง ในภาษากวางของจีนไม่จำเป็นต้องแบ่งแ่งและกม จึงต้องใช้
เสียงแมกนแทน เหตุนี้หน้าหรือนาม จึงเป็นนาม

ตอบ - ท่านอธิบายคำเวียดนามว่าเวียดเป็นคำญวน กวางตงว่าหวัด แต่จริงว่าขวด
เป็นอันได้ทราบทางมาอย่างพอใจแล้ว ขอรับเจ้านามเป็นอันมาก (๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕)

๔. นิตยของพระองค์ทรงราชะ เป็นนิตยของพระองค์ทรงยนิตรม ๗ องค์ ๗ ๕ สำหรับ
ทรง (ขึ้นใน) ตามส่วน นับเป็นอย่างหนึ่งในเครื่องพระขลังธรรม ถ้าจะพิจารณาขอประกอบ
กับลักษณะดังของด้วยแล้ว นิตยขององค์ก็แปลว่าเลื้อย ลงในทันตของแปลว่าขดเขย่น
ราชะก็สมควรที่จะเป็นชื่อชนคนนคร ท่านพบในหนังสือขุนช้างขุนแผนที่ว่า “เขย่นครราชะ
ประพณต่าง” นม ก็น่าสมกับทันทกว่าจะเป็นชื่อยนิตรมแล้ว ควรเชื่อว่าถูกได้

พระยาอนุमानราชชน - นิตยขององค์ทรงราชะ ข้าพระพุทธเจ้าได้พบที่มาอีกแห่ง
หนึ่งในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๓ คือคำให้การ
นายอินตอนใต้ส่วนพระไตรภูวนาถกยวงศ์คึกก้อการกับพม่าว่า “จะเขย่นชื่อพระยาจักร
พระวชคภกดี พระสุรินทรภักดี หลวงอินทรเดช และขุนเหตัก ขุนเทพรัตน ลงในราชะ
เขาก็ได้พบไว้” มีให้ล้นมชื่อทงนอกปากคึกค้ออันได้ เพื่จะระงับถอยความทงปอง และ

พระไตรภพนาทิตยวงศ์เห็นชอบด้วย จึงพระศรีภรปราชเภา คำราชา ของตัวให้แก่นาย
 เพชรทองให้เขียนหรือคนทงนน ลิงราชะ แล้ว ก็ให้หลวงกลาโหมเขาคิดหาตัวไว้ในพระตำหนัก
 นน" การตั้งราชะในทันทนาจะเป็นการตั้งอาถรรพณ์ด้วยประการหนึ่ง ส่วนการตั้งยันตร์ ราชะ
 ที่เชื่อในสังคมไทยเล่มหนึ่ง ซึ่งหอสมุดจัดไว้ว่าจำลองเอามาจากต้นฉบับของกรมส้มเค็ด
 พระปรมาณูชคชโนรธ ข้าพระพุทธเจ้าสงสัยว่าราชะในทันทนา คงจะเป็นคนละคำกับคำราชา
 ที่แปลว่าเจ้าแผ่นดิน จึงได้ค้นดูในปทานุกรมภาษามลายู เพราะทราบแต่ชื่อยาวว่า มลายูม
 คติในเรื่องเวทมนตร์อยู่มาก ก็พบคำราชาซึ่งแปลว่า "วิธีจัดการหรือจัดเป็นรูปสวดตาย
 ต่าง ๆ ลงในตะกรุดและยันตร์" และกล่าวต่อไปว่าในตำราว่าด้วยเวทมนตร์มักเขียนชื่อความ
 ไว้ที่หน้าคนเป็นท่านองค์ท่านว่า "อินตะ ราชะ นยะ" แปลว่า "นักสรูปสวดตาย (ราชะ)"
 ข้าพระพุทธเจ้าถ้าเอียงไปในทางที่จะเชื่อว่าราชะของมลายู จะเป็นคำเดียวกับราชะของเรา
 และไม่เกี่ยวกับราชะที่แปลว่าเจ้าแผ่นดิน ซึ่งในภาษามลายูที่จัดเป็นตงโรเมนกับ raja ผิดกับ
 ราชะที่จัดไว้เป็น rajah นอกจากรู้คำว่าฮัยคงกะพัน ได้มีผู้สันนิษฐานว่าเพี้ยนไปจากฮัยคง
 แก่พัน โดยเสียงกร่อนไป บ้างก็ว่าเพี้ยนไปจากกพันซึ่งเป็นชื่อยักษ์ มีปากอยู่ที่ท้องและฆ่า
 ไม่ตาย ดังมีเรื่องเล่าอยู่ในคัมภีร์รามายณะ แต่ในรามเกียรติ์ว่า กุ่มพด ข้าพระพุทธเจ้า
 ยังไม่ผู้เห็นด้วย เพราะในภาษามลายูกมคำว่า กะบัต แปลว่า ฮัยคง และของเขาคำแนก
 ลักษณะของกะบัตหรือฮัยคงออกไปถึง ๓๐ ลักษณะ คำนี้จะเป็นคำเดียวกับกะพันในภาษาไทย
 นอกจากคำว่ากะพัน ก็ยังมีชาติหรือกลาหนึ่ง ซึ่งเขาเรียกกันว่าเพี้ยนจากคำว่ากษัตริย์ซึ่งแปลว่า
 นกกรบ เพราะเขาก่อนเคยออกเสียงกษัตริย์ว่านคิร แต่ถาจะพิจารณาตามความเขาใจที่เป็น
 ดำเนิน ชาติรนาจะหมายความว่าผู้ฆ่าเวทมนตร์ซึ่ง ไม่จำเป็นจะต้องเป็นนกรบหรือผู้อยู่
 ในวรรณกษัตริย์ ใคร ๆ ที่ฆ่าเวทมนตร์ซึ่งก็เป็นชาติได้ บางทีชาติรนาอาจเพี้ยนไป
 จากคำว่า คำสัตว์ได้ เพราะคำสัตว์ใช้แก่ผู้ที่เป็นพราหมณ์รอบรู้ในคำสัตว์ต่าง ๆ และมักใช้
 เป็นชื่อตัวหลังของพวกพราหมณ์ภาคใต้ของอินเดีย เช่น พราหมณ์ ป.ล. คำสัตว์ ที่ประจำการ
 อยู่ในหอสมุดทุกวันนี้ ทั้งปรากฏเป็นหลักฐานอยู่มากว่า พราหมณ์ในอินเดียฝ่ายใต้ที่เคย
 เข้ามามีเกี่ยวข้องกับประเทศและชาติต่าง ๆ ในแหลมอินโดจีนแต่สมัยโบราณมากกว่าพราหมณ์
 ทางมัธยมประเทศ คำว่าชาติรนาอาจเพี้ยนไปจากคำคำสัตว์รนาจะได้ เพราะเสียง ศ. ในสำเนียง
 ทางอินเดียบางแห่งมีเสียงคล้าย sh ซึ่งนับว่าใกล้เคียง ช. มาก (๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕)

ตอบ - ยันตร์วาระ ท่านค้นพบคำมลายูมาก ฉันเห็นด้วยว่าถูกเป็นแน่ เราหลง
เขาเป็นคำบาลีสันสกฤตไป จึงทำความเข้าใจไม่เข้าใจเกิดขึ้น คำคงกะพัน และคำชาครินฉอยาก
รเหมื่อนกัน แต่ไม่รู้ ท่วงท่าท่านสันนิษฐานนั้นเขาดีมาก คิว ส. เป็น ฉ. นั้นไม่ประหลาดอะไร
ตัวอย่างมกมไป เช่น สลัก เป็นฉลัก สัมพต เป็นฉัมพต ฉ. เป็น ข. กัม เช่น ฉศ
เป็นคณ มนกรปราชญ์เชื่อว่า ทศรณพญชนะไม่มากตอนนั้นถูกต้อง (๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๔)

๕. นึ่งต้องบัก เป็นฉาน่งหมายยศหมายเหล่า อย่างเดียวกับเครื่องแบบทุกคน
เป็นฉาทอด้วยไหมเพลาะกลาง มีขนาดกว้างกว่าฉาน่งเดียวฉกเท้าเขยว ยาวกว่าฉาน่ง
เดียวฉกเท้ากาง พนผาเป็นฉกเขยวต่าง ๆ ใช้ตามยศตามเหล่า มีฉมบักปมเป็นฉก
และฉมบักกรวดเป็นฉกทอฉก ฉนึ่งนั้นปล่อยชายกระเบนตรงหนึ่งไว้อยาวเท่าหนึ่งผากนทุกฉน แต่
อีกข้างหนึ่งปล่อยยาวไปจนหมดผืนผา แล้วทบกลับเข้าหาตัว เอาชายบนมาสอดเข้าใต้ผก
ซกชนมฉกนฐานคงปากฉาง ฉกนชายกระเบนนั้นเป็นชนเดียวซกหนึ่ง เป็นพบต้องชนซกหนึ่ง

ทบกันม้วนใจอย่างหนึ่งฉกทุกฉน เรียกว่า นึ่งฉมบักซกพก

ส่วนข้อ

ฉาน่งไม่ทราบวาระเรียกอะไรจะตกแน่ ต้องบักเห็นแต่เขยวไว้ในหนึ่งข้อไม่ใครพด ส่วนพด
กันแต่เรียก ฉมบัก กับฉมบัก คำฉมบัก เขยวลงเป็นหนึ่งฉก ฉมบักไม่ หนึ่งข้อเขยวเขยว
ฉมบัก ไปรเฟดเสื้อเขยว บอกว่าอ่านออกเสียงเป็น "ซอมบัก" จะอย่างไรก็ตามใจท่าน

อนึ่ง นักชนมาได้ว่า ฉาฉมบักนั้นต้องชนิด คือฉาฉมบักฉายสำหรับหนึ่งเตมยศ
ชนิดหนึ่ง กับฉาฉมบักใหม่สำหรับหนึ่งเขาเผ่าเงาปรกชนิดหนึ่ง ฉาฉมบักใหม่นั้นได้ขแรงมาให้
ท่านทราบโดยละเอียดแล้ว และจะขแรงให้ท่านทราบต่อไปอีกว่า ฉาฉมบักใหม่นั้นเขา
ไม่หึ่งกันมาแต่บ้านมิได้ เขามาหึ่งกันเขาในพระราชวังเวสตราเตรียมตัวจะเข้าเผ่า ออกจากเผ่า
แล้วผลัด เห็นจะเพียรรักษาไม่ให้ทรุดโทรมไปเสียเร็ว เห็นจะเป็นของหายาก ส่วนฉาฉม
บักฉายนั้นเห็นเรียกแต่ในหมาย ศกเขานึ่งกันจริงเขากนึ่งฉาชนิดที่เรียกว่าเกยวฉาย จนทำให้
เข้าใจไปว่าฉาฉมบักฉายกับฉาเกยวฉายเป็นฉาชนิดเดียวกัน จนกระทั่งเรียกของเก่าที่คงใน
มาตุ ผอญมฉายฉายดอออกมาด้วยผนหนึ่ง มีขนาดกว้างยาวเท่ากับฉมบักใหม่ และเพลาะ
กลางเหมือนฉมบักใหม่ จึงได้เข้าใจว่าฉาฉมบักฉายนั้นต่างหาก แต่หนึ่งแล้วถูกต้องเหมือนกัน

เกยวลาย เขาจึงนั่งเกยวลายแทน สัมบัถลายจริง ๆ เห็นจะหา่งยาก ในเรื่องราชาภิเษกนั้น เห็นจะพุดหมายถึงสัมบัถลาย แต่สัมบัถลายจะถ้อยถายเป็นชนยคืออย่างไรหรือไม่ฉันไม่ทราบ เกิดไม่ทันเวลาที่เขาใช้กัน แต่เชื่อว่าเห็นจะไม่กำหนด เพราะเขาเฝ้าเกยวไสหนึ่งแทนก็ไม่เห็นเลือกกันทว่าใครจะต้องนั่งถายชนิดใด (๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๕)

เมื่อได้อ่านปริพเพื่อแก้ปัญหาหาข้อบกเลยเห็นคำอะไรค้ออะไร เตือนใจให้กำเรียบ
ที่จะพุดต่อไปน

๑. ในหน้า ๓๓ มีคำว่า "ทรงฉลองพระกรน้อบ" คิดว่าตกคำ พระองค์ ไม่เล้ย ซึ่งควรจะเป็น ทรงฉลองพระองค์พระกรน้อบ หมายความว่าเสื้อแขนสั้น ตามทวามกมอย่าง ให้เห็นได้ยหน้า ๒๔ ควรจะลบต้นฉบับให้

๒. ทศอีสาน ข้อทศอย่างนี้ไม่ในทางบาติ มีแต่ทางตั้งกฤตเขียน "อีสาน" เป็นชื่อเทวดา ในบาติมคานในชคคต ซึ่งเก็บเอาเรื่องเทวดารั้งครามของพราหมณ มาเอา ในภาษาบาติมคว ๕. ตัวเดียว จึงต้องเขียนอีสาน ถิ่นหนึ่งชื่อของเรานี้ ศ. พ. ต. เหมือนหนึ่งชื่อตั้งกฤต จะเขียนตามตั้งกฤตเป็นทศอีสานไม่ได้หรือ คิดว่าถูกกว่าเขียนอีสาน ตามบาติเป็นไหน ๆ ในปทานุกรมกระทรวงธรรมการกมให้ไว้ทางตั้งอย่าง จะเขียนอีสาน ก็ไม่เป็นผิด

๓. มนต์ ในปริพแก้เป็นมนตรทุกแห่ง ในปทานุกรมกระทรวงธรรมการกมทางตั้ง อย่าง จะเขียนอย่างไรก็ได้ไม่เป็นผิด แต่ฉนพิจารณาเห็นว่า มนตกับมนตร นมความหมาย ต่างกัน มนต์เป็นภาษาบาติทางพระพุทธศาสนาหมายความว่าถายพระพุทธวจนะ ส่วนมนตร เป็นภาษาตั้งกฤตทางไสยศาสตร์ หมายความว่าอันนอพระเป็นเจ้า (Hymn) เพราะฉะนั้น ตัวเขียนต่างกันเป็นต้องอย่าง คือทางพระพุทธศาสนาเขียนมนต์ ทางพราหมณเขียนมนตร จะได้จะดีหรือไม่

๔. ไม่ได้คู่ ครเคยสอนว่าคำที่มาทางบาติ อย่าเอาไปได้เข้า เพราะในภาษาบาติ ไม่มีใช้ไม่ได้คู่ ฉนเห็นชอบด้วย แม้แต่คำไทยแรกก็ไม่ได้ใช้ทุกคำไป คำใดที่ข้างบนว่าง จึงได้ใช้ ถ้าคำใดที่ข้างบนไม่ว่าง เช่น เงิน ต้อง ที่ไรก็ไม่เห็นมีใครใช้ ในปริพเรื่องราชาภิเษก คำสรรเพชญ เพชร มีแต่ได้ไม่ได้คู่ไว้ทงนั้น

๕. แม่นกับแม่ มคณไชยพบเป็นคำเดียวกัน แต่ดูเหมือนเป็นคนละคำใกล้เคียงมาก
แม่นตรงกับคล้าย แม่นตรงกับตา ในรูปเรื่องราชาภิเษก มีคำแม่อยู่ในที่แม่ ดูเหมือน
ต้องแห่ง

๖. บัณฑิต ภาษาอะไร แปลว่าอะไรไม่ทราบ ใช้ยู่ในที่ “มานพระบัณฑิต”
พูดถึงคำแต่ก็เลยไปถึงความด้วย ฉันไม่เดิมนได้ในคำราชบัณฑิตยสถานเลย เพราะ
ใจไม่เห็นด้วย ดังจะแสดงข้อใหญ่ให้ทราบต่อไป :-

๑. อินทราภิเษก จำแนกอย่างไรท้าวอินทพร จะต้องเป็นพระอินทรเขี้ยวๆ ลง
จากฟ้ามาช่วยท้าวอภิเษกให้ ซึ่งจะเป็นไม่ได้ ถ้าหากจะเป็นการอภิเษกพระอินทรในแผ่นดิน คือ
นรินทร์ ชนินทร์ จะไม่ได้หรือ

๒. ปราสาทหินเขก ชอนตามทเวียดคอกนคองมชาอยู่ไหน แต่เมือตรวจดูคำ
 “ปราปศ” ในคกษนรของโมเนยจลเตยมสั แปดให้ใจเป็นไปแต่ในทางว่าได้อะถึงโมเนการ
 ฆาอยู่ไหน ทจิดว่าโกตฆามอยค้ำหนงว่า ชนะ แต่ความชนะกโมจาเป็นคองมชาทุกทไป
 เขาเป็นไซได้อาถาไธราชธัมบคด้วยขงมาไดแฉงทาอภเขก ลอวเรียดว่า ปราสาทหินเขก

๓. ราชาภิเษก หมายความว่าให้เป็นพระราชทาน แต่คำราชานจะหมายถึงเฉพาะแต่
พระเจ้าแผ่นดินเท่านั้นหรือ ในพระราชพงศาวดารตกลดลงเรียกราชาภิเษก เช่น พระอินทราชา
ในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และพระเชษฐราชาในแผ่นดินขุนวรวงศา เป็นต้น
เพราะฉะนั้นการราชาภิเษกหมายถึงตั้งตกลดลงแล้ว อินทราชาภิเษกน่าจะหมายถึงตั้งพระเจ้า
แผ่นดิน การราชาภิเษกเป็นตั้งพระเจ้าแผ่นดิน (King) อินทราชาภิเษกเห็นจะถกขึ้นไปเป็นต
ราเชนทร์ (Emperor) ภิเษก

๔. โลกภิเษก เห็นเป็นงานจนเรือน รตนามอบสมบัติให้ครองใคร ๆ ก็ได้ ไม่
 จำเป็นต้องเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ชกเขกกแปดวารัดนาเทานัน การรตนากินจุก แต่งงานทำ
 กันอยู่ทั่วไป

๕. อุภิมุข คำแปลคำไทย ไม่ใช่ बात ดี ถึง ฤๅ เราใจกันอยู่ทั่วไปว่าเป็นการ
แต่งงานสมรส เป็นอย่างอื่นไปไม่ได้

เห็นว่าคำราชบัญญัติราชกิจจานุเบกษาเรื่อง ๖ ม.ร.ว.ม. แต่งไขความให้เป็นคำราชกิจ
พระเจ้าแผ่นดินทรงทูลเกล้าฯ ถวายต่อไป แต่ทว่าได้มากไม่หมด ยังมีตกอยู่อีกมาก เช่น
ตั้งกรมราชเลขา บุษยาภิเษก และอื่นอีก แต่ตามที่ฉกฉวยมานี้ตามความเห็นซึ่งเกิดขึ้น
ในปัจจุบัน ยังหาได้สอบสวนหาที่ถูกต้องไม่ (๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕)

(เรื่องบัญญัติราชกิจ ทอสมุดแห่งชาติตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕)

ไปงานศพหม่อมเจ้าเม้า ได้หนังสือแจ้งเรื่องราชกิจมาพลัดดูเห็นมีคำพระยาพจน-
ปรีชาแสดงความเห็นซึ่งต่างจากในหนังสือ ความเห็นมาตรงกันกับที่ฉันเขียนมาถึงท่าน นัก
ฉันอยู่ในใจ (๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕)

พระยาอนุমানราชชน - ที่ทรงทูลเกล้าฯ ถวายของพระกรณียกิจจะตกคำว่าพระองค์ไป
เสีย ข้าพระพุทธเจ้าได้ตอบไปแล้ว เจ้าหน้าทูลเกล้าฯ ถวายว่าพระองค์ไปจริง ข้าพระพุทธเจ้าได้
ตั้งแก้แล้ว ส่วนคำว่าฮ้าน ถิ่นแก่เป็นฮ้านด้วย

มนต์และมนตร์ ซึ่งทรงเห็นว่าควรจะใช้ ในที่ความหมายต่างกัน ข้าพระพุทธเจ้าเห็น
พ้องด้วยอย่างยิ่ง เพราะกระทำให้ภาษามคำใช้มาขึ้น

เรื่องไม้ไค้ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ หมายมา ข้าพระพุทธเจ้ารับได้เกล้าฯ
ไว้แล้ว เพราะในการชำระปฏิธานกรมได้เคยมีการโต้เถียงกันถึงว่าคำไหนควรไม้ไค้ คำ
ไหนไม่ควรไม้ไค้ ในที่สุดตกลงกันเพียงพิจารณาเป็นคำๆ ไป เพราะยังไม่ได้เหตุผลที่
สมควรวางเป็นหลัก ที่ในปฏิธานราชกิจมีคำว่า สรรเพชญ์ เพชร แก้วไม้ไค้ ไม้ทองน
เจ้าหน้าทูลเกล้าฯ ถวายตามกำหนดไว้ ในปฏิธานกรม ข้าพระพุทธเจ้าได้ให้เอาไม้ไค้ ออก
หมดแล้ว

(ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน คำ สรรเพชญ์ และ เพชร ไม่มีไม้ไค้)

เรื่องไม้ไค้ ท่านบอกข้าว่าเคยมีโต้เถียงเมื่อประชุมชำระปฏิธานกรม ยังไม่ได้ความ
ตกลงอย่างใดกัน ทำให้ฉันอยากบอกความเห็นของฉันให้ท่านทราบเป็นส่วนจำเพาะตัว ฉัน
เกรงหมายหยาบหยาบ ฉันอยากให้มันชัดที่สุด ถ้าไม่จำเป็นจริงๆ แล้วไม่อยากให้บัญญัติ
ขึ้นใช้เลย เหตุนี้ได้สติมาจากสมเด็จพระยาบรมพรหมนิภาชาธิราชที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
พระองค์เสด็จไปเที่ยวทางบักชี่ได้ ได้ทรงฟังเขาพูดสำเนียงต่างคำไม่เหมือนกับชาวกรุงเทพฯ

แต่เมื่อเขาเขียนหนังสือมากเขาก็เห็นใช้ไม้เอกไม้โทถูกดี ทรงตั้งสัจจะถามเขาว่าเขาใช้ไม้เอกโทถูกถ้วนนั้นเขาตั้งเกิดอะไร เพราะเลี้ยงธองเขาผิดไม่ตรงกับไม้เอกโท เขากราบทูลว่าจำใจเท่านั้นเอง ว่าที่กรุงเทพฯ ใช้กันหมิ่นไม่อย่างนั้น นับเป็นข้อปรากฏว่าไม้เอกโทเป็นของใช้ได้แต่แก่ชาวกรุงเทพฯ อันมองแคบหนคเดียวเท่านั้น ไม่เป็นของที่ใช้ได้ทวพระราชอาณาจักร ไม่ใช่แต่ใช้ไม่ได้ ยังเข้าไปทำความลำบากให้เขาแบกหนักเปล่า ๆ อีกด้วย เพราะฉะนั้นฉันจึงมีความเห็นว่าเครื่องหมายหยาบหยาบนั้น โหม่นฮอยที่สุด ถ้าแต่เพียงจำเป็นที่สุดจะเป็นที่ถือว่าจำเป็นไม่ได้ก็ เห็นว่าคำใดซึ่งเขียนเหมือนกัน แต่คำหนึ่งอ่านเสียงสั้น คำหนึ่งอ่านเสียงยาว และมีความต่างกัน เช่น เอ็น กับ เอน นีแหละจึงควรลงไม้ได้ก็ ส่วนคำใดที่ไม่เป็นคำสั้นคำยาวความต่างกัน จะอ่านสั้นหรือยาวก็ไม่ทำให้เขาผิดไปไม่ได้แล้ว ฉันเห็นว่าไม่ควรลงไม้ได้ก็ แต่ทว่าหนักเป็นแต่ความเห็น ส่วนที่ฉันเขียนหนังสือออกกตสัน ลงไม้ได้ก็หรือไมลงก็สุดแต่กลองมือ ออกจะไปข้างทางพวกมากลากไป (๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕)

แม่นกบแม่ ข้าพระพุทธเจ้าได้แก่ตามทบทวนทบทวนแล้ว ในหนังสือเกมกใช้แม่นกบ ๆ ไปกับคำที่หมายความว่าแม่หรือกา ถ้าจะพิจารณาถึงภาษาไทยที่ชอบใช้คำหรือคำซ้อนซึ่งมีความหมายแปลความเป็นอย่างเดียวกัน ก็มักจะว่าแม่นหรือเหมือนและกาแม่ เห็นได้ว่ามีความหมายต่างกัน แต่ก็มีคำซ้อนอีกคำหนึ่งคือ แม่นว ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงไปในทางที่วากา ข้าพระพุทธเจ้าสงสัยว่า คำว่าแม่นและแม่นวเดิมอาจแปลว่าเหมือนทั้งสองคำ ต่อมาเมื่อภาษาเจริญขึ้น จึงได้แยกความหมายต่างกัน และสมควรอย่างนี้จะใช้ให้ต่างกันเช่นนั้น

บันทึก ข้าพระพุทธเจ้าเคยค้นแล้ว ยังไม่พบที่มา สอนผู้รู้ภาษาเขมร ก็ว่าเป็นภาษาเขมร แต่ได้เลี้ยงเขาจริงก็แปลไม่ได้สันทว่าเป็นภาษาเขมร คงอธิบายได้ว่าเขมรก็ใช้เหมือนกัน (๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕)

บันทึก เห็นหนังสือเขมรเก่า เขาเขียนบันทึก ท้าที่จะแปลเอาความได้ดีกว่าบันทึก (๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕)

วัดราชบูรณะ

ป

มานิก วัดโกกม

วัดราชบูรณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่ตำบลท่าสากร อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านตะวันออก จดถนนมหาธาตุ ด้านใต้จดถนนตลาดเจ้าพรหม ด้านตะวันตกจดถนนตลาดใหม่ และด้านเหนือมีอาณาเขตติดต่อกับวัดเทพธำชย บริเวณพุทธาวาสมีกำแพงอิฐล้อมรอบ ยาว ๒๐๘.๕๐ เมตร กว้าง ๓๕๒.๐๐ เมตร ที่กำแพงด้านตะวันออกและตะวันตกขึ้นเป็นด้านหน้าด้านหลังของวัดถนน มีประตูซุ้มข้างละ ๓ ประตู เพื่อความสงัดจากภายนอกและแผนผัง ซอกแบ่งกลางเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนกลาง กำหนดแค่วัดซุ้มด้านหน้าเข้ามา มีวิหารหลวงขนาดยาว ๖๓.๐๐ เมตร กว้าง ๒๐.๐๐ เมตร มุขหน้าวิหารหลวงมีบันได ๓ ทาง อยู่ข้างหน้า ๓ บันได ซ้ายขวาข้างละ ๓ บันได ประตูใหญ่ด้านหน้ามี ๒ ประตู โถงซุ้มพระประธานมีประตูข้างตรงออกไปสู่บันไดที่เจดีย์ข้างละ ๓ ประตู ด้านหลังซุ้มพระประธานมีประตูใหญ่ออกไปสู่มุขท้าย ๒ ประตู มุขท้ายวิหารหลวงทึบติดต่อกับเข้าไปในกำแพงแก้วรอบพระปรางค์ศรีรัตนมหาธาตุ มีขนาดกว้างยาว

ด้านละ ๑๒.๐๐ เมตร พระปรางค์ศรีรัตนมหาธาตุก่อด้วยศิลาแลง ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม กว้างยาวด้านละ ๔๘.๐๐ เมตร บนใต้ชั้นค้ำหาพระปรางค์เป็นบันไดแคบ ๆ ขอบด้านตะวันออก ที่ฐานพระปรางค์มีเจดีย์ทักษกก่อด้วยอิฐสูง ๔ เมตร และมีเจดีย์รายรอบปรางค์ ๑๒ องค์ ทางขึ้นลงอยู่ทางทิศเหนือและใต้ พระปรางค์ก่อด้วยทรงรูปสี่เหลี่ยมคี่กว้างตอน ๆ ขึ้นมียู่ในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ซอกค้ำหาของพระปรางค์ด้านเหนือด้านใต้และตะวันตก เป็นผนังอุดมพระพุทธรูปยืนปูนปั้นประดับฐานของละ ๓ องค์ ขั้วซอกปรางค์ขึ้นต่างระดับด้วยรูปครุฑและยักษ์ปูนปั้น เหนือ ๆ ขึ้นไปจนถึงชั้นสุดท้ายยอดเฉพาะที่ตรงกบทิศทั้ง ๔ มีพระพุทธรูปนั่งในเรือนแก้ว และเรียงรายไปด้วยกัณฑ์ชุน ทำด้วยศิลาทุกชั้นตลอดยอด ต่อจากกำแพงแก้วรอบพระปรางค์ออกไปเป็นพระอุโบสถขนาดยาว ๔๘.๕๐ เมตร กว้าง ๑๗.๕๐ เมตร มีซากพระประธานก่ออิฐโบกปูนขนาดใหญ่ ประดิษฐานหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันตก ข้างหลังซุ้มพระประธานมีประตูและบันไดขึ้นลงทางซ้ายและขวา ด้านหน้าพระอุโบสถมีประตู ๓ ประตู และบันไดคู่หนึ่ง

คอนบักขวา คือซอกข้างใต้ ห้างวิหาร
หลวงออกไปเล็กน้อย มีวิหารน้อย ๓ หลัง
กับหุ้มเจดีย์ ๕ องค์ ถัดนั้นออกไปมีวิหาร
ขนาดกลางอีก ๓ หลัง ตั้งขนานกับวิหาร
น้อย ข้างหลังวิหารขนาดกลางหุ้มเจดีย์
ใหญ่ ๑ องค์ เรียงเป็นแถวไปถึงวิหาร
ขนาดกลาง ซึ่งอยู่สุดทางด้านตะวันตก
ระหว่างวิหารหลังกับพระอุโบสถ มีเจดีย์
๑ องค์ วิหารย่อม ๆ ๓ หลัง

คอนบักซ้าย คือซอกข้างเหนือ ห้างวิหาร
หลวงออกไปเล็กน้อย มีวิหารน้อย ๓ หลัง
เช่นเดียวกับคอนบักขวา แต่มีเจดีย์หุ้มอยู่
เพียง ๓ องค์ ๆ หนึ่งซึ่งอยู่ใกล้กับหลังวิหาร
น้อย ภายในคูหาภาพเขียนสีฝีมือช่างสมัย
อยุธยาตอนต้น นายเพี้ย หริพทกษ จิตรกร
แห่งกรมศิลปากร ได้คัดลอกภาพเขียนสีมา
เก็บรักษาไว้ ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร และ
อธิบายถึงลักษณะภาพไว้ว่าเขียนเป็น "พระ
พุทธปรมาชน" ๓ องค์ เรียงเป็นแถว ๆ ประคอง
เป็นเรือนไม้ ข้างหลังพระเศียรอยู่ในวงเขา
ทำนองวิมาน ลักษณะหนัก ๆ แบบขอมยัง
ปรากฏอยู่ แต่เป็นหน่วยงานของศิลปะไทย
ในกรุงศรีอยุธยา ราว พ.ศ. ๑๘๐๐ เศษ
เขียนใช้สีคาวระมายเจดีย์อ่อนแก่เกิดปริมาณ
ลงเด่นสีแดงเป็นทิวสำคัญ เส้นขนานละเอียด
แต่คม ห้วนให้ระลึกลงถึงการจารึกชุดเป็น
ลวดลายลงบนศิลาเป็นทิวประจักษ์ถึงจิตร-

กรรมของคน การบันทึกของศตวรรษ
จำเพาะที่สำคัญ.... พระพุทธปรมาชน
(คูหา) นบิตของแต่มณฑลพระพุทธรูป
อันตบ (คือนั่งเรียงแถว) นนหาได้บันทึก
ไม่.... เจดีย์องค์ภาพเขียนสีในคูหา
ที่กล่าวนี้ไตรศตวรรษแล้วเมื่อ ๓-๔ ปีล่วง
มา คงเหลือแต่ภาพที่คัดลอกไว้เป็นหลักฐาน
การศึกษาคนควาเท่านั้น ต่อจากวิหารน้อย
ออกไปมีวิหารขนาดกลาง ๓ หลัง แล้ว
มีเจดีย์ใหญ่ ๑ องค์ เรียงเป็นแถวไปจน
สุดทางตะวันตก เช่น ทำนองคอนบักขวา
เหมือนกัน เจดีย์ใหญ่ ๑ องค์ ในบริเวณวัด
ดังกล่าวมาเชื่อว่าสร้างขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิธาตุ
ของเจ้านายในราชวงศ์กรุงศรีอยุธยา ด้วย
เคยพบซากโลงที่ทำด้วยศิลาบาง ชิ้นเผาบ้าง
ถูกขุดทำลายทิ้งไว้ใกล้ ๆ เจดีย์เหล่านั้น

มูลเหตุของการสร้างวัดราชบูรณะ
ปรากฏความตามพงศาวดารว่า เมื่อสมเด็จพระ
พระนเรศวรมหาราชเสด็จเถลิงถวัลยราช
สมบัติเป็นกษัตริย์องค์ที่ ๖ แห่งกรุงศรีอยุธยา
แล้ว โปรดให้ราชโอรส ๓ องค์แยกกันไป
ครองเมืองต่าง ๆ คือ เจ้าชายพระยา ราช
โอรสองค์ใหญ่ ไปครองเมืองสุพรรณบุรี
เจ้าชายพระยา ราชโอรสองค์กลาง ไปครอง
เมืองแพรกศรีราชา (คือเมืองสระบุรี บัจุบัน
เป็นอำเภอสระบุรี) และเจ้าชายพระยา
ราชโอรสองค์น้อยไปครองเมืองชัยนาท

ครนถง พ.ศ. ๓๘๖๗ สมเด็จพระนครินทรา-
 ธิราชเจ้าจักรพรรดิ ราชโอรสองค์ใหญ่
 ทรงตั้งพระทัยว่าพระราชบิดาสิ้นพระชนม์
 กรบยกทัพเข้ามากรุงศรีอยุธยาจะชิงราช
 สัมบัตกัน เจ้าชายพระยาตงทพทกนบป้า
 มะพร้าวโกธวัดพลับพลายชัย เจ้าชายพระยา
 ตงทพทกนบ (เวลานั้นเรียกกันว่า
 วัดป่าถ่าน) ทรงตั้งพระทัยที่จะชิงราช
 สัมบัตกันมาประทณทเชิงสะพานถ่าน ซึ่ง
 อยู่ตรงกบถนนตลาดเจ้าพรหม ทรงพระแสง
 ของ้าวฟันตองพระศิวชาติพร้อมกันทั้งสอง

พระองค์ เมื่อพระเชษฐาทรงรู้สิ้นพระชนม์
 แล้ว เจ้าชายพระยาจักรีเสด็จจากเมืองชัยนาท
 เข้ามาเสวยราชสมบัติแทนพระราชบิดา ทรง
 พระนามว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒
 และจัดการถวายเพลิงพระศพพระเชษฐาทรง
 ตั้ง แดงทรงอหังการถวายเพลิงสร้างพระ
 ปรางค์ศรีรัตนมหาธาตุและพระวิหารเป็น
 พระอาราม เรียกว่าราชบูรณะ และทเชิง
 สะพานถ่าน ทรงเจ้าชายพระยาตงทพทกนบ
 พระยาชนช้างกันสิ้นพระชนม์ ก๊กอเนก
 เสด็จขึ้นครองราชสมบัติด้วย ๒ องค์.

๕ เรื่องยุค

๕. รัตนากิชาติ

ในปัจจุบันนี้เรามักจะได้ยินคำกล่าวกัน
อยู่เสมอว่า โลกเรากำลังอยู่ในยุคปรมาณู
คำนี้อาจเป็นคำใหม่อยู่สักหน่อย เพราะเพื่
มชนภายหลังมหาสงครามโลกครั้งที่สอง คำ
ว่า “ยุค” ในหนังสือพจนานุกรมฉบับราช
บัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า
“เอก ค. ทั้งสอง คราว สมัย กำหนด
เวลาของโลก มี ๕ ยุค คือ กฤตายุค ไตร
ตายุค ทวาปรยุค กตยุค (กตยุค คือยุคที่
ถกกันว่า เดิมกว่ายุคก่อนๆ ด้วยประการ
ทั้งปวง) ส่วนคำว่า “ปรมาณู” หนังสือ
พจนานุกรมฉบับเดียวกันให้ความหมายไว้
ว่า “วัตถุที่มีขนาดเล็กที่สุดไม่สามารถจะ
แยกย่อยได้อีก”

ดังนั้นคำว่า “ยุคปรมาณู” จึงมีความ
หมายถึง “คราวหรือสมัยหรือกำหนดเวลา
ของโลก ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัตถุที่มีขนาดเล็ก
ที่สุดไม่สามารถจะแยกย่อยได้อีก” เช่น
เดียวกับที่กล่าวกันถึงคำว่า ยุคหิน ยุคโลหะ
และยุคอื่น ๆ อันส่วนระบบของยุคดังกล่าวหรือ
สมัยหรือกำหนดเวลาของโลกซึ่งเกี่ยวข้องกับ
กับหิน กับโลหะ และกับวัตถุอื่นๆ โดย
ถือเอาระยะเวลาที่มนุษย์เรารู้จักใช้วัตถุนั้นๆ
และทำให้เกิดเป็นประโยชน์แก่โลก นับเป็น

ช่วงระยะกาลหนึ่ง ๆ ซึ่งแสดงถึงความก้าวหน้า
และความเจริญวิวัฒนาการของชนเป็นลำดับ
ไปของมนุษย์ในโลก

เมื่อกล่าวถึงยุคปรมาณู ในความหมาย
ตามธรรมดา ก็ย่อมทำให้เข้าใจกันว่าโลก
ได้มาถึงซึ่งความเจริญทางวิทยาศาสตร์ถึง
กับนำพลังงานปรมาณูมาใช้ให้เป็นประโยชน์
ขึ้นแล้ว แต่ในด้านจิตใจและความรู้สึก
โดยทั่วไปแล้ว ยุคปรมาณูนี้ก็จะทำให้อะไร ๆ ก็เคลื่อนไหว มีความไวและรวดเร็ว
ที่สำคัญอันตราตรึงอยู่ในความรู้สึกอีกประการ
หนึ่งก็คือ ยุคปรมาณูข้างต้นนั้น
เหลือเกินกับพลังงานปรมาณูและถูกระเบิด
ปรมาณู ที่ได้นำออกใช้เพื่อยุติสงครามโลก
ครั้งที่สองนั้นเสีย ทำให้โลกรู้จักคำว่า
ปรมาณูยิ่งขึ้นด้วย ทั้งนี้ไม่ว่าถึงการ
ทดสอบก่อนหน้าการใช้พลังงานปรมาณูทำ
ถูกระเบิดปรมาณู และภายหลังการผลิต
ถูกระเบิดปรมาณูขึ้นใช้แล้ว ได้ทดสอบแล้ว
ทดสอบอีก ทดลองจนกระทั่งพบสิ่งใหม่ ๆ
ขึ้น มีถูกระเบิดไฮโดรเจนเกิดตามมาด้วย
คำว่าอาวุธปรมาณูกำลังจะแปรเปลี่ยนเป็น
อาวุธนิวเคลียร์ ซึ่งเป็นอาวุธที่ก้าวหน้าและ
ร้ายแรงยิ่งกว่าอาวุธปรมาณูอีก และคำ

ว่ายุคปริมาณก็อาจจะเปลี่ยนแปลงเป็นยุคไฮโดรเจนหรือยุคนิวเคลียร์ หรือยุควิทยาศาสตร์เจริญทางวัตถุอื่น ๆ ต่อไปก็ได้

การที่จะแรกเริ่มบังเกิดมียุคใดยุคหนึ่งขึ้นได้นั้น ต้องมีสาเหตุทำให้เกิดเหตุการณ์เบื้องต้นขึ้น เช่น ยุคปริมาณ ก็มีการค้นคว้าพบและใช้พลังงานปริมาณ ยุคหิน ยุคโลหะก็โดยที่มีการนำหิน นำโลหะ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ในสังคมมนุษย์เป็นระยะเวลาของหนึ่งสมัยหนึ่ง ต่อเมื่อได้มีการค้นคว้าพบวัตถุใด ๆ ขึ้นทำควมเจริญและเป็นประโยชน์มากขึ้น ก็ถือว่า ก้าวหน้าไปสู่พัฒนาการขั้นสูงขึ้น เป็นยุคอีกยุคหนึ่งถัดต่อ ๆ กันไป ไม่จำกัดจำเพาะของระยะเวลาว่าจะต้องเท่ากันเท่าใดกัน จะเร็วจะช้ากว่ากันก็ย่อมได้แต่

แต่เหตุการณ์อันจะนำเอาวัตถุสำคัญใด ๆ นั้นมาเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ได้ กำหนดยุคโดยถือเอาวัตถุทั้งประโยชน์แก่โลกนี้ ย่อมน่าสนใจเหมือนกันกับกำหนดยุคที่มีในหนังสือวรรณคดีด้วยเหมือนกัน

ในบรรดาหนังสือวรรณคดีที่กล่าวถึงเรื่องยุคนี้ "ลิลิตนารายณ์สิบปาง" - พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นหนังสือเล่มหนึ่ง ที่ทรงบรรยายถึงเรื่องยุคเอาไว้โดยละเอียดพิสดาร จะขอยกข้อความบางตอนมากล่าวไว้ต่อไปน

คือ - ยุคนี้ & ซึ่งรวมกันเป็นเวลา ๓๒,๐๐๐ ปีด้วยวรรค ๑ ปีมนุษย์เท่า ๑ วันด้วยวรรค และ ๒ หนังกัดเป็น ๓๖๐ วัน (ตามตำรับ) ฉะนั้นกำหนดแห่งยุคต่าง ๆ จึงมีดังต่อไปนี้ :-

กฤตายุค	๕,๗๐๐	ปีด้วยวรรค	เท่ากับ	๓,๗๒๗,๐๐๐	ปีมนุษย์
ไตรตายุค	๓,๖๐๐	"	"	๓,๒๗๖,๐๐๐	"
ทวาปรยุค	๒,๕๐๐	"	"	๗๖๕,๐๐๐	"
กตยุค	๑,๒๐๐	"	"	๕๓๒,๐๐๐	"

ยุคนี้ทุกกล่าวนี้ รวมกันเป็น ๓ มหายุค คือ ๓๒,๐๐๐ ปีด้วยวรรค หรือคิดเป็นปีมนุษย์ ๕,๓๒๐,๐๐๐ ปี ๑,๐๐๐ มหายุค เป็น ๑ วันของพระพรหมา และคนของพระพรหมายาวเท่ากัน วันของพระพรหมเรียกว่า "กัลป์" ฯลฯ

เมื่อต้นกัลป์ หรือ ที่เรียกว่าบรรดัยกัลป์ โลกทุกโลกจะแตกสลาย และทั่วไปจะมีคนมโนชกาล เป็นคนของพระพรหมา อันเป็นเวลานานเท่าวันของพระพรหมา และในระหว่างเวลานั้น โลกทั้งหลายจะกลายเป็นมหาสมุทรใหญ่ พระพรหมจะบรรทมหลับ

อยู่เหนือพญาเศษนาศ เมื่อหมดคนของพระ
พรหมานแดง พระพรหมาจะตนบรรทมและ
ทรงสร้างโลกใหม่ ฯลฯ

ยุคทองสักกาดาวแดงข้างบน มลกษณะ
ต่างกัน ดังปรากฏในคัมภีร์มหาภารตะ ซึ่ง
ชื่อย่อสรุปมาดังนี้ :-

กฤตายุค เป็นยุคขงมัตถยธรรมมั่นคง
จึงมีนามเรียกด้วยว่า "ัตถย

ยุค" ในยุคนั้นภรรณิยะ
ทรงปองได้กระทำไปดำเร็ด
เสร็จสิ้น (กฤต) ไม่มี
สิ่งใดบกพร่อง

ไตรตายุค (ไตรตายุค) ยุคนั้นเริ่ม
พลักรรม ัตถยธรรมได้
เสื่อมถอยลง ๓ ส่วนใน ๔
ส่วน

ทวาปรยุค ัตถยธรรมเสื่อมถอยลงไป
๒ ส่วน ใน ๔ ส่วน

กัลยยุค ัตถยธรรมยัง คง เหลืออยู่
เพียง ๓ ส่วนใน ๔ ส่วนเท่า
นั้น ฯลฯ

ยุคหนึ่ง ๆ มีพระนารายณ์อวตารลงมา
บำบัตทุกขบำรุงสุขแก่มนุษย์ในโลก ดังนคือ

กฤตายุค - ๑. มัตถยาวตาร (เป็นปลา)
๒. กูรมาวตาร (เป็นเต่า)
๓. วราหาวตาร (เป็นหมู)
๔. นรสิงหาวตาร (เป็นนร-
สิงห์ครึ่งคนครึ่งสิงห์)

ไตรตายุค - ๕. วามนาวตาร (เป็น
พราหมณ์เตย)

๖. ปรศุรามาวตาร (เป็น
พราหมณ์ถิษขวาน)

ทวาปรยุค - ๗. รามจันทราวตาร (เป็น
พระรามจันทร กษัตริย์
สุริยวงศ์)

๘. กฤษณาวตาร (เป็น
ท้าวกฤษณะ กษัตริย์-
จันทรวงศ์)

กัลยยุค ๙. พุทธาวตาร (เป็นพระ
สมณ โคตมพุทธเจ้า)

๑๐. กัลกยาวตาร (เป็นพระ
กัลกซึ่งจะมาในปลาย
กัลยยุค)

ตามความเห็นของนักปราชญ์ยุโรปได้
ศึกษาและพิจารณาเรื่องเหล่านี้ อวตารบาง
ปางเป็นปกรณเปรียบเทียบแสดงด้วยความ
เปลี่ยนแปลงในธรรมชาติ และบางเรื่องมี
เค้าความจริงในประวัติศาสตร์ เช่น ปางที่ ๑
มัตถยาวตาร เทียบได้กับมหาอุทกภัยที่
บังเกิดมชนครั้งหนึ่งในโลก ข้อควรสังเกต
น้อยคือ คัมภีร์คำสอนต่างๆ หลายคำสอน
มักกล่าวถึงนาทวม และมีนุรอดจากอุทกภัย
นั้น เช่น คัมภีร์ไบเบิ้ลของยิวและคริสต์เชย
มีเรื่องโนอาห์รอดจากอุทกภัย คัมภีร์
โกหร่านก็กล่าวถึงโนเฮ เช่นเดียวกัน ใน

โบราณสมัยแห่งกรซมีนาทวมใหญ่ และ
มหาทวปอตันตัสจนหายไปไหนหาสมุทร
าตา."

ในหนังสือดาราศาสตร์เล่มหนึ่งกล่าวถึง
เรื่องยุคไวด้วยเหมือนกัน คือหนังสือ
Concise General Astronomy ซึ่งเรียบเรียง
โดย O.R. Walkey กับ H. Subramania
Aiyar M.A., Ph.D. มีข้อความอยู่ตอนหนึ่งว่า

"ชาวอินดิมริยะเวลากำหนดยุคออก
หลายอย่าง ได้คิดคำนวณเกี่ยวกับยุคสมัย
ไว้มาก กล่าวถึง ใกล้เคียง จำนวนระยะเวลา
ถึง ๔,๓๒๐,๐๐๐,๐๐๐ ปี (สี่พันสามร้อยยี่สิบ
ล้านปี) และเกี่ยวกับ มหายุค หรือยุคใหญ่
ยุคหนึ่ง ๆ นั้น จำนวนระยะยาวเพียงหนึ่งในพัน
ของกัลปเท่านั้น

มหายุค ได้แบ่งออกเป็นยุคย่อยด้วย คือ:-

กัลยยุค (หนึ่งในสิบของมหายุค) กำหนด
เวลา ๔๓๒,๐๐๐ ปี

ทวาปรยุค (สองเท่าของกัลยยุค) กำหนด
เวลา ๘๖๔,๐๐๐ ปี

เตรตายุค (สามเท่าของกัลยยุค) กำหนด
เวลา ๑,๒๙๖,๐๐๐ ปี

กฤตายุค (สี่เท่าของกัลยยุค) กำหนด
เวลา ๑,๗๒๘,๐๐๐ ปี

รวม ห้ามหายุค .. ๔,๓๒๐,๐๐๐ ปี

ในตอนเริ่มต้นของยุคย่อยทั้งสี่ยุคนี้ นัก
ดาราศาสตร์อินดิมได้พิจารณาคำนวณแล้ว

พบว่า ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดาว
พระเคราะห์ ได้มีวงโคจรจับกลุ่มรวมอยู่
ในตำแหน่งแห่งเดียวกัน จึ่งนำพระเคราะห์
ได้ว่า การตั้งยุคชนนคงมีประโยชน์เพื่อ
ความประสงค์ ในทางการคำนวณวงโคจร
และตำแหน่งของดาวพระเคราะห์อยู่ด้วย
ทั้งนี้เพราะว่า เมื่อเริ่มตั้งคนกัลยยุคคนใด
ตามการตามความประสงค์เช่นเดียวกัน
และคำนวณจุดเริ่มแรกตั้งตน ได้ว่าเริ่มชน
เมื่อเวลาเที่ยงคืนของระหวางคนวันท ๓๗
ศกอบวันท ๓๗ เดือนกุมภาพันธ์ เมื่อ ๓,๓๐๒
ปีก่อนคริสต์ศักราช "

จากหลักการคำนวณของนักดาราศาสตร์
อินดิม ทำให้เราได้รับความรู้เพิ่มขึ้นว่า ยุค
ปัจจุบันนี้กำลังอยู่ใน "กัลยยุค" เพราะได้
เริ่มตั้งคนกัลยยุคมาตั้งแต่ ๓,๓๐๒ ปีก่อนคริสต์
ศักราช และคริสต์ศักราชปัจจุบันนี้นับเป็น คอ
๓๓๕๗ ดังนั้นพอจะพึงได้ว่า ระยะเวลาน
โลกเราได้ย่างเข้ามาอยู่ในกัลยยุคราวห้าพันปี
เศษแล้ว และยังคงดำรงอยู่ในกัลยยุคต่อไป
อีกนานถึงสี่แสนสองหมื่นหกพันปีเศษด้วย

ในทางด้านวรรณคดีก็รับรองตรงกัน
ในเรื่องกัลยยุคเหมือนกัน กล่าวคือในระยะ
ระหวางกำหนดเวลาของกัลยยุค มีปาง
อวตารของพระนารายณ์อยู่สองปาง ได้แก่
ปางที่ ๘ พุทธาวตาร เป็นพระสมณโคดม
พุทธเจ้า และปางที่ ๑๐ กัลกยาอวตาร เป็น

พระกตก ซึ่งจะมาในปลายกตยุค คงจะ
ไม่เป็นการปฏิเสธเป็นแน่ว่า ขณะนั้นเรา
กำลังอยู่ในกตยุค ระยะตอนต้น สมัยปาง
ที่ ๘ พุทธชาดวตาร เพราะปัจจุบันนี้เป็นปี
พระพุทธศักราช ๒๕๐๐ เท่านั้น และถ้ากตยุค
มีกำหนดระยะเวลาจนถึงต้นปีเศษ กง
หนงของระยะนั้นคือต้องต้นปีเศษ ควรจะ
ถือว่าอยู่ในขอบเขตรศัมภกตแห่งพุทธชาดวตาร
อันเป็นปางที่ ๘ ด้วย และตอนปลายกตยุค
อาจจะอยู่ในราวหนึ่งถึงสองต้นปีเท่านั้น
ซึ่งน่าจะอยู่ในกำหนดต้นระยะเวลาแห่ง
กตกชาดวตาร อันเป็นปางที่ ๑๐ ตามนัยแห่ง
หนังสือวรรณคดีที่กล่าวถึงนี้ และถ้ากต
คำนวณตามแนวนจะเห็นได้ว่า พระ
พุทธศาสดาจักต้องดำรงอยู่ในโลกมากกว่า
๕,๐๐๐ ปี และอาจจะดำรงอยู่ได้นานถึง
๒-๓ ต้นปีต่อไปก็ได้

อนึ่ง นักปราชญ์และโบราณจารย์ใน
สมัยเก่าก่อนนั้น คงจะมีหลักสังเกตคิด
ค้นคว้าแล้วรวบรวมกฎเกณฑ์วางขึ้นไว้เป็น
แน่ ในเรื่องตัวเลขที่คำนวณจำนวนปีของ
ยุคต่าง ๆ ไม่ใช่ว่างเปล่าล้มลงไปอย่าง
ปราศจากหลักเกณฑ์ หรือคิดต่าง ๆ แล้ว
เขียนหุ้ย ๆ ลงไปอย่างไม่มีที่มาอันแน่นอน
แต่ประการใดเลย นักปราชญ์และโบราณ
จารย์ในครั้งกระโน้นคงจะมีเวลาเพียงพอที่
จะสังเกตดูธรรมชาติ และรวบรวมสถิติ

เหตุการณ์เกี่ยวกับมนุษย์โลกไว้ และโดย
ที่มเวลาย่อยกับธรรมชาตินาน ๆ มาก ฟากฟ้า
ซึ่งเป็นเหตุแห่งธรรมชาติย่อมเป็นส่วนหนึ่ง
ที่จะต้องอยู่ในความสังเกตคิดค้นดูของ
ปัญญาชนสมัยตกต่ำบรรพตด้วย บนฟากฟ้า
นั้นเรามองอะไร ให้เป็นที่น่าสนใจและสนใจบ้าง
คำตอบที่ทุกท่านย่อมทราบก็คือ ดวงอาทิตย์
ดวงจันทร์ สุริยคราส จันทรคราส ดวงดาว
ทั้งหลาย ซึ่งพวกหนังสือการโคจรเคลื่อนที่
และอีกพวกหนึ่งเห็นประจำอยู่กับที่ไม่เคลื่อน
ย้าย โคจรไปไหนเลย และดวงดาวตก ฝน
ฟ้าแลบ และดาวหาง ปรัชญาการณธรรมชาติ
ต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมจกอยู่ในความสนใจสังเกต
และคิดค้นเป็นการเพิ่มเติมสถิติของชนเรื่อย ๆ
ไปตามกาลเวลา จนสามารถวางกฎเกณฑ์
และทราบถึงกำหนดเวลาของการโคจร
เคลื่อนที่ของดวงดาวพระเคราะห์ทุกดวงด้วย
อาทิเช่น โลกหมุนเวียนไปรอบดวงอาทิตย์
หนึ่งรอบ คิดเป็นเวลาประมาณ ๓ ปี ดวง
จันทร์ โคจรหนึ่งรอบ ประมาณ ๓ เดือน และ
ดวงดาวพระเคราะห์ต่าง ๆ ก็ม้วนโคจร
เคลื่อนที่ไม่เท่ากัน มากบ้างน้อยบ้าง เช่น
ดาวพระพฤหัสบดี โคจรไปหนึ่งรอบเป็นเวลา
ประมาณ ๓๒ ปี ดาวพระเสาร์ โคจรไปหนึ่ง
รอบประมาณเวลา ๓๐ ปี ดังนี้เป็นต้น

ด้วยสมองอันหลักแหลมของปัญญาชน
แห่งโบราณสมัย คงจะสามารถคำนวณได้

ดวงหน้าหรือชอยหลัง ให้ตำแหน่งของดวง
ดาวทั้งหลาย และคงจะค้นพบใกล้เคียงกับ
ความเป็นจริงว่าดาวหนึ่งหรือยี่สิบหนึ่ง ดวง
อาทิตย์ ดวงจันทร์ และดาวพระเคราะห์
ทั้งหลายจากดวงมฤต โคจรเคลื่อนที่ไปจับ
กลุ่มรวมอยู่ในตำแหน่งแห่งที่เดียวกันบน
ท้องฟ้าให้เห็นได้ด้วยตาเปล่าเป็นประจำ
ชัดเจน และขณะเดียวกันเหตุการณ์เกี่ยว
กับมนุษย์ ในระบอบนักษัตรเป็นเหตุบังเกิด
เปรียบเทียบกับเราด้วย

ขอยกตัวอย่างเพื่อประกอบกรพจรรยา
ในสมัยพุทธกาล ขณะที่พระสัมมาสัมพุทธ
เจ้าทรงประกาศพระพุทธศาสนา ประดิษ
ฐาน ณ ประเทศอินเดีย ได้มีปรากฏ
การณ์พิเศษบนฟ้าที่เกี่ยวกับดาวพระ
เคราะห์ ซึ่งเคลื่อนที่โคจรอยู่ในระบอบกฎ
เกณฑ์ของระบบสุริยะ ตามผลการคำนวณ
ของนักดาราศาสตร์ว่า ได้มีการจับกลุ่ม
รวมอยู่ในตำแหน่งแห่งที่เดียวกัน และ
ปรากฏการณ์เช่นจะมีขึ้นได้นั้น คำนวณ
นับเวลาได้ถึงราว ๓๕๐,๐๐๐ ปี

เมื่อครั้งพระเยซู ผู้ประติษฐานคริสต์
ศาสนา จะได้ถูกประณามในโรมัน
กล่าวกันว่า ได้มีผู้เห็นดวงดาวประหลาด
ดวงหนึ่งบนท้องฟ้า และได้มีการติดตามดู
ดวงดาวนั้น จนกระทั่งทราบว่า ศาสดาองค์
หนึ่งจะบังเกิดขึ้นอีก ประกอบกับตำแหน่ง
ดวงดาวพระเคราะห์ในระบอบนักษัตรจับ
กลุ่มรวมอยู่ในตำแหน่งแห่งที่เดียวกันเป็น

ที่น่าสังเกตเหมือนกัน

อนึ่ง ในขณะที่จะถึงกำหนดงานฉลอง ๒๕
พุทธศตวรรษของเราเมื่อต้นเดือนพฤษภาคม
๒๕๐๐ น. ก็ได้บังเกิดปรากฏการณ์แห่งฟ้า
ฟ้าที่โลกสนใจยิ่งคือปรากฏการณ์หนึ่งด้วย คือ
ดาวหางประหลาดดวงหนึ่งได้โคจรมาเยือน
โลกให้เห็นด้วยตาเปล่าในหลายแห่งของมม
โลก นักดาราศาสตร์ทั่วโลกยอมรับว่า เป็น
ดาวหางพิเศษมฤตโคจรเป็นวงรีและห่างไกล
ออกไปมาก นับเป็นระยะเวลาห่างไกลนานถึง
ล้านปี จึงจะโคจรเข้ามาให้เห็นอีกครั้งหนึ่ง
เลยเรียกชื่อเต็มๆว่า ดาวหางล้านปี ช่าง
มาพอดีกับที่โลกกำลังแข่งขันกันทดลอง
ระเบิดและอาจจรวดเคสเปอร์ ทิ้งกำลังจะสร้าง
ดาวเทียม คิดจะทะยานจรเวหา และเห็นฟ้า
ไประหวางโลกกับดาวพระเคราะห์อื่น ๆ อยู่
ทีเดียว

มหัศจรรย์หนึ่ง ที่ควรจะนำมาเล่าถึงกันฟัง
คือ เมื่อเร็ว ๆ นี้เอง นักดาราศาสตร์ชาว
อิตาลีคนหนึ่ง ได้คำนวณตำแหน่งดาว
พระเคราะห์ไว้หลาย ๆ ปี ทั้งดวงหน้าและ
ชอยหลัง เมื่อตรวจดูตำแหน่งดาวพระเคราะห์
ที่มฤตโคจรไปอยู่ในลักษณะแปลก ๆ ดังที่
ได้เคยปรากฏมาแล้วในอดีตกาล ก็พบว่า
ดาวพระเคราะห์ได้จับกลุ่มรวมตำแหน่งแห่ง
ที่เดียวกัน เป็นปรากฏการณ์บนฟ้าที่น่า
สังเกตอย่างยิ่งสมัยหนึ่ง คือ เมื่อราว ๓๐,๐๐๐
ปีก่อนคริสต์ศักราช และเมื่อได้ตรวจดูกับ
เหตุการณ์บนดินของโลกเราในตอนระยะ

นั้นแล้ว ก็พบว่าน่าจะเป็นไปได้ทั้งห้าทศวรรษ
อดีตจนถึงได้เกิดมาทอม และแผ่นดินทรุด
ถล่มจมลงไปอยู่ใต้น้ำใต้มหาสมุทร และ
เรื่องนี้เป็นที่น่าสนใจ ที่ชนชาวกรีกได้
กล่าวอ้างถึงเรื่องน่าทอมใหญ่และมหาทอมไป
อดีตจนถึงจมหายไปใต้มหาสมุทรด้วยเหมือนกัน

อย่างไรก็ดี จะเอาอะไรให้แน่นอนชัดเจน
ลงไปกับตัวเลขจำนวนปี เพราะย่อมจะมี
การคลาดเคลื่อนไปบ้างเป็นธรรมดา ปัญหา
ชนผู้สามารถให้ตัวเลขจำนวนปีต่าง ๆ เหล่า
นี้ ก็ไม่ใช่เพียงแต่จะคิดเดาคาดคะเนเอาโดย
ปราศจากหลักฐาน หากแต่ต้องใช้ความ
พยายามคิดค้นตรวจสอบจากหลักฐานต่าง ๆ
ซึ่งได้จากทางด้านวรรณคดี นิยายปรัมปรา
โบราณคดี ประวัติศาสตร์และพงศาวดาร
ตลอดจนทางธรณีวิทยาด้วย เพราะยังมีมาก
ที่สูญหายทาง กึ่งทำให้ได้ข้อสันนิษฐานที่
ใกล้เคียงกับความเป็นจริงยิ่งขึ้น ไม่ต้องดู
อื่นไกล อาทิเช่น อายุของโลกภาพของเรา
นี้ ปัญหาชนต่างก็ค้นคว้าหาหลักฐานและให้
ตัวเลขจำนวนปีที่ใกล้เคียงของอายุโลกไว้
แตกต่างกันมากมาย ในจำนวนนี้โดยยอมรับ
กันว่า มีตัวเลขที่ใกล้เคียงและน่าเชื่อถือกันได้
อยู่จำนวนหนึ่ง กล่าวคือ ตั้งแต่กำเนิดโลก
พรวนเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ อายุของโลก
ตามที่ได้อ้างอิงอายุของหินที่ประกอบ
เป็นโลกนั้น ควรจะอยู่ในตัวเลขจำนวน
๒,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ ปี (สองพันล้านปี) ของ

คิดเทียบกันกับมหายุคหนึ่งทศวรรษเพียง ๔ ล้าน
ปีเศษเท่านั้น จะเห็นว่าเป็นส่วนน้อยน้อย
กว่ากันเหลือเกิน และถ้าเปรียบเทียบกับ
กัลป์หนึ่ง ๆ ที่ยาวนานถึง ๓,๐๐๐ มหายุค คือ
จำนวน ๔,๓๒๐,๐๐๐,๐๐๐ ปี (สี่พันสามร้อย
ยี่สิบล้านปี) จะเห็นได้ว่า อายุของโลก
กำลังจะย่างเข้าไปเกือบใกล้ถึงหนึ่งของกัลป์
หรือกึ่งกัลป์!

ถ้าจะกล่าวโดยสรุปถึงเรื่องยุคในปัจจุบัน
นี้แล้ว โลกเรากำลังมีอายุอยู่ในยุคน้อย ๆ
คือ ยุคปฐมหรือจะเรียกว่ายุคแรกเกิดย
ก็ได้ และยุคปฐมหรือยุคแรกเกิดนี้เป็น
ยุคสั้น ๆ ยุคหนึ่งในยุคกัลป์หรือกัลป์ และ
ยุคกัลป์หรือยุคหนึ่งเป็นยุคสุดท้ายที่เรารู้จัก
คือยุคหนึ่งในยุคใหญ่หรือมหายุค สำหรับ
ยุคใหญ่หรือมหายุคจะคงมีจำนวนถึง ๓,๐๐๐
(หนึ่งพันมหายุค) จึงจะเข้าเกณฑ์กำหนด
นับเป็นหนึ่งกัลป์หรือหนึ่งวันของพระพรหมา
ซึ่งมีจำนวนเวदानานถึง ๔,๓๒๐ ล้านปี เมื่อ
ได้ตรวจสอบกันโดยทางวิทยาศาสตร์และธรณี
วิทยาว่า โลกกำลังมีอายุอยู่ในเกณฑ์
ประมาณ ๒,๐๐๐ ล้านปีเศษ ฉะนั้นจึงอนุมาน
ได้ว่า โลกเรากำลังจะมีอายุย่างเข้าไปถึง
สมัยกึ่งกัลป์หรือถึงครึ่งหนึ่งของเวดากำหนด
กัลป์เข้าแล้ว ยังมีเวลาอีกครึ่งหนึ่งโดย
ประมาณจะหมดหรือสิ้นกัลป์ เมื่อหมดสิ้น
กัลป์หนึ่ง ๆ ก็เรียกกันว่า บรรลัยกัลป์ โลก
ทุกโลกจะแตกสลาย และทั่วไปจะมีดินน
อนธกาล.

ยุคโลหะในประเทศไทย

ของ
ชิน อยู่ก

เราทราบถึงความยุคโลหะในประเทศไทย เพราะได้พบเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยสัมฤทธิ์และเหล็ก ของเหล่านักสังเกตุได้ว่าเป็นของสมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคโลหะ คือ:-

๑. มีรูปร่างลักษณะคล้ายกับที่พบที่แดนอินทงโกตและโกตประเทศไทย (ดูรูปที่ ๑)

๒. เครื่องมือเครื่องใช้ยุคโลหะบางชนิดยังมลักษณะตะม้ายแม่นยำกับของในยุคหิน

๓. ส่วนมากมีรูปร่างลักษณะตลอดคล้ายต่างกับของที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

ยุคโลหะ แบ่งออกเป็น ๒ สมัย คือ:-

๑. สมัยสัมฤทธิ์

๒. สมัยเหล็ก

สมัยสัมฤทธิ์

เครื่องมือเครื่องใช้สมัยสัมฤทธิ์ที่พบในประเทศไทย มี:-

๑. กตของมโหระทึก
๒. มีด รูปร่างคล้ายใบหอกหรือพระขรรค์ มีก้นและมตามใบ

๓. ขวานชนิดมีรูสวม (socketed axes) มีทั้งแบบธรรมดาและแบบมีใบ

๔. หม้อสัมฤทธิ์

๕. ภาชนะสัมฤทธิ์คล้ายพาน

๖. ภาชนะสัมฤทธิ์รูปคล้ายกาน้ำ

๗. จอกสัมฤทธิ์

๘. กำไลสัมฤทธิ์

๙. วงแหวนทำด้วยเหล็ก

๑๐. ใบหอกสัมฤทธิ์

จังหวัดที่พบเครื่องมือเครื่องใช้สมัยสัมฤทธิ์แล้ว มี

๑. จังหวัดบุรีรัมย์

๒. จังหวัดอุบลราชธานี

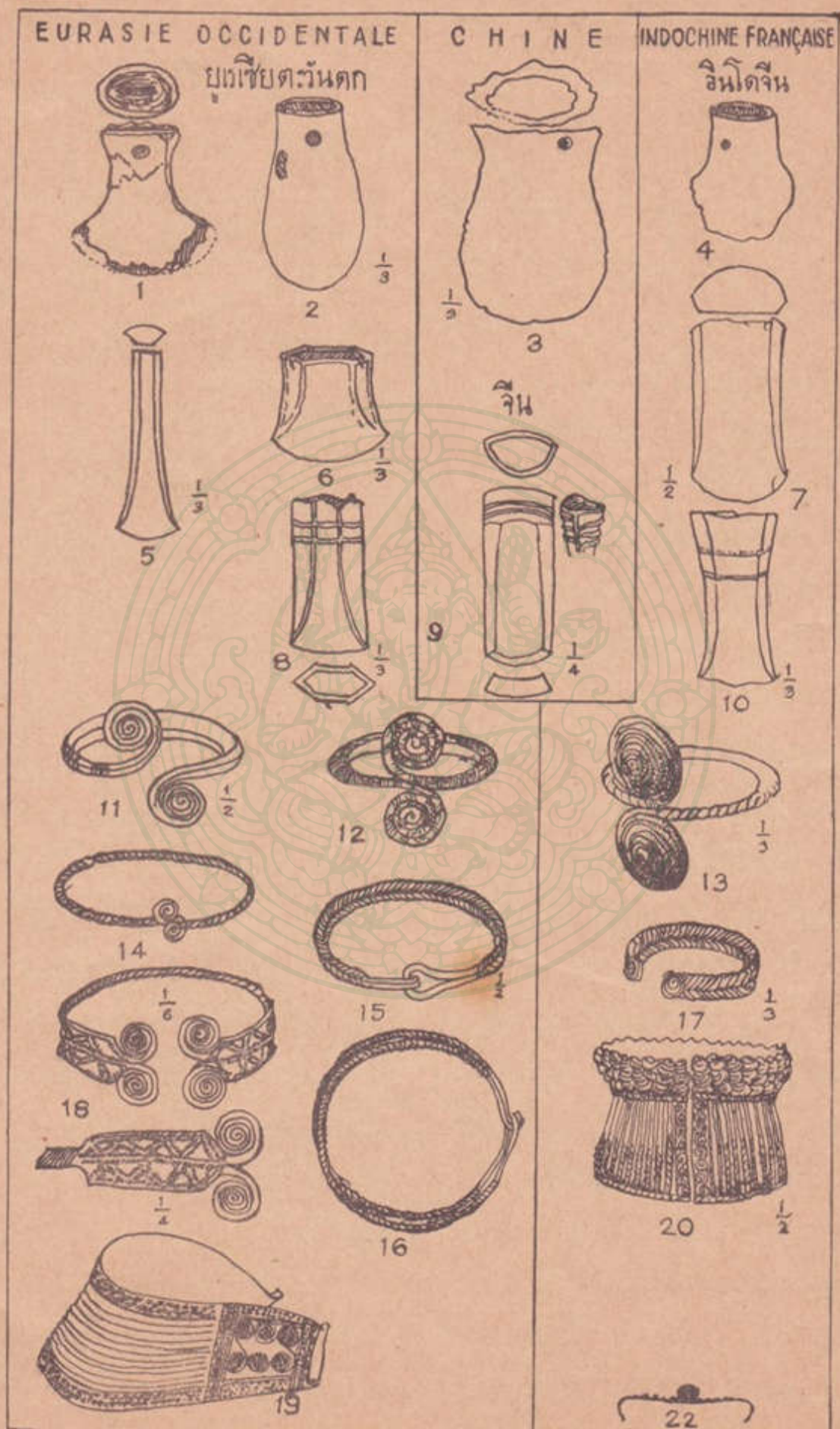
๓. จังหวัดสุโขทัย

๔. จังหวัดนครราชสีมา

กตของมโหระทึก เป็นกตของสัมฤทธิ์หน้าเดียว ไม่ขึงหนัง มีทั้งสมัยประวัติศาสตร์และก่อนประวัติศาสตร์ มีข้อดังเกิดดังนี้

ของก่อนประวัติศาสตร์

๑. ที่หน้ากตของ มักจะมีรูปหอยโข่งหรือหอยทากอยู่ ๔ ทิศ บางทีก็เรียบไม่มีรูปหอย

รูปที่ ๑. เปรียบเทียบเครื่องมือยุคโลหะ พบในที่ต่าง ๆ กัน

๒. ที่ด้านข้างของกลอง ไม่มีรูปสัตว์
ติดอยู่

๓. ลวดลายเป็นแบบที่เรียกว่าลายเรขาคณิต คือเป็นเส้นตรง เป็นรูปเหลี่ยมต่างๆ และมีวงกลมวงเล็ก ๆ ติดต่อกัน ภายในวงกลมมีจุด

ของสมัยประวัติศาสตร์

๑. ที่หน้ากลอง มักจะมีรูปกบอยู่ ๔ ทิศ
มักพบซ้อนกัน ๒ ตัว ๓ ตัว

๒. ที่ด้านข้างของกลอง มีรูปสัตว์
ขนาดเล็กเดินตามกัน ตัวหน้าใหญ่ตัวถัดมา
เล็กลงตามส่วน รูปสัตว์ดังกล่าวมักทำเป็น
รูปช้าง รูปหอย หรือรูปจระเข้

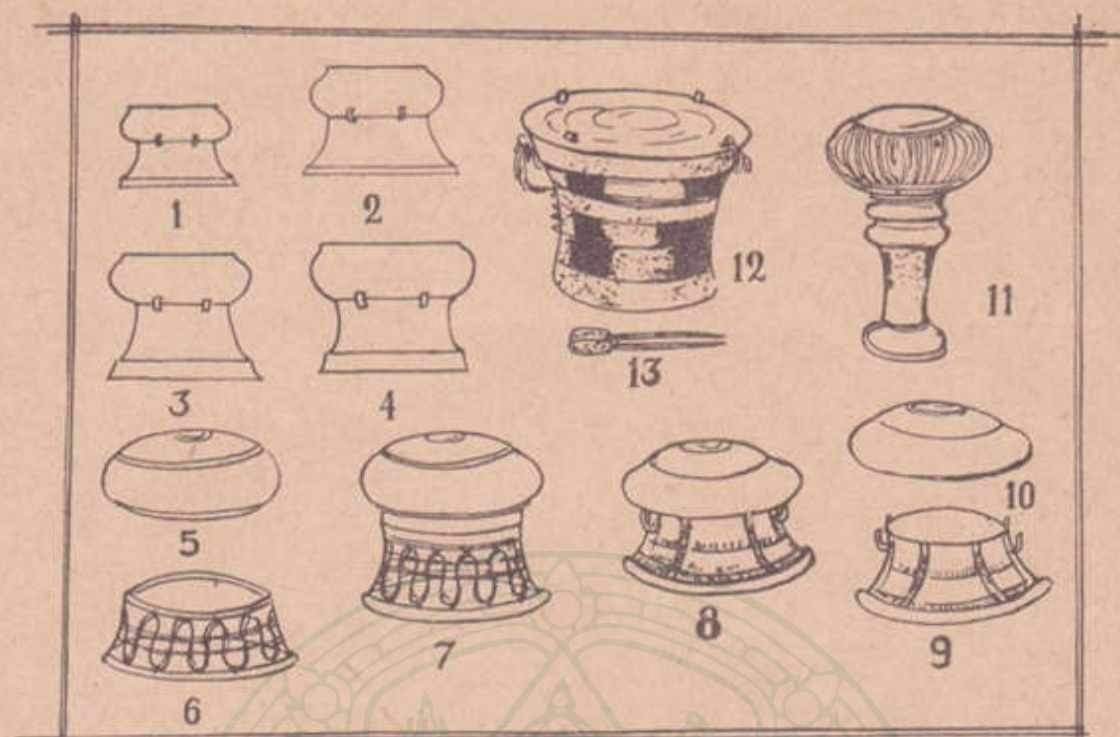
๓. ลวดลายมีรูปสัตว์ เช่น นก ปลา
และมีลวดลายที่ใช้เส้นโค้งมาก

กลองมโหระทึกสมัยสัมฤทธิ์นอกจากพบ
ที่ในประเทศไทยแล้ว ยังพบที่อื่นอีก เช่น
ที่ประเทศพม่า แหตมมลายู ประเทศอินโด-
นีเซีย ประเทศญวนเหนือ ทตงเกย เมือง
จากพบเห็นครั้งแรกที่ทองซอน ตตงเกย จึง
เรียกกลองมโหระทึกพวกนี้ว่า เป็นของ
วัฒนธรรมทองซอน เจ้าของวัฒนธรรม
ทองซอน เข้าใจว่า เป็นบรรพบุรุษของพวก
ญวน ลวดลายของวัฒนธรรมทองซอนนั้น
ทำเป็นรูป ๓ เหลี่ยม เส้นดัดพันปลา เส้น
โค้งขนโค้งงอเหมือนลูกคลื่น ลายก้านขด
และรูปคนที่ไม่เหมือนคนจริง คล้ายหนัง

ตะลุงของชาว

กลองมโหระทึก เริ่มพัฒนาการในจีน
ได้แล้วแผ่ลงไปตามชายทะเลประเทศญวน
ผ่านไทยลงไปแหลมมลายูลงไปตามหมู่เกาะ
ตอนใต้ของแหลมมลายู ชอที่นาตั้งเกิด ยัง
ไม่พบในดินแดนที่เคยเป็นอาณาจักรฟูนัน
กลองมโหระทึกมักมีลวดลายเหมือนของจริง
เช่น รูปบ้าน รูปเรือ ช้าง เลือ ม้า
กวาง นกยูง เป็ด นกอื่น ๆ กลุ่มคนกำลัง
ล่าสัตว์หรือทำพิธีกลอง รูปคนพอกนมกม
อนนกะประเทศพม่า นาย Victor Goloubes
กล่าวไว้ในเรื่องมรดกกำเนิดและการแพร่กระ-
จายของกลองมโหระทึก ในหนังสือ Prae-
historica Asiae Orientalis I ว่า ปัจจุบัน
กลองมโหระทึกได้แปดรูปไปบ้างเล็กน้อย
ในเมืองเรากลายเป็นโทนหรือทับ ในประเทศ
ญวนยังรักษารูปสมัยก่อนประวัติศาสตร์ไว้ได้
มาก แต่มโหระทึกกลอง ถอดได้เป็น ๒ ชั้น
(รูปที่ ๒) ผู้สนใจเรื่องกลองมโหระทึก
โปรดดูเพิ่มเติมในหนังสือเครื่องดนตรีไทย
ของนายชนิด อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากร
หน้า ๔๘ - ๕๖

ใครเป็นผู้ทำกลองมโหระทึกนั้น ยังเป็น
ปัญหาที่ถกเถียงกันอยู่ บางท่านเข้าใจว่า
กลองมโหระทึกของไทยสาขาหนึ่ง ซึ่งมีอายุ
อยู่สมัยลพบุรี และมีเบ่งเฮกเป็นหัวหน้า
เป็นผู้สร้างขึ้น บางท่านเชื่อว่าเป็นของพวก
ยว ซึ่งเป็นคนชาติหนึ่งซึ่งอยู่ในท้องที่

รูปที่ ๒

- ๑ - ๔. กลองมโหระทึกสมัยก่อนประวัติศาสตร์
 ๕ - ๑๐. กลองมโหระทึกสมัยประวัติศาสตร์ในประเทศไทย
 ๑๑. โหม สมัยประวัติศาสตร์
 ๑๒. กลองมโหระทึกอย่างแดง สมัยประวัติศาสตร์
 ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
 ๑๓. ไม้ตีกลองมโหระทึก

มณฑลยูนนาน พวกยฺหฺรยฺน บางท่านว่า
 เป็นไทยพวกหนึ่ง บางท่านว่า กลองมโห
 ระทึกไม้ไซของจีน นักก่อนประวัติศาสตร์
 บางท่านว่าเป็นพวกของอินโดนีเซียนรุ่นหลัง
 ตามที่ได้กล่าวในฉบับก่อนว่า ในยุคหินมี
 พวกอินโดนีเซียนผ่านประเทศไทยลงไป จึง
 เกิดมีพวกอินโดนีเซียน ๒ รุ่น นักก่อนประ
 วัติศาสตร์บางท่านจึงคิดตั้งชื่อใหม่ แทน
 ที่จะเรียกว่าพวกอินโดนีเซียน ดังชื่อใหม่
 ดังนี้ คือ:-

๑. พวกอินโดนีเซียนยุคหิน เรียกพวก
 มลายูรุ่นเก่า (Proto - Malays) ปัจจุบัน

เชือสายของพวกนี้ได้แก่พวกกโจ (Gajo)
 พวกอัสต์ ในเกาะสุมาตรา พวกไทรัดจา
 (Toradja) ในเกาะเซเลบัส

๒. พวกอินโดนีเซียนยุคโลหะ เรียก
 พวกมลายูรุ่นสอง (Deutero - Malays) พวก
 นอพยพลงมาทางเดียวกับพวกรุ่นเก่า ดัง
 กับพวกรุ่นเก่าที่มเดอคมง โกดผสมมากจน

นักปราชญ์ ๒ ท่านได้ค้นคว้าเรื่องของ
 อินโดนีเซียน คือนายเฮนดริก เคอน ค้นคว้า
 ทางด้านภาษาลงความเห็นว่า ถิ่นกำเนิดเดิม
 ของวัฒนธรรมอินโดนีเซียนอยู่ที่บริเวณที่
 เป็นประเทศจำปา (ญวนเหนือ) โคชินไชนา

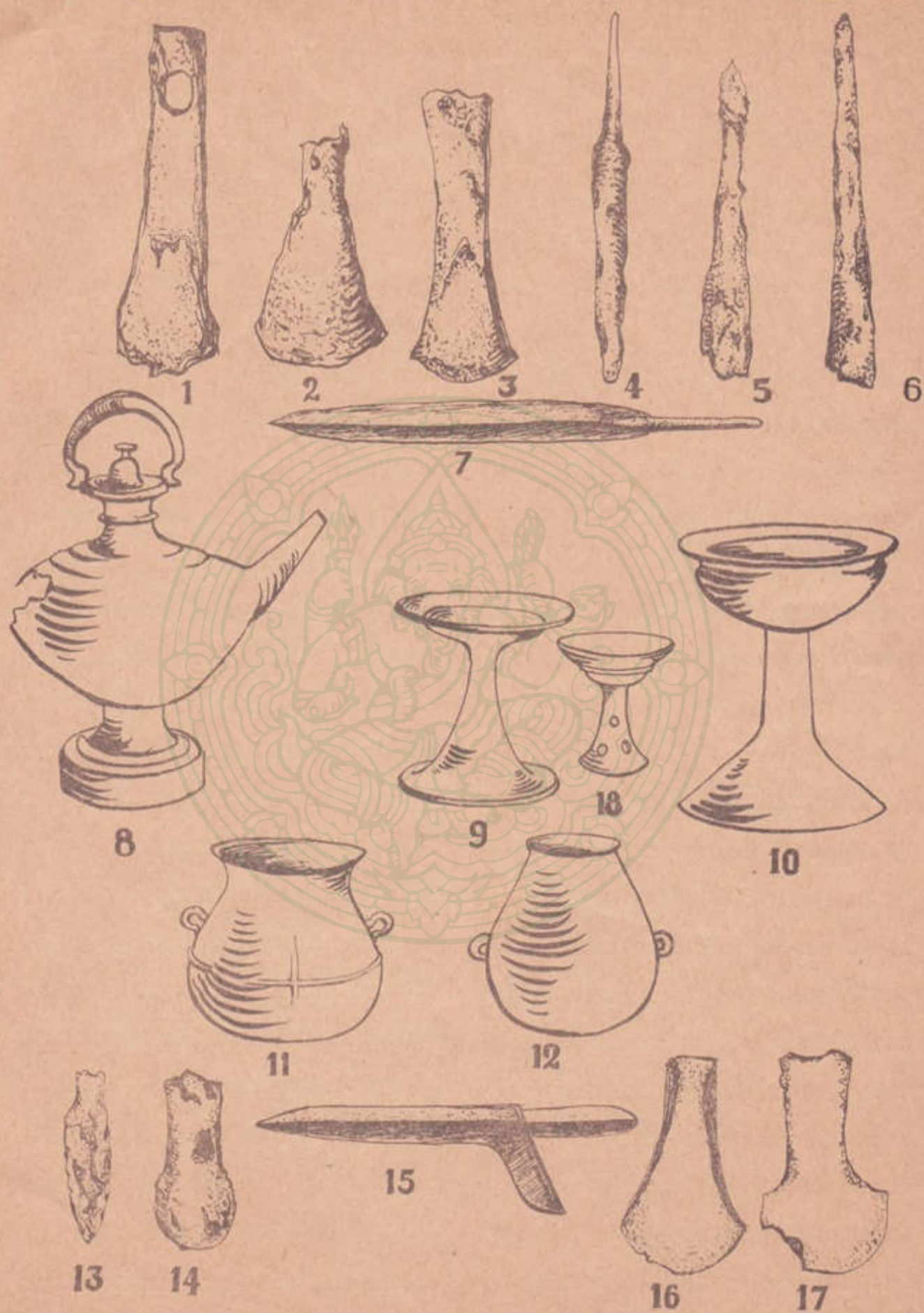
และเขมร ส่วนนายฟอนไฮน์เกดเคอน เชื่อ
ว่า แหล่งเดิมของพวกอินโดนีเซียนอยู่ที่
ประเทศจีนที่ตะวันตก พวกมลายูวันต้อง
มีความรุกรานทางเรือเก่งกว่าพวกมลายูบนเกาะ
เป็นชาวทะเลที่ทรหดอดทน มีความรุกราน
ดาราศาสตร์ เป็นพ่อค้าเดินทางไปค้าถึง
ประเทศอินเดียและประเทศจีน

หมอล้อมฤทธิ์และภานะลัมภูทศลาย
พานที่พบในเมืองเรา มีรูปร่างลักษณะที่นา
สนใจอยู่ ผู้เขียนได้ลงเบ็ดเสร็จในหนังสือ
ชื่อ "การค้นคว้าก่อนประวัติศาสตร์ของจีน"
โดย นาย เจ. จ. แอนเคอตัน พบรูปหม้อ
ดินเผา พบที่ฉาง มณฑลชานซี และหม้อ
ดินเผาของวัฒนธรรมยางเซา ประเทศจีน
มีรูปร่างคล้ายกับหม้อล้อมฤทธิ์ของเรา ต่าง
กันที่วัตถุที่ใช้ทำ อายุของหม้อดินฉาง
ประมาณ ๕๐๐ ปี ก่อนคริสต์ศักราช หรือ
ประมาณ ๒๕๐๐ ปีมาแล้ว (ดูรูปที่ ๔) ส่วน
ภานะลัมฤทธิ์คล้ายพานหม้อ เมื่อเทียบดูกับ
รูปเครื่องดินเผาที่พบที่อื่นแล้ว มีรูปร่าง
คล้ายกันมาก คือ ภาชนะดินเผาเคลือบ
เป็นของวัฒนธรรมยางเซา พบที่ประเทศจีน
รูปแสดงอยู่ในหนังสือ "การค้นคว้าก่อน
ประวัติศาสตร์ของจีน" โดย นาย เจ. จ.
แอนเคอตัน หน้า ๒๖๐ รูปที่ ๓๐๘ (ก)

ภาชนะดินเผาเคลือบ สีม่วงก้ำขึ้น อายุ
ระหว่าง ๒๐๖ ปีก่อนคริสต์กาล ถึง ค.ศ.

๒๒๐ ประมาณ ๒๐๖ ปีก่อน คริสต์กาล ปีมาแล้ว
ภาชนะดินเผาเคลือบ พบที่รูปา ประเทศ
อินเดียภาคเหนือ อายุประมาณ ๒๐๐๐-
๓๕๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช หรือประมาณ
๓๗๕๗ ปีก่อน คริสต์กาล ปีมาแล้ว มีรูปแสดงอยู่ใน
เรื่อง การสำรวจสถานที่ทางประวัติศาสตร์
หน้า ๓๒๕ ในหนังสืออินเดียโบราณ เล่ม ๑

วัฒนธรรมยางเซา เป็นวัฒนธรรม
ยุคหินสมัยหินใหม่ในประเทศจีน อายุ
ระหว่าง ๒๒๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช ถึง ๓๗๐๐
ปีก่อนคริสต์ศักราช พบเป็นครั้งแรกที่ยางเซา
ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของมณฑลไฮหนาน
ของของวัฒนธรรมหม้อเครื่องถ้วยชาม ๓ สี
คือ สีขาว แดง และดำ รูปร่างงามมาก
ส่วนมากใช้ทำเป็นของใช้คนตาย ถวดลาย
เป็นแบบที่ทำตามแบบก่อน ๆ ที่เป็นลายเกี่ยว
กับธรรมชาติหายาก รูปร่างของเครื่อง
ถ้วยชามของวัฒนธรรมยางเซา ไม่ค่อยทอด
ลงมาให้ถ้วยชามจีนสมัยหลัง เจ้าของ
วัฒนธรรมนี้เป็นชาวสูงชันชาวนา เคย
ปลูกริ้ว มีเครื่องมือหินขัดใช้ เครื่องมือ
เครื่องใช้ทำด้วยกระดูกหายาก ขวานผ่า
เป็นแบบที่เหลื่อมแผ่นผา ผู้คนพบวัฒนธรรม
เป็นชาวสูงชัน เมื่อค้นพบแล้ว ได้นำไป
เปรียบเทียบกับเครื่องถ้วยชามชนิดดีของ
ตะวันออกใกล้ ก็ปรากฏว่ามีความคล้าย
เหมือนกันอยู่ โดยเฉพาะคล้ายกับเครื่องถ้วย

รูปที่ ๕

๑-๓ เครื่องมือยุคเหล็ก พบที่จังหวัดระยอง

๔, ๑๐, ๑๑

๑๒-๑๗ เครื่องมือเครื่องใช้ ชดสมัยพุทธ พบในประเทศไทย

๑๘ ภาชนะดิน วัฒนธรรมขางเขา พบในประเทศไทย

๑๙ ภาชนะดินเผา พบที่ประเทศอินโดนีเซีย

ซามในลุ่มแม่น้ำดานบตอนใต้ คือที่ กุกเทพ
และคล้ายกันที่อานา (Anao) ในเทือกตันทาน

วัฒนธรรมยางเซาญอยู่ในประเทศ
จีนภาคตะวันตกในมณฑลตงกัซเป็นเวลานาน
สืบต่อมาจนถึงยุคสัมฤทธิ์ คือประมาณ
๗๐๐ ปีก่อนคริสตกาล เท้าที่สำรวจพบ
วัฒนธรรมพบแต่เฉพาะทางตอนเหนือของ
ประเทศจีนและในประเทศจีนภาคเหนือและ
ภาคตะวันตก ในบริเวณดังกล่าวจนถึงแต่
เป็นที่สุด เป็นภูเขา ไม่ใช่ที่ราบ ผู้ที่อยู่ใน
บริเวณเหล่านี้มาตั้งแต่ดั้งเดิมคือ พวกเผ่า
ชเบตส์มกับเผ่าตริก วัฒนธรรมยางเซาญ
มีลักษณะของชเบตส์เป็นส่วนใหญ่ ปรากฏ
ลักษณะของตริก และส่วนที่คล้าย ลักษณะ
ของไทย

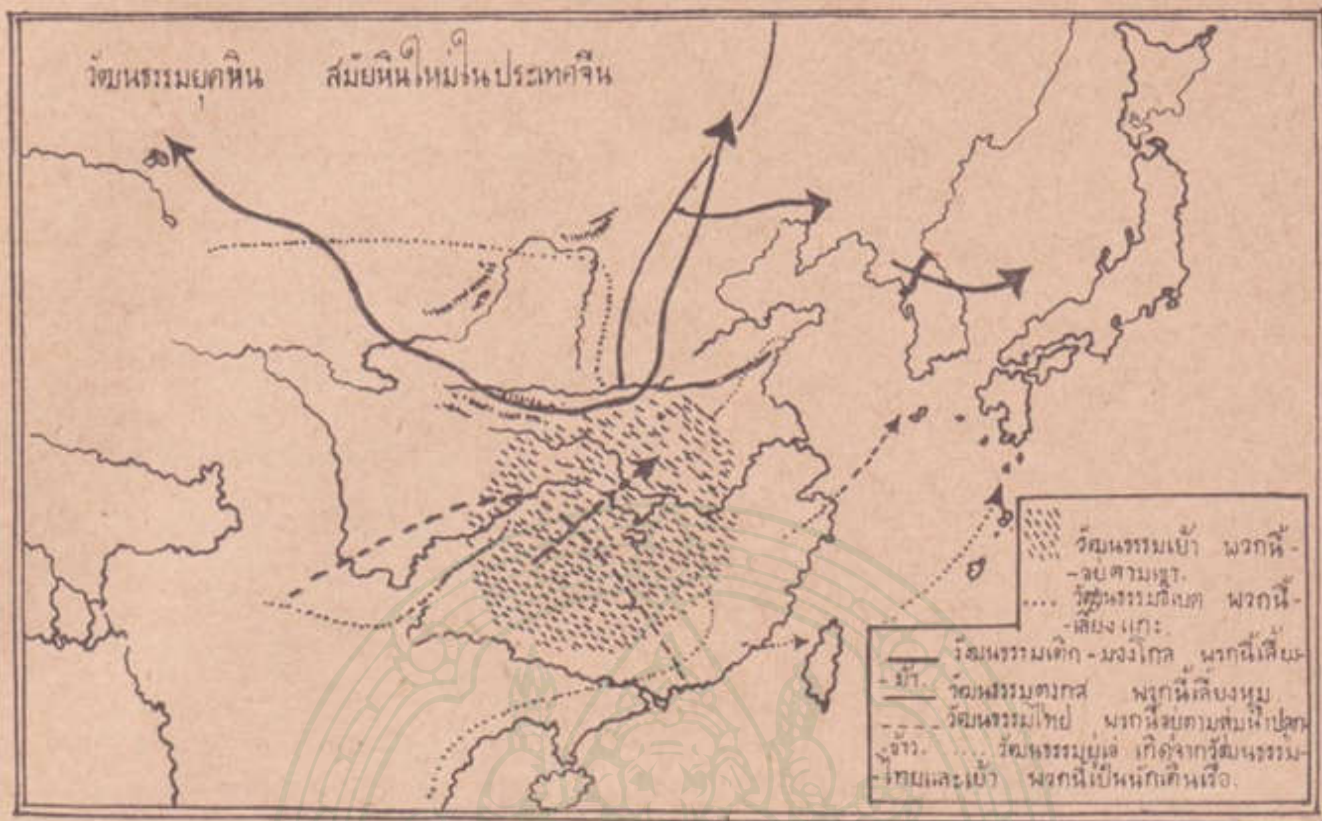
(โปรดดูหนังสือ A History of China
by Wolfram Eberhard --- หน้า ๑๐-๑๒)

ผู้เขียนบรรยายมาถึงตอนนั้น พอที่เพื่อน
คนหนึ่งมา ผู้เขียนต้องหยุดต้อนรับเขาตาม
อัธยาศัย พอเขาทราบเรื่องว่าผู้เขียนกำลัง
ทำอะไร ก่อนจะจากไป เขาพูดว่า "ในยุคนั้น
ก่อนประวัติศาสตร์คนไทยไปอยู่เสียที่ไหน ?
หรือคนไทยเป็นชาติใหม่ คุณตรวจตราให้
ดิฉัน ทำไมหนอพวกเราน่าแปลก อะไรที่เป็น
ของไทยเราน่าก็จะมองข้ามไป แล้วเที่ยว
ค้นคว้าเพื่อจะกล่าวถึงของเราได้มาจาก
จีนบ้าง อินเดียบ้าง" ขณะนั้นได้มีหนังสือ

ประวัติศาสตร์ประเทศจีน ซึ่งนายโวลแฟรม
อเบอฮาร์ด เป็นผู้เขียน ผู้เขียนจึงชี้แจงให้
เขาฟังว่า เราควรจะทำอะไรด้วยเหตุผล
บางอย่างเป็นอย่างไทย เรากำลังรีบ บางอย่าง
ยังหาหลักฐานไม่ได้ ก็วางใจเฉยไว้ก่อน
ในหนังสือเล่มดังกล่าวนี้ ผู้แต่งเป็นนัก
ปราชญ์รักความจริง ได้กล่าวไว้ว่า ใน
ยุคหิน สมัยหินใหม่ ในประเทศจีน คือเมื่อ
ประมาณ ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว ในบรรดา
วัฒนธรรมยุคหินสมัยหินใหม่ในประเทศจีน
ทั้ง ๘ วัฒนธรรมไทยก็มีความสำคัญอยู่บ้าง
ไม่มากนัก (ดูรูปที่ ๓) วัฒนธรรมยอเย
(Yueh) ที่เกิดจากวัฒนธรรมเขากับ
วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมยางเซาเองก็มี
ส่วนผลสัมฤทธิ์เป็นวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรม
ตงชาน ก็คือ วัฒนธรรมของพวกเข่าและ
พวกไทยและพวกทงกู่ เครื่องสัมฤทธิ์อายุ
ราว ๑๐๕๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช พบที่ประเทศ
จีน นั้น ก็มอดคล้ายซึ่งเขาใจว่าเป็นของ
วัฒนธรรมไทย ตามที่สำรวจแล้ว พบเครื่อง
สัมฤทธิ์โบราณในประเทศจีนตอนใต้มากกว่า
ประเทศจีนตอนเหนือหลายเท่า

ตามทนายอเบอฮาร์ด กล่าวไว้ในหนังสือ
ของเขาเล่มนั้น ชนนั้นก็ควรรีบฟังไว้ก่อน
ควรจะหาหลักฐานประกอบต่อไปอีก

เฉพาะชวานสัมฤทธิ์ หมอแผนโบราณ
ในเมืองเราหลายคนถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์

รูปที่ ๓

จากหนังสือประวัติศาสตร์ประเทศไทย ของนางไวแอม อีเบอฮาด

ไม่แพ้ชวานฟ้า ใช้เป็นชวานใต้ผดไท้ ไค้
 สอดตามผูปชวานส้มฤทท ทงหอดส์ไชทย
 ไค้ความวาพท ไค้ถา แต่ทงหอดคากาญจนบุรี
 พทเนรมแมนา ถาทอนพทตามถาก
 หตายแห่ง ก็อาจระดัณนยฐานไค้ถา คน
 ส้มยส้มฤททชอบไปเที่ยวตามถา

สมัยเหล็ก

ของทพบ มี:-

๑. ชวาน
๒. จอบ
๓. ไบมีตรปค้ายไบหญ้า

ขณะนพบแถวแห่งเดียวทวดคุดม ค้าบต
 ท้าประคู้ ข้าเภอเมือง จังหวัดระยอง ชัน

เป็นจุดที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเสด็จไป
 ประทับอยู่ และถกชนรามาหมั้นของตบเข้า
 ทาราย ชาวเมืองเรียกกันว่า ชวานเงาะ
 เงาะ เป็นชนชาติเก่าแก่ชาติหนึ่ง จิตอย
 ในตระกูลตงโก พวกนี้เรียกตัวเองว่ากอย
 บัจุบันนี้อยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย
 เรียกกันว่าพวกเขม็ง บัจุบันนี้อาขรม์หอก,
 คาบและกตอ้งตูกตอก

อายุของยุคโลหะ

ยุค โลหะก้เช่นเดียวกับยุคหิน แต่ละ
 ทอถนคตงคนและต้นตูดไม้พรอมกัน

สมัยสัมฤทท ในยุโรปคตงคนเมื่อ ๒๐๐๐ บ
 กอนคริสต์ศักราช ในประ

เทศจันมอายุระหว่าง ๓๒๐๐ ปี
- ๓๓๐๐ ปี ก่อนคริสต์ศักราช
เครื่องมอดัมฤทธรในแหลม
อินโดจีนราวต้นพุทธกาล
และมีในหมู่เกาะอินโดนีเซีย
ราวพุทธศตวรรษที่ ๓ กตอง
มีพระพุทธรูปอายุระหว่าง ๓๐๐-
๔๐๐ ปี ก่อน ค.ศ.

สมัยเหล็ก

ในประเทศฟิลิปปินส์ มีอายุ
เมื่อระหว่าง ๒๕๐๐ ปี ถึง
๓๖๐๐ ปี มาแล้ว ในประเทศ
อินเดียนมีอายุเมื่อประมาณ
๓๐๐๐ ปี ก่อนคริสต์ศักราช
ในยุโรปมาเริ่มเมื่อ ๓๐๐๐ ปี
ก่อนคริสต์กาล ในประเทศ
ไทย สมัยเหล็กสุดต้นลงเมื่อ
ประมาณ พ.ศ. ๘๐๐

มาแล้ว และสุดต้นลงเมื่อประมาณ พ.ศ.
๘๐๐ ในฉบับก่อน ผู้เขียนได้เทียบอายุยุคหิน
สมัยหินใหม่ว่า อยู่ระหว่างประมาณ ๔๕๐๐ ปี
ถึง ๓๕๐๐ ปี แต่ ๓๕๐๐ ปี ถึง ๒๕๐๐ ปี เป็น
ช่องว่าง ควรจะเป็นสมัยหินเดียวหรือต่อที่
จะเปลี่ยนจากยุคหินเป็นยุคโลหะ

วัฒนธรรมของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์
ในเอเชียภาคตะวันออกเฉียงใต้ ศาสตร์รา-
จารย์เซเคต์ ได้สรุปไว้ดังนี้

ทางด้านวัตถุ

๑. วัตถุที่ทำนา
๒. นำเอาวัตถุที่ทำนาเข้ามาแลกเงิน
กลายเป็นสิ่งตอบแทน
๓. มีความรู้เบื้องต้นในการใช้โลหะ
ให้เป็นประโยชน์
๔. มีความชำนาญในการเดินเรือ

ทางด้านสังคม

๑. ความสำคัญของสัตว์และการจับ
เชือดขายทางการค้า วัฒนธรรมยังคงอยู่
จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ เจ้าเมืองของ
ปัตตานักเคยเป็นหญิง เรือกนางพระยาด่าน
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘ ทางกองโบราณคดี กรม
ศิลปากรได้ไปสำรวจที่จังหวัดหนึ่ง มีขอ
ยกย่องหญิงไว้ คือชื่อตงแม่ นางเมื่อง แม่
ในคำคำ ถ้าเขาเอ่ยถึงแม่ คนไทยจะรู้สึกเจ็บ
กว่าเมื่อตาถึงพ่อ

ในทวีปเอเชียภาคตะวันออกเฉียงใต้
มีลักษณะพิเศษ คือ สมัยสัมฤทธิและสมัย
เหล็กตกตนเกือบพร้อมกัน นาย ด.จ. ช่อ
ผู้แต่งประวัติศาสตร์เอเชียภาคตะวันออกเฉียง
ใต้ให้เหตุผลไว้ว่า การที่เป็นอย่างนั้น
ก็เพราะพวกมลายูรุ่นที่สอง (อินโดนีเซีย
รุ่นที่สอง) เป็นทั้งช่างสัมฤทธิและช่างเหล็ก

พอจะสันนิษฐานได้ว่า ยุคโลหะใน
ประเทศไทยคงจะตกตนเมื่อประมาณพุทธ-
ศตวรรษที่ ๓ คือเมื่อประมาณ ๒๕๐๐ ปี

๒. มีการตั้งเข็กร่วมมือกันในการทอ
นาทอ

ทางด้านศาสนา

๑. นบถมั่งดังเทวดา
๒. นบถอบรรพบุรุษและแม่ธรณ
๓. สร้างปุษยสถานไวบนทสูง เช่น
สร้างเจดีย์ พระพุทธรูปไวบนยอดเขา

๔. ผังศพในไหหรือไหแท่งหินใหญ่

๕. มินยายปริมปราถณาลงถึงของทุก
กนในทางตรงข้าม เช่นนกเขากับทะเล นก
กับสัตว์นา ชาวเขากับชาวทะเล

นักปราชญ์ออกมค้นหข้อมู ได้เพิ่ม
วัฒนธรรมของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ ใน
เอเชียภาคตะวันออกเฉียงใต้ไว้อีก ๓ อย่าง
คือ

๑. หินตะลุง
๒. กาเมตัง พณพาทย์ทองเหลือง
๓. การทำไร่ร้างป่าเต๊ะ บัจจุบันการ
ทำไร่ร้างป่าเต๊ะ นอกจากทำที่แหลมมลายู
และประเทศอินโดนีเซียแล้ว ทราบจาก
ร.ค.ท. แดวง มนวิตร ห้วหน้าแผนกหอ
วชิรญาณ กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์
กรมศิลปากร ว่าพวกแม่วท้อเจ้าเออแม่จัน
จังหวัดเชียงราย ก็ยังมีวิธีทำมาให้เป็นดอก
ลวดลายคล้ายไร่ร้างป่าเต๊ะอยู่จนทุกวันนี้

ใครจะขอย้ำว่า วัฒนธรรมเหล่านี้มอยู่
ในแดนนี้แต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ก่อนที่จะ
มีวัฒนธรรมอื่นเข้ามา เช่นวัฒนธรรม
อินเดีย วัฒนธรรมจีน ฯลฯ

หากเราได้ตรวจดูวัฒนธรรมที่ยังอยู่กับ
เราในปัจจุบันจะเห็นว่า วัฒนธรรมดั้งเดิม
ครึ่งยุคก่อนประวัติศาสตร์ยังไม่สลายไป คง
ทนอยู่ตลอดมาเป็นเวลาหลายพันปี

อายุของยุคก่อนประวัติศาสตร์ในไทย

เท่าที่กล่าวมาแล้ว พอจะสรุปอายุ
ของยุคก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทยไว้
เป็นการชั่วคราวดังนี้

๕๐๐,๐๐๐ - ๔,๕๐๐ ปี	สมัยหินเก่า
๔,๕๐๐ - ๓,๕๐๐ ปี	สมัยหินกลาง และสมัยหินใหม่
๓,๕๐๐ - ๒,๕๐๐ ปี	สมัยห้วเลขวท้อ
	คือ

๒,๕๐๐ - ๑,๗๐๐ ปี ยุคโลหะ

แต่ ๑,๗๐๐ ปี เป็นต้นมา ยุคประวัติศาสตร์
ในภาคต่อไปหากได้มีการค้นคว้าและขุด
ค้นให้กว้างขวางกว่านี้ และมีการกำหนดอายุ
ตามวิธีทางวิทยาศาสตร์ ความจริงที่คาด
เกรอไม่แจ่มชัดในเรื่องก่อนประวัติศาสตร์
ของเมืองเราก็คงจะค่อยประจักษ์แจ้งขึ้นตาม
ลำดับเป็นแน่ เราชาวไทยและชาวโลกกำลัง
รอโอกาสเช่นนี้โดยด้วยความหวัง.

ไปจัดพิพิธภัณฑ์ที่ไชยา

๒๗ มี.ค. - ๓ เม.ย. ๒๕๐๐

ของ

นายธรรมนุญ อภิธำกร

นักศึกษาคณะ ๓ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ก่อนที่พวกเราจะได้เริ่มจัดตั้ง
ส่วนงาน ทางอาจารย์ ม.จ. อภิธำกร ศักดิ์กุล
ได้รับสั่งกับพวกเราว่า จะเสด็จไปราชการ
ที่ไชยา เพื่อจัดพิพิธภัณฑ์ และจะทรง
พาพวกเราไปผจญงานและดูโอกาสนำเที่ยว
เมืองประวัติศาสตร์ไปในตัวด้วย พวกเรา
ต่างก็รู้สึกดีใจ เพราะคำว่า "ไชยา" นั้น
เป็นชื่อที่มีความสำคัญและพวกเราสนใจเป็น
อย่างยิ่งมานานหนักหนาแล้ว หลังจากที่ได้
เสร็จ และได้เตรียมตัวกันเรียบร้อยแล้ว
พวกเราได้ออกเดินทางจากสถานีรถไฟหัว
ลำโพง ในวันที่ ๒๗ มีนาคม เวลา ๑๕.๓๐ น.
คณะของเรามีจำนวน ๒๓ คน เป็นอาจารย์
เต็ม ๕ คน นอกนั้นเป็นนักศึกษาในชั้นต่างๆ
ของคณะโบราณคดี

ธรรมชาติสองข้างทางรถไฟ เมื่อพ้น
ส่วนของจังหวัดชลบุรีไปแล้ว ก็เป็นที่ของทุ่ง
อันกว้างใหญ่ไพศาลของชาวนา แต่เนื่อง
จากระยะเวลาที่เราไปเป็นหน้าแดง ฉะนั้น
ที่เราได้เห็น จึงเป็นแผ่นดินที่แตกกระแหงไป

จนสุดสายตา มีต้นไม้ยืนต้นตะครุข้อยเป็น
แห่งๆ ไป เมื่อรถไฟวิ่งเข้าใกล้จังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์ ท้องฟ้าเริ่มมืดมดลงทุก
ขณะ ในที่สุดก็กลายเป็นฉากสีดำทึบไม่
ให้เราเห็นทัศนียภาพสองข้างทาง เมื่อพวก
เราไม่อะไรจะทำ ก็ได้แต่นั่งหาว่า แดงก็
เดียงบหลับไปในท่าต่างๆ กัน

วันที่ ๒๘ เวลาประมาณ ๕.๐๐ น. พวก
เราถึงสถานีไชยา ท่านเจ้าคุณศรีรัตนมุนี
อดีตเจ้าอาวาสวัดเขาชะเมา ได้มาต้อนรับ
และแล้วพวกเราขบวนรถก็ไปพักที่โรง
เรียนวัดพระมหาธาตุ ครั้นนั้นให้การต้อนรับ
พวกเราด้วยอาหารเย็นที่อร่อยมาก ใน
คืนด้วยเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากว่ายังไม่
สว่าง และพวกเรากรี้ดกรี้ดโรยที่หลับๆ
ตื่นๆ กันมา จึงพากันงีบหลับไปพักผ่อน

เวลาประมาณ ๘.๐๐ น. พวกเราไปรับประทานอาหารเช้า แล้วพากันเดินไปวัดพระธาตุ
ไชยา ซึ่งอยู่ห่างจากที่พักเพียง ๑ เส้นเท่านั้น
พระธาตุไชยานั้นเป็นพระธาตุแบบศรีวิชัย

เป็นแบบอย่างบริบูรณ์ แต่ได้รับการซ่อมแซมเสียหลายครั้งหลายครา ได้สร้างระเบียงล้อมรอบ คอนกรีตเป็นนอกร ข้างเป็นพารามิตเตม ตามระเบียงรอบของคพระธาตุ มีพระพุทธรูปศิลาทรายสีแดงทั้งนั่งและยืน ซึ่งนายกรัสไวลด์ (Griswold) ดันนิชฐานว่าเป็นพระที่สร้างในสมัยอยุธยาทั้งสิ้น แต่ลักษณะที่แตกต่างกันของแบบพระพุทธรูป ทำให้คิดว่าไม่น่าจะเป็นอยุธยาทั้งหมด แบบที่เก่าที่สุดน่าจะเป็นอย่างสมัยศรีวิชัย เนื่องจากความพระพุทธรูปที่เป็นแบบแปลกออกไปมาก ๆ ชี้แจงว่าของซึ่งเขาใจว่าอาจจะเป็นพระหัตถ์ต่อ ระหว่างปลายสมัยศรีวิชัย และต้นอยุธยา

เพื่อที่จะให้เขาใจประวัติศาสตร์เมืองไชยา ข้าพเจ้าจึงขอเอาใจสักเล็กน้อย ส่วนบรรดาท่านที่รักแล้ว ก็ขอได้โปรดอ่านตามไปเสีย เรื่องตำนานเมืองไชยาน เป็นเรื่องที่ไมได้แน่นอนนัก ความรู้ส่วนใหญ่ได้มาจากการสันนิษฐาน แต่อย่างไรก็ดี เมืองไชยาต้องเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งในอาณาจักรศรีวิชัย ในชนบทไม่มีผู้ใดรู้เรื่องแคว้นศรีวิชัยเท่าใดนัก แต่เมื่อประมาณ ๒๐ ปีที่ผ่านมา ท่านศาสตราจารย์ ยอช เซเต้ นักโบราณคดีชาวฝรั่งเศส ได้ค้นพบศิลาจารึกที่จังหวัดนครศรีธรรมราช และนำไปอ่านเทียบเคียงกับจารึกบนแผ่นทองแดง ที่ได้จาก

เมือง Cola ในอินเดีย และยังไปได้หลักฐานที่อาร์เบย์กแห่งหนึ่ง จึงได้ความว่าอาณาจักรศรีวิชัย มีเมืองหลวงอยู่ที่เกาะสุมาตราหรือสุวรรณทวีป ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองปาเลมบังในเวदान ต่อมาเกิดการเคลื่อนย้ายไปอยู่ทางภาคเหนือของแหลมมลายู อาณาจักรศรีวิชัยเกิดขึ้นในราว พ.ศ. ๓๒๐๐ ซึ่งเป็นระยะเวลาที่พุนนิกาตั้งเดิมอำนาจ และได้ตกอยู่ใต้อำนาจของพวกเจเนละ บรรดาประเทศราชของพุนนิกา จึงได้ปลงตัวออกห่างตงเป็นอิสระ มีประเทศ ๓๖๖ ตั้งเมืองหลวงอยู่ที่บ้านดอนประเทศหนึ่ง ซึ่งเคยค้นพบอาเภอเมืองไชยา ในข้อที่ศาสตราจารย์ เซเต้ ว่า เมืองหลวงศรีวิชัยอยู่ที่ปาเลมบัง นักโบราณคดีคนอื่น ๆ เห็นพ้องด้วยเป็นอันมาก แต่ ดร. Majumdar นักโบราณคดีชาวอินเดียเห็นว่าน่าจะไม่ได้อยู่ที่ปาเลมบัง เพราะไม่มีซากบ้านเรือน หรือโบราณวัตถุ สัมกับที่เป็นอาณาจักรใหญ่โต และน่าจะอยู่ที่แหลมมลายูตอนเหนือ หรืออาจอยู่ที่ไชยาก็ดู นอกจากนั้น ดร. เวสต์ นักโบราณคดีชาวอังกฤษก็แสดงความเห็นว่ารากฐานของศรีวิชัยอยู่ที่ไชยา เพราะพบโบราณวัตถุและโบราณสถานมาก เท่าที่ได้อ่านมาน ก็คงจะสนับสนุนให้ท่านผู้อ่านเข้าใจเรื่องเมืองไชยาว่าเกี่ยวข้องกับอาณาจักรศรีวิชัยอย่างไร่นนคือน

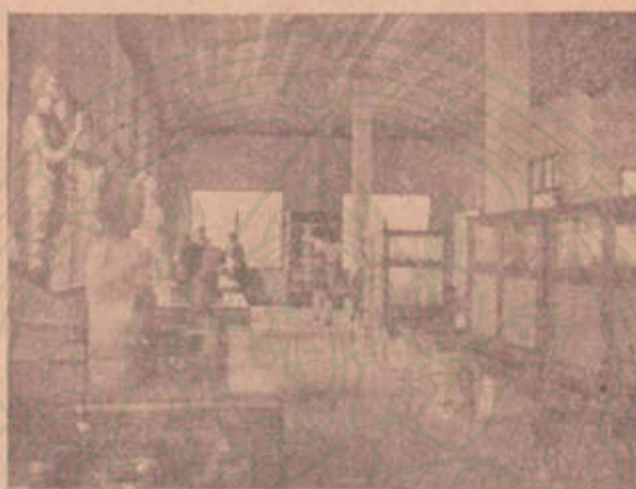
หลังจากที่องค์พระธาตุตลอดจนชาว
กำแพงนครพนมขนมาจนดเคี้ยวแล้ว พวก
เราก็ตีเดินไปอาคารพิพิธภัณฑ์สร้างใหม่
ซึ่งตั้งอยู่ถัดไปทางทิศตะวันออกห่างจากพระ
ธาตุ ๒ เส้น อาคารพิพิธภัณฑ์นี้สร้าง
แยกออกจากกันเป็น ๒ หลัง สร้างตามแบบ
สถาปัตยกรรมไทยปนสากล ลักษณะสร้าง
งาม มีแปลนถูกต้องตามหลักของพิช
ภัณฑ์สถาน ทั้งหันด้านหน้าไปทางทิศเหนือ
ลมพัดโกรกเย็นสบายตลอดเวลา แสงสว่าง
เข้าได้อย่างพอเพียง มีทางเข้าทางหนึ่งและ
ออกอีกทางหนึ่ง นับเป็นพิพิธภัณฑ์สถาน
ในท้องถิ่นแห่งแรกที่เรามีความภูมิใจมากที่
สุด และยังเป็นแห่งแรกและครั้งแรกที่พวก
เราได้ช่วยกันจัดด้วยนามของพวกเราอย่าง
เต็มฝีมือ นับเป็นการผดุงงานส่วนามที่คุณค่า
เพราะได้ทำจากของจริง พิพิธภัณฑ์สถาน
แห่งนี้ สร้างขึ้นใกล้กับโบราณสถาน จึง
มีประโยชน์ในการเก็บรักษาโบราณวัตถุที่
หามาได้ในพื้นที่ ทั้งยังเป็นความสะดวกแก่
ผู้ไปชมโบราณสถานนั้นจะได้ชมของที่เก็บ
ไว้ในพิพิธภัณฑ์ด้วย การจัดพิช
ภัณฑ์ในท้องถิ่นมีประโยชน์มากในการสร้าง
ความภูมิใจให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ
ทำให้ประชาชนรู้สึกสนใจในศิลปวัตถุและ
โบราณสถานของตน ทำให้เกิดความรัก
ชาติและยังทำให้ประชาชนช่วยกันดูแลรักษา
โบราณสถานในท้องถิ่นของตนด้วย

หลังจากที่คิดจนทั่วและกะแผนการไว้
บ้างแล้ว พวกเราก็ตีเดินไปตลาด ซึ่งอยู่
ห่างจากพิพิธภัณฑ์เพียง ๓ ก.ม. ตลาดไชยา
เป็นตลาดใหญ่โคกขุด มีอาหารขายอย่าง
อุดมสมบูรณ์ มีโรงภาพยนตร์และมีการ
ไฟฟ้าเป็นอย่างดี หากท่านไปถึงไชยาใน
วันนั้นจะต้องกลับในวันนั้น ชาวเจ้าขอ
แนะนำให้ดูภาพยนตร์แก้รำคาญไปพลา
งามจึงมาคอยชมรถไฟที่สถานี นอกจาก
อาหารการกินแล้ว ที่ไชยายังมีผ้าไหมยก
ด้วย ๆ ขาย ผ้าเหล่านี้ส่งมาจากตำบลพม
เรียง ซึ่งอยู่ห่างไปเพียง ๖ ก.ม. ผ้าเหล่านี้
ท่านเลือกซื้อไปฝากแฟนหรือใคร ๆ ได้ตาม
ชอบใจ

เมื่อรับประทานอาหารกลางวันแล้ว
พวกเราก็ตีเดินไปพิพิธภัณฑ์สถานราวบ่าย
โมง พวกเราเริ่มลงมือจัดพิพิธภัณฑ์
โดยแบ่งหน้าที่กันออกไปเป็นส่วนๆ บาง
พวกก็ทำรูปจำลองวัตถุ บางพวกก็ขน
ย้ายของจากพิพิธภัณฑ์สถานหลังเดิมมาสู่
หลังใหม่ เนื่องจากว่าหลังหนายังไม่เสร็จ
ท่านอาจารย์จึงใช้ให้ข้าพเจ้าและเพื่อนอีก
๒ คนช่วยกันทำแปลนวางผังของ ตลอดจน
ออกแบบฐานและกำหนดขนาด เราทำกัน
อย่างละเอียด เพื่อความสะดวกแก่ผู้มา
ดูคิดในภายหลัง การวางวัตถุเราใช้ระดับ
สายตาเป็นเกณฑ์ ซึ่งจะไม่เกิดขุ่นนัยตา
แก่ผู้ชม ผังของทุกหลังวางอย่างได้ระเบียบ

มีพระพุทธรูปและเทวรูปวางอยู่โดยรอบทาง
ปีกซ้ายและขวา มีตู้แสดงสิ่งของวางอยู่
ปีกตะมุ รอบฝาผนังมีรูปหนึ่งใหญ่ ทาง
ด้านหน้าเราอาจจัดโต๊ะเก้าอี้และโต๊ะรับแขก
ได้อย่างสบาย ข้อสำคัญคือเรานำเอาของ
ที่พบแต่ค้นพบมาตั้งทางต้น

ต่อจากนั้นไปขอ
บรรยายการจัดในห้อง
ที่สอง เราจัดกันได้
อย่างเต็มที่ เพราะ
ของมีมากประกอบ
กับบริเวณกว้างขวาง
เราจึงจัดได้อย่างสวย
งาม น่าเสียดายไป
นิดหนึ่งก็คือของเรานั้น

ภายในพิพิธภัณฑ์ที่หลวงไชยา

ไม้ต้นสมัย โดยเฉพาองค์พระพิมพ์ เมื่อจัด
วางไปแล้ว มองเห็นพระไม่ทั่วถึงกัน เพราะ
มีมากจนเกินไป การเดินเข้าชมหลังที่สอง
มีทางเข้าทางหนึ่งและออกทางหนึ่ง ผู้ชมจะ
ไม่เกิดงงในการเดินชมสิ่งของ หรือไม่เกิด
เดินหลงไปหลงมา ดังในพิพิธภัณฑ์สถาน
แห่งชาติกรุงเทพฯ และนอกจากนี้ผู้ชมจะ
ไม่รู้ลึกเบื่อในการเดินชม ผู้ชมจะเข้าใจ
ลำดับสมัยศิลปวัตถุในประเทศไทยได้เอง
ท่านอาจารย์ได้ทรงจัดพระพุทธรูปไว้เป็น
หมวดเป็นหมู่ตามสมัยเรียงตามลำดับ คือ

สมัยคันธารราษฎร์, ปาละเด่น, ศรีวิชัย,
ลพบุรี, สุโขทัย, ยุทของสมัยที่ ๓, ๔ และ ๕,
อยุธยา, และรัตนโกสินทร์

วันที่ ๒๗ - เราช่วยกันจัดพิพิธภัณฑ์อยู่
จนเย็น สิ่งของที่จัดคงเกือบเรียบร้อย ท่าน
เจ้าคุณอธิการบดีท่านหนึ่ง ซึ่งรถมารับไปส่งณ

โมกข์ ซึ่งเป็นวัด
อริยเมก วัฒนชัยทาง
จากวัดพระมหาธาตุ
ไปทางทิศตะวันตก
เฉียงใต้ประมาณ ๕
ก.ม. เนื่องจากว่า
ไม่มถนน รถจึงต้อง
วิ่งตัดไปกลางทุ่งนา
ก่อนถึงส่วนโมกข์สัก

เล็กน้อย ท่านเจ้าคุณมาคักรับพวกเรา
และให้คุยชดเชย ๒ สัปดาห์ ซึ่งเป็นเขาที่เรา
จะไปสำรวจในวันรุ่งขึ้น ส่วนโมกข์เป็น
สถานที่สวยงามและเงียบสงบ เหมาะเป็นที่
บำเพ็ญธรรม มีต้นไม้ขนาดใหญ่ยืนต้นอยู่อย่าง
แน่นหนา บางต้นมีเถาวัลย์พันระโยงระยาง
งดงามน่าดู มีธารน้ำไหลที่ใสสะอาด มอง
เห็นปลานานาชนิดแหวกว่ายอยู่ในน้ำ ก้าว
แรกที่ข้าพเจ้าได้เหยียบย่ำเข้ามา ณ รมณีย-
สถานแห่งนี้ ข้าพเจ้ารู้สึกฉ่ำฉ่ำใจและเกิด
ความรู้สึกประทับใจอย่างประหลาด ๆ คุณจะมี

อำมาตย์ตบทยดงข้าพเจ้าให้
ออกไปจากที่นั่น สภาของจิต
ตกอยู่ในสิ่งแวดล้อมเช่นนั้น ทำ
ให้ข้าพเจ้าเกิดจินตนาการไปถึง
ต้องพบกับคนโน้น ข้าพเจ้า
ระลึกถึงพระพุทธเจ้าเมื่อทรงออก
แสวงหาพระอริยธรรมในป่าโกถ
ฝั่งนาเนเรชรา ขณะนั้นข้าพเจ้า
เตือนสติอยู่เสมอ เพราะนึกไปว่า
ข้าพเจ้าได้ไปนอนอยู่ ณ ที่เดียวกับพระพุทธ
องค์เมื่อต้องพบกับคนโน้น

ในตอนกลางคืน ท่านเจ้าคุณนายรูปภาพ
ที่ท่านถ่ายไว้เมื่อไปอินเดีย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒
ให้พวกเราชม ภาพที่ท่านถ่ายนั้นงดงาม
มากและเป็นที่ประจักษ์แก่ทุกคนแล้วแต่
สำคัญทางตามโบราณคดีทั้งสิ้น ตอนสุดท้าย
ท่านได้เตือนให้พวกเราฟังอย่างซาบซึ้ง จน
แล้วต่างก็แยกย้ายกันไปนอน

วันที่ ๓๐ วันนั้น ข้าพเจ้าคนเดียวและเดิน
ลงเขา เพราะเมื่อคืนท่านเจ้าคุณให้ข้าพเจ้า
ขึ้นไปนอนอยู่ในกุฏิบนยอดเขา อากาศเมื่อ
คืนสงบและค่อนข้างร้อน แต่พอตกกลางคืน
ก็รู้สึกหนาว วันนั้นเป็นวันพระจึงมีชาวบ้าน
มาทำบุญกันมาก การทำบุญเลี้ยงพระที่
ค่อนข้างแปลกกว่าที่อื่น พระสังฆทาน ถิ่น
ภัตตาหารในบาตร ซึ่งเรียกกันว่าฉันจาน
แม่ เป็นการฉันตามจริยาวัตรของพระ

ถ้ำที่สวนโมกขพลาราม ไซยา

พุทธเจ้านั่นเอง ในขณะที่เราต่าง
ยืนรอคอยบ่าสการจะพากันไปวัดมนต์ยังโรง
ธรรมอกหลังหนึ่ง ตัวก้นนานพอควรแล้ว
การวัดมนต์สุดเลื่องดังๆ ว่าพร้อมๆ กัน นำ
เจมส์เข้ามา หลังจากที่เราได้รับคำสั่งและ
ทานอาหารเสร็จราว ๑๐.๐๐ น. ก็ออกเดิน
ทาง โดยเดินขึ้นไปทางทิศเหนือ เดินไป
อีก ๑ ก.ม. ถึงทางแยกที่จะไปเขานางเข
และเขาสายส้ม ในการไปนมัสการบ้านคิต
ตามไปด้วยเป็นอันมาก บางคนก็นำไปให้
บางคนก็ถือขวานห่อไปให้ ดุเขาเอาใจใส่
ดูแลพวกเราดี นับว่าเป็นความเชื่อกันเพื่อคนที่
ทำไม่ได้ง่าย ๆ ในกรุงเทพฯ

ในคืนนั้น เราไปเขาสายส้มก่อน เขาน
อยู่ห่างจากทางแยกประมาณ ๒ ก.ม. ต้อง
เดินลัดเลาะเข้าไปในป่า เดินวกไปวนมาจน
กระทั่งถึงต้นเขา พักเหนื่อยอาแรงแล้วก็
ขึ้นขึ้นไปบนยอดเขา ซึ่งมีซากเจดีย์เล็ก ๆ

๐ องค์ ก่อด้วยอิฐยี่บนนยอดทำองค์ยี่บนน
 เน้นอกองค์ยี่บนนหลัง เจดีย์เหลี่ยมหักพัง
 ลงมาจนแต่เห็นแต่ฐาน มีลักษณะเป็น
 รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส สันนิษฐานว่าสร้างใน
 สมัยอยุธยา มากกว่าศรีวิชัย มีซากพระ-
 พุทธรูปทำด้วยศิลาทราย ๒-๓ ชิ้น เมื่อ
 บินกลับลงมาแลดูภาพรวมประพจน์อาหารกัน
 ทิศเหนือ หายเห็นรอยแต่ดูเดินกลับไป
 ทางแยก ซึ่งท่านเจ้าคุณได้รอเราอยู่หน้า
 เพื่อพาไปวัด โบราณสถานบนยอดเขานางเอ
 เด่นเกือบครึ่งชั่วโมงถึงต้นเขานางเอ ซึ่ง
 มีถ้ำเกิดจากการกระแทกหินไปใช้สร้าง
 วิหาร หรือพระพุทธรูป ภายในถ้ำมีรอย
 พระพุทธรูปอยู่ ๑ รอย มีพระพุทธรูปศิลา
 ทรายสีแดงหลายองค์ ตั้งของทรงหมักเป็น
 สมัยอยุธยา รอยพระพุทธรูปมีขนาดยาว
 เกือบ ๓ ฟุต และกว้าง ๑ ฟุตเศษ ที่ปากถ้ำ
 มีลายสลักเป็นรูปหน้าคนอยู่ ๑ หน้า ผิวน้ำ
 ไม่ถึงตาม ตรงตามหน้าผาเป็นรูปกตม
 อยู่ ๓ แห่ง มีขนาดต่างกันอาจจะขุดขึ้นเพื่อ
 เหนามาได้ไว้ในขณะที่ทำการกระแทกหิน
 เราเห็นเขาขึ้นไปอีกหนอยกถึงเจดีย์ ซึ่งมี
 ลักษณะแบบเดียวกับเจดีย์ที่เขาด้วยสมัย
 แต่มีขนาดใหญ่กว่าและอยู่สูงกว่าเขา
 ด้วยสมัย เมื่อขึ้นขึ้นไปจนถึงยอดเขา ถึง
 เจดีย์ใหญ่ของวัดหนึ่ง ขนาดใหญ่พอ ๆ
 กับอนุสาวรีย์ทหารอาสาที่กรุงเทพฯ มีสัน-

ฐานเป็นรูปโกศ ๘ เหลี่ยม มีตายบันปัน
 เป็นรูปใบไม้ และหน้ากาลมแขนเป็นเครื่อง
 ประดับ สันนิษฐานได้ว่าสร้างเป็นสมัย
 อยุธยาและลงยุคสมัยเป็นสมัยศรีวิชัย ผู้เขียน
 เข้าใจเอาเองว่า เจดีย์นี้สร้างจนเพียบบริบูรณ์
 อยู่เจ้านายที่ดำคณ และในขณะเดียวกัน
 กลายเป็นพุทธสถานด้วย เพราะดังเกิดเห็น
 มีฐานไว้พระพุทธรูปหันหน้าไปทางทิศตะวันออก
 ออก และเมื่อมาใต้เคาเงอนเขาภายหลังว่า
 ชาวบักขีได้นับแต่เพชรบุรีลงมา เมื่อตาย
 แล้วมักจะใส่โกศไม้ เมื่อจะเผาไหม้โกศ
 ถ้างามเงินทองว้าวัยก็สร้าง โกศก็อยู่
 กลบไป เพียบบริบูรณ์กระดก และใช้ใส่กระดูก
 ในกระดูกของคน ขอนจนสันนิษฐานได้ว่า
 สร้างเป็นโกศเพียบบริบูรณ์กระดกมากกว่าเป็น
 พุทธเจดีย์

เมื่อเจดีย์นี้แล้ว ก็พากันไปนั่งเล่นที่
 หน้าผา เพื่อชมทัศนียภาพของดงงามเบ่ง-
 ต่าง อยู่ที่นี่จะมองเห็นทะเลอยู่ใกล้ ๆ
 หายเห็นรอยแต่ดูพากันเดินลงเขาอีกทาง
 หนึ่งเพื่อกลับไปสวนโมกข์ ราว ๑๗.๐๐ น.
 พวกเราก็นั่งรถกลับไปที่วัดพระมหาธาตุ ท่าน
 เจ้าคุณได้แจกหนังสือ เรื่องหลักพระพุทธ-
 ศาสนา ซึ่งท่านเขียนเอง แก่พวกเราคนละ
 ๑ เล่ม ไว้เป็นที่ระลึกในการไปเยือนสวน
 โมกข์ของพวกเรา คณเรากลับมานอนพัก
 เนืองด้วยระบบไปหมดเพราะเดินขึ้นเขาตงห้วย
 เสียเกือบ ๓๐ ก.ม.

วันที่ ๓๓. วันนั้นเราต้องรีบไปจับพพร-
กณทกนออกแต่เช้า เพราะมีเวลาทำเพียง
ครึ่งวัน ตอนบ่ายจะต้องไปวัดต่าง ๆ ใน
ไชยาให้ทั่ว โดยเฉพาะเจ้าพระสุกกต้ามักไป
หน่อย เพราะงานที่มอบหมายมายังเหลือ
อีกมาก ต้องเร่งมือทำ ท่านอาจารย์และ
อาจารย์อื่น ๆ ภาระคนนักเรียนทำกันอยู่พัก
ใหญ่เหมือนกัน พอประมาณ ๓๓.๐๐ น.
งานทุก ๆ ชิ้นของเราเกือบเรียบร้อย รับประทานอาหารกลางวันเสร็จก็ชวนกันไปตระเวนวัด
วัดแรกที่เรามาพักคือวัดใหม่ท่าโพธิ์ เมื่อเรา
เดินเข้าไปถึงบริเวณกุฏิ เราจะเห็นว่า
หลังคาของวัดทางแถบนี้คล้ายกับหลังคาวัด
ในแถบยูนนาน คือหลังคามีสถกษณะงอน ๆ
คล้ายเก๋งจีน ซอปากมีสถกษณะงอนมาก
ตลอดสาย ใบระกาเรียงห่างกันมาก จนแทบ
ไม่ร่วง เดินต่อไปอีกหน่อยก็จะพบซาก
เทวรูปทำด้วยศิลาทราย หักพังมาก เป็น
รูปพระนารายณ์ยืนถือศรของใหญ่ ส่วน
ซากอื่น ๆ ที่เหลือสุดท้ายจะเดาได้ว่าเป็นอะไร
จากนั้นเราเดินไปวัดไท่ทางทิศเหนือ ผ่าน
ป่าตะเมาะเล็ก ๆ เพื่อไปวัดซากเจดีย์แบบ
ศรีวิชัย พิจารณาแล้วเห็นว่าแบบที่สวย
แบบหนึ่ง ฐานชั้นล่างมองไม่เห็น เพราะ
ถูกดินถม โถง ๆ เจดีย์มีพระพุทธรูป
ทำด้วยศิลาทรายสมัยอยุธยาต้องเข้ามาองค์
พระเศียรหักทงหมด พบเศียรพระพุทธรูป

ศิลาทรายสีแดง ๒ เศียร มีลักษณะเหมือน
กันทั้งสององค์ ที่แปลกกว่าแบบอื่น ๆ ก็คือ
มีเส้นพระเกศาขีดเป็นเส้น ๆ ชนกันไปจน
คล้ายยอดพระเกศ มีลักษณะคล้ายประติมา
กรรมในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ของเขมร
ฉันจึงฐานว่าน่าจะเป็นของทำขึ้นในสมัย
พระเจ้าปราสาททอง เพราะในรัชกาลพระ
เจ้าปราสาททอง ไทยนำเอาศิลปะเขมรมา
ใช้มาก เมื่อเป็นเช่นนั้นเราก็น่าจะไปถึงเจดีย์
ที่เขาสร้างด้วยศิลาและเขานางเอ ก็น่าจะสร้าง
ในราว ๆ สมัยพระเจ้าปราสาททองด้วย แต่
ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ยังไม่ช้อย่นั่น ถ้าหาก
เราได้ทำชุดค้นโบราณสถานทางแถบนี้ก็จะ
ทำให้เราทราบเรื่องราวได้อย่างแน่นอน
นอกจากนี้ยังมีซากวิหาร ซากหูกพงมากอยู่
อีกสองแห่ง พิจารณาแล้วสุดท้ายจะเดาได้ว่า
รูปร่างอย่างไร

วัดถัดไป ก็คือ วัดพระประดู่ ก่อนเข้า
ทางหน้าวัดเราจะเห็นซุ้มประตูไม้ยื่นหน้าวัด
ที่หน้าบันของประตู จะมีรูปหน้ากาลม
แฉกหรือรูปราหูมัจฉา แต่ลักษณะของ
หน้ากาลจะเป็นหน้ายักษ์มากกว่า การทำ
หน้ากาลเช่นนี้เป็นประเพณีของวัด ในแถบ
บ้านดอน ความหมายของรูปนกกอ วัด
ย่อมเป็นทงพงแห่งมนุษย์ และวัดเทานนท์
ช่วยให้นมนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์ เปรียบ
ได้กับพระจันทร์ทอกราหูม กตกรนเพือก

จะหลุดให้พ้นจากอุ้งปากของราหุละนน ทวด
นครโรงเรียน วัดพระมหาธาตุ ทเราไปพัก
นอน เขาเอาพระพิมพ์ให้เรากินเป็นพระพิมพ์
สมัยของ ซึ่งแบบแบบเดียวกับที่เก็บรักษา
ไว้ในพิพิธภัณฑ์สถาน ที่กรุงเทพฯ เจ้าของ
เคยมอบให้เป็นสมบัติของพิพิธภัณฑ์สถาน
ไชยา ด้วยความยินดี

ต่อจากนั้นก็ไปวัดป่าเลไลยก์ ซึ่งเป็นวัด
เก่าวัดหนึ่ง แต่ไม่มีอะไรน่าดูหรือเหลือซาก
ให้เราเห็น นอกจากมีแต่เจดีย์ซึ่งสร้างใหม่
ตามแบบศรีวิชัย และโบสถ์สมัยรัตน-
โกสินทร์ จดลงไปก็คือวัดศาลาทาง เคียง
เรียกชยาราม วัดนี้เป็นวัดที่พบรูปพระ
นารายณ์นั่งรวมหมวกแขกกับพระอิศวร
เกศวอร์ ซึ่งได้นำมาเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑ์
สถานแห่งชาติ กรุงเทพฯ เราพากันเดินกลับ
เพื่อจะไปวัดตลิ่งตอไป วัดนี้เคยทำการขุด
ค้นมาครั้งหนึ่งแล้วเขาใจว่าเป็นโบราณสถาน
สมัยศรีวิชัย มีฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส
มีบันไดอยู่ ๔ ทิศ เขาใจว่ามระเบียงเพื่อเดิน
ประทักษิณบนนั้น เพราะฐานใหญ่มาก
นั่งรถมาออกถนนถึงวัดแก้ว ปัจจุบัน
เรียกว่าวัดรัตนาราม วัดนี้คงเป็นวัดที่สำคัญ
มากในอดีต เพราะซากสถูปหักพังใหญ่โต
คือเป็นวิหารแบบจาม ก่อด้วยอิฐเป็นแบบ
เดียวกับปราสาทจามบรรดา ซึ่งพบที่เมือง
สุรินข้างใต้เมืองเวียงของญวน อายุราว

พุทธศตวรรษที่ ๑๕ แปลนข้างในมีฐานตั้ง
พระพุทธรูปองค์ใหญ่อยู่ตรงกลาง และ
องค์เล็ก ๆ ข้าง ๒ ข้าง ๆ ๓ องค์

ต่อจากวัดนี้ไปอีก ๓ ก.ม. ถึงบ้านนาบอน
ที่นาบอนมาก เขาใช้รถเก๋งได้อย่างสบาย
มีคนมาตักอาบบ่อ ๆ บ้านนาบอนเสร็จก็ไป
วัดนพขงมแต่ซากและไม้ไผ่มาที่ชาวบ้าน
ตอนเอามาของไว้เป็นที่เคารพบูชา แล้ว
กลับไปวัดพระธาตุ

วันที่ ๓ เมษายน เราตื่นแต่ ๔ โมงไป
ส่งอาจารย์ CLARK ขึ้นรถไฟ เพราะ
อาจารย์ CLARK จะแยกกับพวกเราเพื่อไป
เที่ยววนครศรีธรรมราช เมื่อถึงเสร็จแล้วก็
เดินไปพบเรียง อีก ๕ ก.ม. ท่านเจ้าคุณ
อรุณนันทน์ไปกับพวกเราด้วย เมื่อถึง
พบเรียง ก่อนที่จะลงรถยนต์ไปบ้านดอน
เราเที่ยวชมวัดอีกสองสามวัด วัดแรกที่
เราไปก็คือวัดโพธาราม (วัดเหนือ) ทวด
หม่านหน้าทางสถูป คงจะเป็นของสมัย
กรุงรัตนโกสินทร์ จากวัดโพธารามก็ไป
วัดพุมเรียง (วัดกลาง) ดูพระพุทธรูปสมัย
สมัยอยุธยาปางมารวิชัย และดูพระธรรม
สมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีอยู่สองสามตัว วัด
สุดท้าย ก็คือ วัดสมุทมนตร ซึ่งเป็นวัด
ที่สมเด็จพระเจ้าพระยาพระบรมมหาพิชัยญาติ
(ทัต บุนนาค) เมื่อลงมาตั้งเสาชิงช้าทางเมืองได้
สร้างเสร็จภายใน ๔ เดือน วัดนี้มีพระวิหาร

ตลอดสายฝายหนึ่งและบานหน้าต่างเป็นแบบจีน
 เพราะถ้าวระยะนั้นเป็นรัชกาลที่ ๓ ไทยนิยม
 ศิลปะจีนมากจึงได้นำมาใช้ ดูเสร็จก็ลงเรือ
 หนึ่งคดอ่าวบ้านดอนไปตลาดบ้านดอน ถึงเมื่อ
 เวลาบ่ายโมง ผู้ว่าราชการจังหวัดคือ คุณ
 จันทร์ สัมบูรณ์กุล ให้การต้อนรับและเลี้ยงดู
 พวกเราเป็นอย่างดี ขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่
 นี้นด้วย

วันที่ ๒ เมษายน ท่านผู้ว่าราชการ ฯ
 กรุณาจัดรถยนต์มารับพวกเราไปที่สถาน

รูปหมู่ถ่ายหน้าพระเจดีย์วัดเขาอาหนนท์
 อ. พนมพิณ จ.ว. สุราษฎร์ธานี

สุราษฎร์ ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านดอนไปราว
 ๒๐ ก.ม. ถึงทวนราว ๘.๐๐ น. ถึงเชิงเรือเพื่อ
 ไปดูเขาอาหนนท์และเขาศรีวิชัย ที่เขาวัด-

อาหนนท์ มีเจดีย์รูปร่างเป็นแบบศรีวิชัย แต่
 ตลอดสายจะเป็นแบบรัตนโกสินทร์ มีวิหาร
 อยู่ ๑ หลัง สร้างสมัยรัตนโกสินทร์ เรา
 เติ้นยขึ้นกลับลงมาทางทิศใต้ แล้วก็ไปดู
 เขาศรีวิชัย ที่เขาศรีวิชัยมีผู้พบเทวรูป
 พระนารายณ์ส่วนหมอกทรง กระบอง ๑ รูป
 เป็นแบบเดียวกับของศตวรรษที่ ๑๓ ที่สถานกรุง-
 เทพฯ (หน้าห้องคนหลวงบริบาลบริษัท)
 แต่มขนาดเท่าที่ได้สัดส่วนและงดงามดี เสีย
 ที่เศียรหักหายไป คงเหลือแต่ลำตัว นอก
 จากนี้พวกเราก็ดูพบสิ่งต่างคืบหน้าอีก
 ๑ หลัง ซึ่งเป็นของประหลาด แต่ดูว่า
 สลักด้วยเนื้อไม้และเนื้อไม้รวมอยู่ด้วยกัน ซึ่ง
 หน้าจะโค่นควากันต่อไป ดูคนเสร็จก็ลง
 เรือกลับไปที่สถานรถไฟ ราวบ่ายโมงเศษก็
 ขึ้นรถไฟกลับไชยา ถึงไชยาราวบ่าย ๒ โมง
 เศษ จึงนั่งรถตระเวนดูวัดที่เหลือคือวัดเวียง
 วัดเวียงนี้เป็นวัดซึ่งคนทบทศตวรรษ ๑ หลัง
 ปัจจุบันนำมาไว้ที่พิพิธภัณฑ์สถานกรุงเทพ
 แล้ว คงเหลืออยู่แต่ฐานตงศตวรรษ ๑ หลัง
 กำลังจะนำไปเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์สถานไชยา
 วัดเวียงเป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่ง คำว่า "เวียง"
 ทำให้คิดว่า น่าจะเคยเป็นวัดหลวงชั้นเอก
 เป็นวัดประจำเมือง พิจารณาจากซากโบสถ์
 และวิหารที่หักพัง ก็ดูเป็นวัดใหญ่โต
 วัดเวียงเสร็จก็กลับไปที่วัดมหาธาตุ ครอบ

ดูความเรียบร้อยของพิธีภักดีเป็นครั้งสุดท้าย ตอนกลางคืนราว ๕ ทุ่มเศษ พวกเราก็นั่งรถไฟกลับกรุงเทพฯ ๑ รถไฟเข้าเทียบสถานีหัวตาโพงเมื่อเวลา ๑๕.๐๐ น. ของวันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๐

การไปครั้งนี้ประโยชน์ในการได้ไปวัดพิธีภักดี และได้ดูโบราณวัตถุสถานแถบไชยาและบ้านดอนเป็นจำนวนมาก ทั้งยังขอขอบพระคุณท่านเจ้าคุณอรุณนันทมุนี ที่ได้ช่วยเหลือรับรองให้ทั้งความสะดวก ห่วง

พาหนะ และร่วมเดินทางไปด้วยทุกแห่ง ท่านเจ้าคุณเป็นพระภิกษุที่สมควรแก่การยกย่องเป็นอย่างยิ่ง เพราะท่านสนใจในวิชาโบราณคดี ได้พยายามรวบรวมสิ่งของไว้ในพิธีภักดีสถาน ตลอดจนหาวิธีสร้างพิธีภักดีสถานที่ไชยาจนสำเร็จขึ้นมาได้อย่างน่าชม ถ้าพระภิกษุสงฆ์เช่นนี้เป็นจำนวนมากแล้ว ก็ไม่ต้องสงสัยเลยว่า วิชาโบราณคดีในประเทศไทยจะเจริญก้าวหน้าขึ้นยิ่งกว่าแน่นอน.

วิชาประวัติศาสตร์

เสวยวิมตคต

วิชาประวัติศาสตร์คือการศึกษาร่องรอยของสังคมมนุษย์ว่าเป็นมาแล้วอย่างไรในอดีต เราจะเข้าใจเรื่องปัจจุบันได้ ถ้อยแท้ความจริงเรื่องอดีตคือประวัติศาสตร์ อดีตและปัจจุบันเป็นเรื่องของกาลเวลาซึ่งไม่ติดกันและไม่ปล่อยทิ้ง เราแบ่งแยกกาลเวลาออกเป็น อดีต - ปัจจุบัน - อนาคต ก็เป็นเรื่องของคนแบ่งเอาเอง หาใช่กาลเวลาเป็นฉับแยกไว้ไม่ เพราะฉะนั้น อดีต - ปัจจุบัน - อนาคต จึงเป็นอันเดียวกันของเรื่องกาลเวลา จะต่างกันก็แต่เรื่องมากน้อยมาหลังเท่านั้น แต่อาศัยเนื่องเป็นอันเดียวกัน เราจะเข้าใจเรื่องของปัจจุบันได้ ก็ต้องรู้เรื่องอดีตหรือเรื่องที่มา ก่อนเรา เพราะสิ่งใดมีเหตุมาแต่อดีตอย่างไร สิ่งนั้นก็เป็นผลมาถึงในปัจจุบัน และเหตุในปัจจุบันก็เป็นผลไปถึงในอนาคต เป็นเหตุและเป็นผลต่อเนื่องกันไปเป็นขั้น ๆ อย่างถูกใช้

เราจะรู้เรื่องของสังคมมนุษย์ที่เป็นมาแต่ก่อนเราเกิดได้ ว่ามีพัฒนาการเป็นมาอย่างไร ก็จากเรื่องทั้งหลายเป็นดวงหนึ่งซึ่งเรียกว่าประวัติศาสตร์ แต่หนังสือประวัติศาสตร์จะคัดลอกเรื่องราวที่เป็นอดีต ให้แก่เรา

อย่างสมบูรณ์หาได้ไม่ และจะไปคาดคะเนถึงกาลข้างหน้าก็เป็นอนาคตได้แน่นอนทีเดียวไม่ได้ เพราะเป็นเรื่องของโลกยะหรือเรื่องของคน เราจะวางกฎเกณฑ์เหมือนอย่างกฎของวิทยาศาสตร์ความเงื่อนใจ หรือสถานการณ์เช่นนั้นเช่นนั้น ก็จะต้องมีต้องเป็นเช่นนั้นเช่นนั้นเสมอไปหาได้ไม่ เพราะหนังสือประวัติศาสตร์ที่เราอ่านเราศึกษาแม้เป็นความจริง ก็เป็นความจริงแต่แง่เดียวในเรื่องของความจริง จริงในที่นี้ ข้าพเจ้าหมายถึงข้อเท็จจริงตามธรรมดาสามัญ ไม่ใช่จริงอันเป็นที่สุดของความจริง ซึ่งเป็นเรื่องของโลกุตระ

หนังสือทจดหรือแต่งเป็นประวัติศาสตร์ขึ้นไว้ ก็เป็นเรื่องที่คนแต่ง ไม่ใช่เรื่องของธรรมชาติหรือเป็นเรื่องของโลกุตระ ผู้จดหรือแต่งไว้อาจจดถูกหรือจดผิดจากที่เป็นจริงในข้อเท็จจริงก็ได้ ถ้าเรื่องทจดหรือแต่งขึ้นเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนานไกล ความบกพร่องในข้อเท็จจริงก็มีมากตามส่วน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นย่อมมาแต่เวลานานไกลเท่าใด ข้อเท็จจริงก็บกพร่องขึ้นมากเท่านั้น เพราะผู้แต่งไม่ได้เห็นด้วยตนเอง

อาจเข้าใจผิดไปได้ โดยนิตินัยมาผิดก็ได้
นอกนั้นผู้แต่งเองก็เป็นมนุษย์ปุถุชน ถ้าตั้งใจ
ชอบ ก็ยกย่องเชิดชูและต่างทักท้วงถ่วง
เถียงไปบ้างก็มี ที่เห็นว่าไม่ดี ก็อาจคิดเสีย
ไม่กล่าวหรือกล่าวแปรผันไปบ้างก็ได้ เมื่อ
เป็นเช่นนั้นเราจะศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ได้
ทำไฉน

แท้จริงการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ อยู่
ที่การค้นคว้าหาข้อเท็จจริง ในเหตุการณ์ที่
เป็นมาแล้ว ว่าเป็นอย่างใด และเป็นผลลิด
กลายเป็นความเจริญมาให้แก่งานมนุษย์
อย่างไร จะได้เป็นแนวทางดำเนินชีวิตให้
เป็นความเจริญก้าวหน้าต่อไป ผู้ศึกษาวิชา
ประวัติศาสตร์ตามแนววิชาศาสตร์ ไม่ใช่
เป็นผู้ตั้งข้อสงสัยหรือหาข้อเท็จจริงในเรื่อง ซึ่งบางทีก็
เห็นได้แต่เงา ๆ ยังไม่ชัดแจ้ง โดยพยายาม
หาหลักฐานมาประกอบข้อเท็จจริงที่คนนั้น
ได้ก่อนแล้วว่าจะต้องเป็นเช่นนั้น เช่นนี้ เพื่อ
พิสูจน์เรื่องที่เกิดขึ้นว่าความจริงเป็นเช่นนั้น
เพราะการหาหลักฐานมาประกอบเพื่อพิสูจน์
นั้นย่อมทำได้เสมอไป แต่เรื่องจะเป็นจริง
หรือไม่จริงตามที่หาหลักฐานเขามายืนยัน
ทำได้เสมอ แต่หน้าที่ของนักศึกษายุคทอง
การจะวิจัยข้อเท็จจริงที่มันเป็นความจริง ไม่ใช่
ว่าข้อเท็จจริงนั้นมันเขากันใดกับเรื่อง ที่คน
นั้นได้ นักศึกษาของการค้นคว้า เพื่อค้นหา
ความจริง ค้นได้มาอย่างไรก็หาหลักฐาน

เท่าที่มีอยู่หรือหาได้มาประกอบพิจารณา
เปรียบเทียบและขจัดด้วยนาโใจนเที่ยงธรรม
ในเรื่องที่คนได้ อย่างที่ในวิชาศาสตร์เรียก
ว่าทดสอบ แล้วจึงนำเขามาตีแผ่ใหม่ศึกษา
ในวิชาเดียวกันได้ โอกาสวิพากษ์วิจารณ์
เพราะฉะนั้นเรื่องที่เขามาตีแผ่ชนกัน จึงต้อง
อย่างหลักฐานที่หาว่าได้เรื่องมาอย่างไรและ
จากไหน ตอนใดเป็นการคิดคะเนของตน
เองกับออกใจให้ทราบด้วย ผู้อ่านจะได้ไม่เข้าใจ
ผิด ไม่ใช่ถ้าความเห็นที่นำมาตีแผ่ไม่
ตรงกับที่คนนั้นใจ กับออกว่าไม่จริงไม่เชื่อ แต่
ไม่หาหลักฐานที่ถูกต้องมาหักล้าง ซึ่งทุกคน
มีสิทธิ์ที่จะทำได้ ถ้าเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ไม่
ใช่ทางวิชาการ หรือเป็นเรื่องทางวรรณคดี
เกี่ยวกับวรรณคดีไป อันเป็นเรื่องทางอารมณ์
เกี่ยวกับคุณค่าความรู้ลึกซึ้งซึ่งเป็นคนละอย่าง
กับเรื่องความรู้

การศึกษาประวัติศาสตร์ตอนทักท้วงถึง
เหตุการณ์นานไกล มักจะมีด ๆ มองไม่เห็น
กระจ่าง ทั้งในยุคที่นานมากก็ไม่มองเรื่องใกล้
ใจเป็นหนึ่งเดียว เพราะหนึ่งเดียวไม่เกิดขึ้น
หรือยังไม่เป็น ถ้าเป็นตอนนั้นเรียกกันว่าสมัยก่อน
ประวัติศาสตร์ ซึ่งแต่ละประเทศชาติหรือ
แต่ละสังคมมนุษย์ไม่เท่ากัน ต่างชาติก็มี
หนึ่งเดียวมานานางคงพัน ๆ ปีขึ้นไป ต่างชาติ
ก็เพ่งไม่กรือยิบ เพราะฉะนั้นในการศึกษา
เรื่องเก่าแก่ขึ้นเป็นไปก่อน ประวัติศาสตร์

หรือภายหลังประวัติศาสตร์ จะพบเรื่องท
จดไว้ทางหนังสืออย่างเดียวกันไม่พอ คง
อาศัยความรู้อาจหาโบราณคดีเข้ามา
ประกอบ คือพิจารณาหาข้อเท็จจริงเอาจาก
วัตถุที่มนุษย์แต่ก่อนสร้างหรือคิดประดิษฐ์ขึ้น
และเหลือตกค้างอยู่เท่าที่คนพบมาประกอบ
การพิจารณาด้วย โดยอาศัยหลักฐาน
เหล่านี้มาประกอบประวัติศาสตร์ และ โบราณคดีจึง
เป็นพี่น้องไปด้วยกัน นอกนั้นความเชื่อกับ
ประเพณี พิธีกรรม และภาษาเป็นต้น ที่
มนุษย์ถือสืบ ๆ กันมาแต่กาลก่อนซึ่งเป็นวัตถุ
ด้านหนึ่งของวัฒนธรรม หรือจะเรียกเป็นคำ
เฉพาะว่า ประเพณีปฏิบัติ (tradition) และ
ถ้าแต่งความรู้ออกมาเป็นประเพณี ก็
เป็นเครื่องช่วยในการค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติ
ศาสตร์ด้วย เพราะความรู้อาจหาเหลืออยู่
และเกี่ยวพันกันอยู่ไม่มากนัก และไปรวม
ย่อยต่อเรื่องราวของมนุษย์และกิจการหรือสิ่ง
ที่มนุษย์สร้างขึ้น คืออารยธรรมของมนุษย์ และ
โดยเฉพาะในภาคทางด้านวัฒนธรรม

คราวนี้จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ชาติ
ของเราคือชาติไทย ที่เราทราบกันอยู่แล้ว
แต่ยังเป็นเงาๆ อยู่มาก โดยเฉพาะเรื่อง
ตอนต้นๆ แม้ในเรื่องที่ค่อนข้างมีอยู่
หลายแห่งที่อาจทำให้สงสัยในข้อเท็จจริง
ก็ได้ เพียงสงสัยแล้วก็นึกเอาด้วยความ
ถ้าเอียงว่าคงจะเป็นอย่างโน้นอย่างนี้ ยัง
ไม่เป็นประวัติศาสตร์ที่แท้จริง จะเป็นก็

เมื่อใดคนควา แลดูนามาแต่เพื่อพิจารณา
และวิพากษ์วิจารณ์กันในห้องนักศึกษาม
ระดับความคิดความรู้อาจหาเหลืออยู่ ซึ่ง
ต้องการจะค้นหาความรู้ในทางวิชา เมื่อ
ตกลงกันอย่างไร และรับรองกันแล้ว เมื่อนั้น
ก็เป็นประวัติศาสตร์ได้ แต่เราอย่าลืมว่า
ในการศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ของไทย
เราจะต้องยึดหลักที่ว่า "เดินตามรอยเท้า
ผู้ใหญ่หมาไม่กัด" คือเราต้องเจริญรอย
ตามทางที่ท่านแต่ก่อนทำไว้ให้แก่เรา มี
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา
ราชานุภาพ ซึ่งเราถวายคำขอเป็นเกียรติ
คือทูลพระนามของพระองค์ท่านว่ามิตาแห่ง
ประวัติศาสตร์ไทย เป็นคน พระองค์ท่าน
ทรงเป็นมรรคทูตศักราชของคหิง ททรงถาง
ทางเข้าไปในแดนอันเป็นป่าเขมรคิมวแห่ง
ประวัติศาสตร์ ให้มีทางสำหรับชนชน
ไม่โลภความรู้อาจหาเหลือได้เดินเข้าไปสะดวกสบายได้
ไกล ถ้าไม่ทรงถางทางเข้าไปในป่ารกได้ไกล
ได้ให้เรา เราก็จะต้องบุกฝ่าแหวกกรกและ
เรียวหนามด้วยตนเอง บ้านนักจะไปด้วย
ความลำบากและไปไม่ได้ถึงไหน ควรที่
นักศึกษาประวัติศาสตร์จะระลึกถึงพระคุณ
พระองค์ท่านด้วยกตัญญูทุกเวลา

การค้นคว้าหรือกล่าวโดยเปรียบคือ
ถางทางเข้าไปในป่ารกในสมัยสมเด็จพระ
พระยาพระองค์นั้น คเป็นไปเท่าที่หาหลักฐาน
มาประกอบได้ในเวลานั้น พระองค์ท่านทรง
สนับสนุนให้นักศึกษาไม่โลภเรื่องประวัติ-

ศาสตร์ชาติของตน และเคยคิดว่าความรู
เรื่องประวัติศาสตร์และโบราณคดีเป็นวิชา
ไม่ทันสมัย ในสมัยหนึ่งเราตั้งนิยฐาน
เรื่องหรือเหตุการณ์ตอนใดตอนหนึ่ง ว่าจะ
คงเป็นอย่างนั้นอย่างนั้น ถัดมาอีกหลาย
ทศวรรษหรือคนพบในสมัยนั้น ต่อมาอีก
สมัยหนึ่งได้หลักฐานใหม่ดีกว่าเก่า ก็ต้อง
แก้ไขนิยฐานเดิมต่อไป ไม่ใช่ว่าข้อ
นิยฐานจะถูกเป็นอย่างนั้นเลยเสมอไป
พระองค์ท่านมีพระประสงค์จะให้คนรุ่นหลัง
ได้ค้นคว้าสืบต่อจากพระองค์ ถ้าที่แห่งใด
ทรงกล่าวไว้ เห็นว่ายังไม่สมบูรณ์ก็ควร
จะแก้ไขได้ พระองค์จะดลพระทัยหาข้อไม่
ข้อความที่ทรงปรารภนั้น ไม่ใช่แต่ข้าพเจ้า
คนเดียวที่ได้อรรถาธิบายไว้และมีพระมรดก
ให้ไว้ไปทำต่อกันมาตลอด แต่คนงานใน
ตำแหน่งหน้าที่อย่างอื่นก็มีอยู่ จึงยังไม่ได้
สันของพระเดชพระคุณมาจนบัดนี้ แต่ขอ
ภาระนั้นไปให้อีกผู้หนึ่งดำเนินการค้นคว้า
เจริญรอยพระองค์ท่านต่อไป คือให้ทางทาง
ที่รักซึ่งอยู่ข้างหน้าต่อไป ซึ่งพระองค์
ท่านทรงวางไว้อย่างคงอยู่ ถ้าแต่ทางที่ทรง
วางไว้แล้ว ตอนใดยังไม่สมบูรณ์ก็ควร
ซ่อมควรบรรณะไว้ และถ้าทางข้างหน้าทาง
ต่อไปอีกไม่ได้เพราะค้น คว้าจะค้นหา
ทางอื่นทางเข้าไปเพื่อให้บรรทัดหมาย
ปลายทาง การวางทางที่กล่าวมานี้เป็นการ
กล่าวเปรียบ หมายความว่าในการค้นคว้า
ถ้าทางเดิมเห็นว่าคงจะลัดไปให้เข้าถึง

ที่หมายไม่ได้ก็อย่าหยุดยั้งเพียงนั้น หรือคือ
จะค้นไปในทางนั้นให้ได้นักไปไม่ได้นั่นเอง
ความเจริญของงานของความรักหยุดยั้ง
แค่นั้น ไม่ก้าวหน้าได้อีกต่อไป เมื่อหยุดยั้ง
ที่ไม่ก้าวหน้าก็แต่จะทรงตัวหรือทรงต
ถายเฉย เพราะฉะนั้นเราต้องหาทางใหม่ใน
การค้นคว้า อย่างที่ในภาษาอังกฤษเรียกว่า
New approach

ข้าพเจ้าเขียนมาเสียยาว ก็เพื่อแนะนำ
ให้ท่านอ่านเรื่องข้อสันนิษฐานประวัติศาสตร์
ของไทยตอนหนึ่ง ซึ่งนายจร สุธาณิช
เป็นผู้เสนอตามแนวความคิดใหม่ แต่เรื่อง
ที่แต่งเป็นภาษาอังกฤษ ก็เจตนาจะให้ถ่ม
นักประวัติศาสตร์ชาวต่างประเทศได้มีโอกาส
อ่านด้วย เพื่อฟังความเห็นผู้ว่าจะถูกผิด
หรือบกพร่องอย่างไรบ้าง จะได้เป็นทาง
แก้ไขให้สมบูรณ์ และอีกประการหนึ่ง
นักประวัติศาสตร์ของเราที่เป็นชาวไทยก็เป็น
ผู้อ่านภาษาอังกฤษได้ทั้งหมดหรือแทบ
ทั้งหมด จึงไม่มีความลำบากประการไร
ถ้าต่อไปอาจแต่งเป็นภาษาไทยด้วยก็ได้ถ้ามี
ผู้สนใจ อนึ่ง ข้อความที่ นายจร สุธาณิช
กล่าวเป็นเรื่องสันนิษฐานไว้ ถ้ามีข้อเท็จจริง
ถูกต้องครบถ้วน เพราะอย่างน้อยเรา
ได้รู้ข้อเท็จจริงที่เชื่อถือได้เป็นจริงของเรื่อง
ตอนใดครึ่งหนึ่ง ก็ดีกว่ายังไม่ทราบข้อ
เท็จจริงเสียเลย ส่วนที่ยังเหลืออยู่ซึ่งยัง
เชื่อไม่ได้สันนิษฐาน ก็คงจะมีผู้ค้นคว้าต่อไป
ด้วยประการฉะนี้

The Thai Beach-Head States In The 11th.-12th. Centuries.

by

Kachorn Sukhabanij

"Archaeology and history are two living sciences, flexible according to new approaches and new discoveries. These two factors may stir the dormant spirit of criticism as well as may establish new facts."

Silp Birasri,

Preface to "Thai Monumental Bronzes"

In presenting this paper to anyone interested in the origin and development of Pre-Sukhodaya history of Thailand, the writer would like to call attention to Professor Coedes' paper 'The Origins of the Sukhodaya Dynasty', published in 1920, and his concluding dictum: "The Sukhodaya dynasty emerges gradually from the mystery which has enveloped its origins." Since then, nothing much, both here and abroad, has been done to delve into the mystery, though Professor Coedes, again in 1925, has given out a list of indigenous chronicles from which historical facts can be sifted out and developed. The purpose of this paper is therefore to explore into these chronicles, and fortunately also into a few new-found inscriptions, and then to weigh all the available evidences objectively. What is the outcome is here presented, though in some instances the writer has been forced to make guesses but when these happen, the reader will be forewarned. If the writer but succeeds to throw some light to this complex scene of the Pre-Sukhodaya period, thereby enabling others more competent to carry the torch of research forward,

he shall be fully recompensed and satisfied.

Of indigenous chronicles and legends,⁽¹⁾ there still exist these in such numbers that it is not easy to get access to all of them. We do have more information of legendary events prior to Sukhothai period than we can make use of, for the plain reason that the dates, when given, are quite impossible. Most legends and chronicles, not unlike the Mon inscriptions of Pagan, did try to connect local events with the doings of the Lord Buddha, hence their uselessness in terms of dates. Two scholars, however, have sifted some of these documents, and have succeeded in laying the ground-work of Thai early history. One is the late Praya Prajakit Korachakr, the author of the P'ongsawadan Yonok, and the other is our well-known Professor George Coedes. Of Professor Coedes, his monumental works, "Documents sur L'Histoire Politique et Religieuse Du Laos Occidental"—BEFEO XXV, 1925 will often be alluded to in this paper, so a word now about the late Praya Prajakit who is the first to lay out this ground-work.

Praya Prajakit has pointed out, since 1906, that the word Syam Pradesa—or Samadesa—means Lampun, or Haripunjaya in the chronicles. He however did not date this, as he was not aware that the word "Syam" appears for the first time in a Cham inscription of c.1050 A.D.⁽²⁾ (We at one time thought the word Syam was a Portuguese imported word, but it appears the Cham were the first to use it in the 11th. century). His Pongsawadan Yonok, on the basis of a very old legend, relates that after the Deluge, the Khawm were inhabiting the land adjoining the Mekhong and its tributaries about latitude 22. Their country was called Suvarna Khome Kham, with country of the Thai to the North, and a Khawm town called Umangkasela in the West side of the river. The Khawm got into trouble with the Naga tribes who miraculously destroyed Suvarna Khome Kham, and the Khawm had to disperse. The land was then occupied by the Lawa when the Thai moved down. The story of the Thai is told from the legend, called Singhanawati whose father had 30 sons, 29 of which were despatched to found their own towns. Prince Singhanawati led his retinue down to the Lawa, or Sai river and found a town called Yonok Nagabhandhu Singhanawati Nagara. Within 3 years, the Prince captured the town Umangkasela and then expanded at the expense of the Khawm territories. The date given by the chronicle is 22 of the Sakaraj, possibly Chulasakaraj. (Our interpretation is that this chronicle relates the first Thai state in the Sibsong Panna region in the 7th. century A.D.). Successive rulers of Prince Singhanawati followed one another until the Sakaraj 277 (presumably 10th. cen-

tury A.D.) when the Yonok kingdom declined in power, and the Khawm captured the town of Yonok. The Thai had to live under the Khawm yoke for 18 years when Prince Brohma raised an army and defeated the Khawm in a pitch battle. The Khawm fled south, with Prince Brohma in their wake. Prince Brohma however stopped giving battle when he reached Kampaengbejr, in central Thailand. Upon his return to Yonok, he installed his father on the throne, and came down and found the town called Fang, presumably north of Chiangmai. (Fang is still considered as the first town the Thai set up, probably in the 10th. century). Prince Brohma's son, Jayasiri, ruled after him but then an army from the West attacked Fang, and Jayasiri unable to resist the onslaught fled with all his people. His route, however, was not the southward route (for Haripunjaya was in the way), but East until he reached Phayao, and then southward (along the river, Yom) to Sawankaloke. This is known as the land of Chalieng, and here Prince Jayasiri settled down. (The chronicle dates this event as 1004 A.D.). The Pongsawadan Yonok then starts with the Mon kingdom of Haripunjaya which had existed a couple of centuries before the advent of Prince Jayasiri. Haripunjaya was an off-shoot of Louvo, and the chronicle date of its foundation was 660 A.D. Princess Chamdevi and her successors administered the kingdom until some time in the 11th. century (the chronicle dates it 1057 A.D.) when a newcomer, Prince Chakravati, came at the head of a big army and captured Haripunjaya. The author states his opinion that Prince Chakravati hailed from Chiang Rung (Cheli), and 33

successive rulers followed him until Prince Mangrai, from Chiengsaen, captured the city in 1281 A.D. The Pongsawadan Yonok continues on with three other periods, from Prince Mangrai to its fall to Bayinnaung, the Burmese occupation period, and finally the liberation period by Bangkok, ending up in 1901 A.D. This is a resume of the Pongsawadan Yonok of the late Praya Prajakit Korachakr.

In terms of dates, Professor Coëdes, in the aforesaid work, supplies the date of c. 1050 A.D. when the Mon king of Chamdevi line fled to Thaton, and Chakravati set himself on throne of Haripunjaya. From Prince Chakravati to the close of Jilangka's (7th.) reign, he suggested the 2nd. half of the 11th. century. For Prince Aditayaraj, c. 1150 A.D., and for Dhammikaraj and Sabbhasidhi, he gives the 1st. half of the 13th. century. As for Mangrai's capture of Haripunjaya, c. 1290 A.D. There are some other suggestions, but the most important is the foundation date and the ascension of Princess Chamdevi. The chronological dates of these two events were given as 660 and 662 A.D. respectively. These, Professor Coëdes suggests should be modified as some time in the 8th. century. He, however, has not suggested any date concerning Prince Jayasiri's advent, as the Singhanavati chronicle was not in the scope of his work.

Before we proceed with our paper, let us first consider whether Professor Coëdes has, or has not, commented on the question whether Chakravati's Haripunjaya was a Thai state? Let us first consider his footnote on page 79 of BEFEO,

Tome XXV, when he points out that the No. 9 and No. 10 ruler of Haripunjaya (see Detailed List, H.) were newcomers, and not of Chamdevi's line. He notes Praya Prajakit's opinion that No. 9 ruler came from Hsenwi, the capital of the Shan states, and passes on with no comment. The next footnote to be considered is on page 82 of the BEFEO, when the Professor notes Praya Prajakit's interpretation of the town Atiguyapura (from where Prince Chakravati hails) to be Chieng Rung. Against this interpretation, Professor Coëdes comments: "Atiguyapura and Duragarattha are without doubt the translation of an indigenous term signifying—'a town far-away, mysterious, inaccessible'—the site of which remains to be determined." From this comment, we take it that Professor Coëdes is not sure from where Prince Chakravati hails from, and the questions remains open to this day. The last footnote to be considered is on page 86, when he comments on the 22nd. ruler (Thai Amat, in Detailed List, L.): "If, as is reasonably likely, this personage Thai Amat was a Thai chief, then it is one of the first attempts of the Thai to take over Lampun". The advent of Thai Amat, an official in Haripunjaya who was favoured with the governorship of Lampang before he usurped the throne, (this story appears in a chronicle, called Mula Sasna) was in the 2nd. half of the 13th. century, and therefore pretty late. A few years later, Prince Mangrai captured Haripunjaya, and our question regarding whether Haripunjaya then was a Thai state is therefore no question at all.

It seems a pity, and a great loss to Thai early history, that Professor Coëdes

has not commented on the advent of No. 9 and No. 10 ruler of Chamdevi Haripunjaya, apart from stating that their reign must be in the 10th. century, because the period appears to coincide with Prince Jayasiri's evacuation of Fang. According to our computation (see Detailed List, marked H.) their reigning years were 983-988 A.D. If the Maharaj, No. 9 ruler, came from Yasamala, that is Hsenwi, and conquered Haripunjaya, the army that took Fang from Prince Jayasiri would also come from Hsenwi, because (according to the Singhanawati chronicle) "they came from the West". West of Fang would be Muang Pan Mawk Mai region, and this area was part of the Hsenwi kingdom then. In checking the history of the Shan at this period, we find that in the 10th. century A.D. (954 A.D. according to Scott's Hsenwi Chronicle)⁽³⁾ Hsenwi had no ruler, so a deputation was despatched by the elders to Khun Lu Kham, chief of Muang Hi-Muang Ham on the banks of the Mekhong, requesting him to send his sons to govern Hsenwi. Khun Lu Kham—a descendant of the House of Khun Lu-Khun Lai) consented, and gave his 5 sons and 8 young lords to be rulers of the Cis-Salween States. Khun Thai Kham, the eldest son of Khun Lu Kham, was voted king, and after taken over the administration, he appointed his son to govern North Hsenwi, whereas he proceeded to establish the city of Hsen Se,⁽⁴⁾ to be the capital of all the Shan States. This regrouping and tightening of administration was stated by the Chronicle to be in 957 A.D., and expansion would be the natural outcome. So it appears Fang and Haripunjaya most likely

fell under Hsenwi-Hsen Se expansion at this period, and the date (according to our computation) was 983 A.D.^(x) Fang was lost forever to Jayasiri, but Haripunjaya however regained her independence 4 years later, and was governed by the Chamdevi dynasty for another half century.

In our research (i.e. the writer and his colleagues) of pre-Sukhothai history we are forced to take recognition of the fact that, physically and politically, the Thai could not have made a long jump from the highlands of the Shan States and or Yunnan to alight and found Sukhothai. There must be some sort of beach-head states before Sukhothai period, the establishment and consolidation of which would take a century or more. Without these beach-head states, the setting up of Sukhothai and her rapid expansion under Ramkhamheng would be impossible. But, apart from our chronicle evidences, where are the concrete, neighbouring evidences in support of such beach-head states?

Fortunately, we have the Cham inscription of Po Nagara, which informs us that in c.1050 A.D., prisoners of Syam and Pukam who fought for the Cambodians against the Cham, were despatched as slaves to religious institutions. We know that the Pukam soldiers were those of Pagan, but who were the Syam soldiers, and from which Thai state would they likely come from? To answer these questions, we have the date c.1050 A.D. when Haripunjaya changed hands, and the Thai took over the administration from the last Mon king who fled to

Thaon. The Syam troops would most likely come from Haripunjaya then, but was the word Syam-desa meant Haripunjaya only? We believe so, as at that period we have the Jinakamalini which states "the four ascetics, Vasudeva and three others, established themselves in Syama-desa.... and Vasudeva founded the town of Haripunjaya". Geographically, Pagan and Haripunjaya were neighbouring states, and it is most likely that the Syam and Pukam prisoners of war would be the soldiers of these two states. If this is accepted, then further research can be made to find out the status of each state towards each other, and their joint status towards the court of Angkor. There are so many things we don't know, but we can take it that Anawratha of Pagan and Chakravati of Haripunjaya were contemporaries, and both reigned during the last years of Suryavarman I.

The second concrete evidence concerning "Syam" troops was the famous bas-relief at Angkor, with inscriptions in Khmer.⁽⁵⁾ We see here a Thai chieftain riding on an elephant, with his Thai soldiers in front and sturdy looking soldiers in the rear, marching in the presence of Suryavarman II. The sturdy looking soldiers in the ranks would be the Mon-or Khawm-of the old regime, choosing to stay behind and live with the Thai newcomers. It appears from this bas-relief that they must have mixed with the Thai pretty well, and the word 'Syam' should from this period mean the Thai-Mon mixed race. We know Suryavarman II to reign from 1113-1150 A.D., so how are we to date this event? It appears from Cambodian history that Suryavarman II made many wars against

Champa and Annam between the years 1130-1145 A.D., and this Thai 'trooping of the colours' would date some time between these two dates. If so, how can we be sure now that these Thai soldiers came only from Haripunjaya, and not from somewhere else-say, Sawankaloke area for instance?

From our computation based on a Pali-Khmer inscription unearthed last September at Nakorn Sawan,⁽⁶⁾ we believe that a Thai chief, Kamarateng An Sri Dhammasokaraja, was ruling at Sawankaloke at this period. According to another chronicle, No. I in the Historical Series, Sawankaloke and Haripunjaya made a marriage alliance, and a son of the Haripunjaya ruler married the daughter of the chief of Sawankaloke, and obtained the throne of Sawankaloke in the bargain. These Sawankaloke Thai would most likely be the descendants of the House of Jayasiri, who, as previously stated, had come to settle around this region in c. 983 A.D. The word 'Syam'⁽⁷⁾ would at this period include the inhabitants of Sawankalok, so the Syam troops as represented at Angkor could also mean the soldiers coming from Haripunjaya-Sawankaloke region.

Our chronicle, No. 66 in the Historical Series, also relates that a certain king Sri Dhammasokaraja had two sons, the elder called Arunrajakumara, and a younger son. Arunrajakumara succeeded to his father's throne at Sukhothai, and the younger was given Sawankaloke to rule, with title, Phraya Sri Dhammasokaraja, as his father. Arunrajakumara was equipped with supernatural powers and all the neighbouring states, including

the Mon country of Lower Burma, paid him homage. One of his feats was to expand Sukhothai territories down to the limits of the sea, hence he was given the name 'PHRA RUANG'.⁽⁸⁾ The chronicle also states his reign coincides with that of Alaungsithu of Pagan. Now we know Alaungsithu to reign from 1112 to 1167 A.D. So this Phra Ruang could not be Sri Indraditya or Ramkhamheng, as their reign was in the 13th. century. The Pali-Khmer inscription of Nakorn Sawan, however, did not give us any information regarding this Phra Ruang. What it gave was the death years of 1167 A.D. to 'Kamarateng An Jakata Sri Dhammasokaraja', whose successor, also a 'Sri Dhammasokaraja' ordered religious foundations to be set up in his memory. Could 1167 A.D. be the death year of our Phra Ruang, for it coincides with the death year of Alaungsithu of Pagan. For we know there were two Sri Dhammasokaraja, one reigning before 1167 and the other since 1167 A.D.

In checking Cambodian history of this period, we find that the two reigns following Suryavarman II (i.e. since 1150 A.D.) had no inscription records at all. From inscriptions of later period, we gather that the two kings, Dhara-nindravarman II and Yasovarman II were Buddhists, and their two reigns were characterized by the setting up of Buddhist images and foundations interspersed with rebellions, the last of which, in 1166 A.D., was fatal to Yasovarman II. When the victorious usurper ascended the throne, internal strife and external war with Champa ensued, resulting in the capture of Angkor by the Cham in

1177 A.D. Then followed four years of plunder and havoc. Angkor was burnt to the ground, the people taken to Vijaya as prisoners of war, and order was not restored until 1181 A.D. when Prince Jayavarman ascended the throne as Jayavarman VII. Considering the weakness and disorder of Angkor from 1150 to 1181 A.D., the legendary prowess of Phra Ruang that he pushed Sukhothai territories down to the sea limit would lend credence. Phra Ruang, or Sri Dhammasokaraja II, would have seen his chance, hence his expansion south at the expense of the Khmer Empire. He probably died in 1167 A.D., succeeded by his brother, Sri Dhammasokaraja III. This new king would most likely remove his capital to the new-won Lopburi, because it was against the king of Lopburi that Aditayaraja of Haripunjaya made war. (The question whether there was one king, Aditayaraja, or two—Dittaraja and Aditayaraja is discussed in Detailed List L. The number of years he reigned over Haripunjaya is also there discussed.) His reign however coincides with Dhammasokaraja III of Lopburi, and so we see here that the Thai had already established their sovereignty over the whole valley of the Menam since 1167 A.D. We do not know how long Dhammasokaraja III was on the throne of Lopburi. His 'religious' competition and 'friendly' war with Aditayaraj took many years. The Haripunjaya king first came down with his army, but when he was beaten in the 'setting up of a chedi' the Lopburi king sent first his son, and later two other armies, to carry the war up north.

NOTES

The term 'beach-head' is used here in the sense of a base for forays into new territory; forays which, if successful, could be consolidated into new Thai states, or if not, could be withdrawn into a "home" area reasonably safe from molestation. It does not presuppose a master-plan of the conquest of Mon and Khmer states (except in the case of Haripunjaya in c. 1044 A.D.). It represents more a sequence of conciliation, followed by opportunist expansion southward, followed again by conciliation until the Thai emerged as an integrated, rival power for the supremacy over the whole Menam valley at the dawn of the 13th. century. (See JSS, Volume XLIV, Pt. 2 August 1956: Kachorn Sukhabanij "Was Nam Thom the first king of Sukhodaya?")

The motive for expansion is however present as seen in the system of succession within the Thai Chieftain's family from the sixth century onwards. This system indicates an inherent tendency towards expansion, as the youngest of the chief's son inheriting the father's domain, whereas all the elder brothers being despatched to found their own 'muang' wherever they could find lodgement. When necessary, reinforcements were known to have been sent from the father to anyone of his satellite sons who needed them. Moreover, at the parting, the father would demand a vow from each of his sons not only to respect each other's territory and chieftainship, but also to come to each other's aid in times of need. With the founding of Sukhothai, however, this system fell into abeyance.

- (1) Professor Coèdes has given a List of Chronicles in his BEFEO, Tome XXV, pp. 172-174, relating to Lampun, Lampang, Chiengmai, Chieng Dao, Muang Ngao, Phayao, Chieng Rai, Nan, Chieng Khawng, Chieng Saen, and miscellaneous. But evidently there are many more chronicles and legends, especially relating to the South.
- (2) Cham inscription at Po-Nagara. See Majumdar's CHAMPA.
- (3) Gazetteer of Upper Burma & the Shan States, Part I, Volume I. Ney Elias has the history of the Mao Shan written, and here Scott favours us with the Hsen-wi side of the Shan history. Our Singhanawati chronicle, together with that of Larn Chang, should be viewed together for the background of the beach-head states in the 11th.-12th. centuries.
- (4) We are unable, so far, to identify the site of Hsen Se, the capital of all the Shan States in the 11th. century. We believe Hsen-se to be in South Hsen-wi, bordering on Chiengmai region. Incidentally, there are two Buddha Images, (only the head part) one found in Chiengmai and the other in Lampun, which still retain the old name of Hsen Se. The Chiengmai Hsen-se Image measures about 1.60 metres, and is in our National Museum in Bangkok.

- (5) There is a good photograph of this "Syam" troops in the Royal Institute, National Library Building, in Bangkok. The date in the caption was proposed as c. 1800 Buddhist Era. We would suggest that this proposed date be revised c. 1137 A.D.
- (6) New-found inscription at Nakorn Sawan. See Translation at end of Notes.
- (7) The term "Syam" appears to travel southwards, from Haripunjaya period to Sawankaloke, then to Sukhothai, Ayudhia and finally to Bangkok period. King Mongkut styled himself 'King of Syam'.
- (8) If Prince Arun, or Arun-rajakumara, should be known as Phra Ruang I, (as Gerini has suggested), then should we not identify Nam Thom as Phra Ruang II, and Ramkhamheng, Phra Ruang III. There would be *no* Phra Ruang IV, as from the 13th. century the Menam valley has been firmly in Thai hands and no more Khawm to be chased out to the sea. The prerequisites of a Phra Ruang are two, that (1) he has to be connected with Sawankaloke-Sukhothai tradition, and (2) he must have the record of 'chasing out the Khawm from the Menam valley to the sea limit'. Sri-Indraditya's southern boundary is still doubtful.

(to be continued)

N.B. This article has been written in close co-operation with Phya Anuman Rajadhon and Nai Tri Amatayakul. Mr. A.B. Griswold has graciously read over the manuscript and has given some valuable advice.

To all three, may I express my indebtedness.

อธิบายบทมโหรีเรื่องรถเล่น

มนกร กราโมท

มโหรีเป็นวงดนตรีไทยที่มีมาแต่สมัยโบราณ ถ้าจะสังเกตลักษณะของเครื่องดนตรี
ที่ผสมเป็นวงมโหรี ก็จะได้เห็นว่า เครื่องเคียงวงจะปรับปรุงขึ้นสำหรับให้สตรีเป็นผู้บรรเลง
โดยแยกพิจารณาเหตุผลได้เป็น ๒ ประการ ประการแรก วงมโหรีมีแต่เครื่องที่ไม่ต้องใช้
กำลังวังชาในการบรรเลงเท่าใดนัก คือมีชนิดต่างๆ จะเข้ กระจับปี่ (ภายหลังเลิกใช้) ขลุ่ย
โทน รำมะนา ฯลฯ ส่วนเครื่องตีที่ปรับปรุงอย่างในวงมโหรีพาทย์ เช่น ระนาด และฆ้องวง ก็ย่น
ส่วนให้เล็กลง เพื่อไม่ให้เสียงดังกลบพวกเครื่องสายอย่างหนึ่ง และให้เบาแรงแก่ผู้ตอกอย่าง
หนึ่ง ประการที่ ๒ วงมโหรีเป็นวงดนตรีที่มีเสียงไพเราะเยือกเย็นไม่ตึงกึกก้องเหมือนวงมโหรีพาทย์
เหมาะแก่การขับกล่อมเพื่อให้เกิดอารมณ์ชื่นชม ควรแก่การบรรเลงเฉพาะแต่ภายในอาคาร
เช่น ในตำหนักเจ้านาย หรือในอุทยานของทางผู้มีฐานะอันควรศึกษาค้นหา ถ้าจะชี้ให้เห็นถึง
สาเหตุได้ว่า เครื่องเคียงวงมีแต่สำหรับขับกล่อมบำเรอพระยุคลบาทพระมหากษัตริย์ในขณะ
เช้าพระบรรทม หรือทรงพระดำเนินโดยเฉพาะ เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้บรรเลงจึงจำเป็นต้อง
เป็นสตรี เพราะในสถานที่เช่นนั้น ย่อมไม่สมควรที่จะเข้าไปใกล้ แม้แต่เครื่องสำหรับวงมโหรี
แต่โบราณก็มีเป็นประจักษ์พยานด้วยว่า

ข้าทูลละอองนั่งอยู่ทั้งหลาย
บำเรอลำนำจำเรียง
บังเกิดสำหรับขับกล่อม
จงเสวยสุขรมย์บรรทมไท
เอกองค์นั่งรามย์อมงามลม
ละองค์ละองค์ประจบขอบเชื้อ
อันซึ่งเฝ้าฝ่ายปลายพระบาท
สงบเสงี่ยมเคียงคัลเมื่อบรรทม

เหล่าถวายสังคีตบรรลือเสียง
เคียงข้างพระแท่นบัลลังก์ใน
เพราะพร้อมสำเนียงเสียงใส
ไสยาสน์อรอาบแนบเนื้อ
ด้วยบรมลพการพระก่อเกื้อ
ควรอะเคื้อคเคียงเรียงรมย์
เคียงคานด้วยนางนักกล่อม
สมสวัสดิ์พิพัฒน์สการ

วงมโหรีซึ่งใช้ตั้งรับบรรเลง นับเป็นเครื่องประดับพระบารมีของพระมหากษัตริย์
อย่างหนึ่ง ซึ่งมีประจำทุกรัชกาล ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๗
แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นอกจากของหลวงอันเป็นของพระมหากษัตริย์แล้ว เจ้านายบาง
พระองค์ก็ทรงวงมโหรีผู้หญิงขึ้นไว้เป็นสมบัติประจำพระองค์ เช่นในสมัยรัชกาลที่ ๔ สมเด็จ
กรมพระยาสุรสีห์ธาดาธิราชประยูร กรมวงมโหรีผู้หญิง ซึ่งนับว่าเป็นวงมโหรีขบขันในการบรรเลง
วงหนึ่ง ภายหลังบรรดาขุนนางข้าราชการผู้ใหญ่บางท่านก็ทรงวงมโหรีผู้หญิงขึ้นบ้าง ส่วน
วงมโหรีผู้ชายนั้น ในสมัยโบราณก็คงจะมีบ้างประปรายอย่างสมัครเล่น ที่มากลายเป็นผู้ชาย
บรรเลงทงวงอย่างจริงจัง ก็เห็นจะเริ่มเมื่อรัชกาลที่ ๔ โดยพระบรมราชานุญาตให้บุคคล
ทั่วไปมีละคอนผู้หญิงกันได้ ผู้ที่เคยมีวงมโหรีผู้หญิงจึงหันไปหัดให้เป็นละคอนกันเสีย โดยมาก
ผู้ชายจึงต้องเข้ารับหน้าที่แทน และแล้ววงมโหรีหญิงก็ค่อย ๆ สลายไป ในปัจจุบันนี้หาวง
มโหรีที่ตั้งรับบรรเลงครบวงได้ยากเต็มที

แม้ว่าผู้ปฏิบัติ (คือตั้งรับบรรเลงมโหรี) จะร้องโรยตคน้อยลงไปจนแทบจะสูญ
ก็ตาม แต่บทของที่ตั้งรับและบรรเลงในวงมโหรีมาแต่โบราณ ยังคงดำรงอยู่เป็นหลักฐาน
ฐานบทของมโหรีตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาทางเพลงเถรและเพลงขับ ยังเหลือมาให้เราได้เห็น
ได้ศึกษา และได้ใช้เป็นประโยชน์อยู่มากมาย โดยเฉพาะเพลงขับสำหรับร้องตั้งมโหรีในสมัย
กรุงศรีอยุธยามีอยู่ ๓ แบบ คือ ๑. เพลงขับที่แต่งอย่างเพลงยาว กล่าวจาระไนถึงรายละเอียด
เพลงตามคำรา ๒. เพลงขับเรื่องทศกิดเขาบทละคอนแต่ละบทมาเรียงลำดับติดต่อกัน เช่นขับ
เรื่องอิเหนาเป็นต้น และ ๓. เพลงขับเรื่องทศกิดเขาบทสำหรับร้องตั้งในวงมโหรีโดยเฉพาะ
เช่น ขับเรื่องรถเสน เป็นต้น

บทของเพลงขับมโหรีเรื่องรถเสนนั้น เป็นบทที่แต่งขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งถ่าย
มาจากกาพย์ห่อโคลงเรื่องรถเสนอันเป็นบทกาพย์ขับไม้ แต่ก่อนเคยใช้เป็นบทสำหรับขับร้อง
เพลง “คนเพลงฉิ่ง” ซึ่งเป็นเพลงเริ่มแรกแก่กษัตริย์ร้องเพลงไทยและบรรเลงมโหรี แต่
ปรากฏว่าใช้กันอยู่เพียง ๒ คำกลอน คือบทที่ว่า

“ฝ่ายนางเมรีศรีสวัสดิ์

ดาวเดือนเลื่อนลับคันธร

บรรทมเหนือแท่นรัตนบัลลังก์

จะใกล้แสงทนิกรอโถกัษย์”

ส่วนบทต่อไปไม่มีผู้ใดจำได้ ต่อภายหลังหอพระสมุดจึงหาบทขึ้นต้นและต่อไปได้จาก
ความจำของท่านผู้สนใจผู้หนึ่ง ซึ่งเคยได้ยินได้ฟังมาจนจำได้ขึ้นใจ ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรม
วงศ์เธอ กรมพระยาตำราพระอักษรภาพ ได้ทรงพระนิพนธ์อธิบายไว้ในหนังสือประชุมบทมโหรี
พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ ว่า

“หอพระสมุดฯ สืบสวนอยู่ช้านานจึงได้ความว่า นางจีนอาของจอมมารดา
กรมหมื่นกวพรรณสุพรรณ อายุได้ ๘๐ เศษ จำบทมโหรีเรื่องพระรถเสนไว้ได้ตลอด ได้
ให้ไปขอจดมาพิมพ์ในสมุดเล่มนี้ แต่เพลงที่ร้องนอกจากต้นเพลงถึงจะร้องเพลงใด
อีกบ้างนางจีนหาทราบไม่ ได้ถามกรมหมื่นก็ไม่พบผู้ใดได้เคยเห็นบทเรื่องพระรถเสน
นอกจาก ๒ คำที่เป็นคำร้องต้นเพลงถึง อธิบายได้ว่าเพลงต้นบทเนื่องด้วยต้นเพลงถึง
นั้นมี ๔ เพลงด้วยกัน คือ ๑. ต้นเพลงถึง ๒. เพลงจระเข้หางยาว ๓. เพลง
ดวงพระธาตุ ๔. เพลงนกขมิ้นเหลืองอ่อน ได้ความเพียงเท่านี้จึงไม่สามารถจะลง
เพลงร้องได้เหมือนฉบับเรื่องอื่น”

อันเพลงต้นบทต้นเพลงถึงทั้ง ๔ เพลงนี้ จนถึงสมัยฉบับจุฬาราชมนตรีเรียงลำดับเพลงอยู่
ดังเดิม คือ ต้นเพลงถึง จระเข้หางยาว (เรียกอีกชื่อหนึ่งว่าสามเส้า) ดวงพระธาตุ และ
นกขมิ้น และยังคงใช้เป็นเพลงเริ่มผูกหัดมโหรีหรือขับร้องอยู่เช่นเดิม หากแต่ใช้บทเรื่องกา
เป็นบทขึ้นต้นว่า

“กาก็บ้องบัลลักร ข่ายเนตรคมคล้อนให้บึกษา
เหตุไฉนโยจึงอาจอหังการ มาเชื่อมอรชรวันทุกสิ่งอัน”

ส่วนบทเรื่องรถเสนนั้น คงมีแต่บทเปล่า ๆ ไม่มีเพลงร้องบรรจุไว้ ข้าพเจ้ารู้สึกเสีย
ดายที่แต่เห็นว่า บทมโหรีเรื่องรถเสน เป็นบทที่แต่งขึ้นสำหรับร้องส่งมโหรี โดยเฉพาะ
และเป็นบทที่เคยใช้มาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ที่ไพเราะและหาได้ยาก จะมาเก็บเป็นสมบัติที่หา
ประโยชน์มิได้เสีย หากเป็นการสมควรไม่ จึงได้พิจารณาบรรจุเพลงให้ครบถ้วนเท่าที่มโหรี
และนำออกบรรเลงส่งกระจายเสียง ก็มีผู้พอใจเป็นอันมาก การบรรจุเพลงในบทมโหรีเรื่อง
รถเสนนี้ ข้าพเจ้าต้องยดหัดอยู่ ๒ ประการ ประการแรกคือรักษาเพลงในต้นบทต้นเพลงถึง
๔ เพลงดังกล่าวแล้ว ให้คงไว้โดยครบถ้วน ประการที่ ๒ พิจารณาหาเพลงที่มโหรีดัด
กล้องดัดกันตามแบบแผนของเพลงขับ และให้สัมพันธ์อารมณ์ของบทประพันธ์นั้นด้วย

การรักษาท่วงท่า & ในฉบับต้นเพลงฉิ่งนั้น ข้าพเจ้าได้บรรจุเรียงตามลำดับ ดังแต่
คำว่า “ฝ่ายนางเมรีศรีสวัสดิ์ ฯลฯ” ให้ร้องเพลงต้นเพลงฉิ่งตามที่โบราณปฏิบัติมา ครั้น
บรรจุเรียงเพลงมาได้เพียง ๓ เพลง จะบรรจุเพลงนกขมิ้นอันเป็นเพลงอันดับที่ ๔ ลงไป ก็ไม่
สมกับอารมณ์ในบทประพันธ์ จึงจำต้องบรรจุเพลงอื่น ๆ แทรกไปก่อน นำเพลงนกขมิ้นไป
บรรจุไว้ในตอนหลัง ที่เป็นเช่นนั้น แบบแผนของคียบอกเคยมีมาแล้ว เช่นเพลงคียบางนา
ซึ่งร้องด้วยบทเรื่องกาก ชนคันทว่า “คนขรรพครันเห็นกรงกษัตริย์ ฯลฯ” มี ๕ เพลงด้วยกัน
คือ เพลงนางนาค เพลงพดชา เพลงธิดากระทุ่ม เพลงกราวรามัญ และเพลงไฉ่ แต่เมื่อ
ไปดูในฉบับใหญ่ คือคียบทบทประพันธ์เดิมทั้งตอน จะเห็นว่าเพลงที่เรียงกันตามแบบแผน
มีเพียง ๔ เพลงเท่านั้น แล้วก็มีเพลงอื่น ๆ แทรกอยู่อีกหลายเพลง ส่วนเพลงไฉ่ อันเป็นเพลง
อันดับที่ ๕ ก็ต้องไปบรรจุอยู่ในตอนท้าย เพื่อให้เหมาะสมกับใจความของบทประพันธ์
เช่นเดียวกัน

อีกประการหนึ่ง เพลงคียบต้นเพลงฉิ่งนั้น ตามแบบแผนเพลงต้นเพลงฉิ่งจะต้องเป็น
เพลงอันดับแรก แต่บทร้องในเรื่องรถเสนมบทเห็นอันมาจากบทร้องต้นเพลงฉิ่งอีก ๔ คำ ทำ
ให้ต้องลำบากในการบรรจุเพลงอยู่เล็กน้อย ถ้าจะเลื่อนเอาเพลงต้นเพลงฉิ่งมาร้องในบท
ตอนต้นนั้น ก็จะผิดจากที่โบราณได้ปฏิบัติกันมา ซึ่งเป็นที่จำใจเห็นใจกันอยู่แล้วว่า เพลงต้น
เพลงฉิ่งนั้นร้องด้วยบท “ฝ่ายนางเมรีศรีสวัสดิ์ ฯลฯ” ดังกล่าวแล้ว ถ้าจะคียบทคียบต้น
ออกเสีย ก็เป็นทนาเสียด้วย ถึงอย่างไรของเก่าเขาคงจะต้องมีเพลงร้องกากบไว้ด้วยเป็นแน่
มีฉิ่งฉกคงจะสูญไปแล้ว จึงจำต้องคิดหาทางเบี่ยงบาย ที่จะยึดแบบแผนของเก่าไว้ด้วย และ
บรรจุเพลงให้ครบถ้วนทุกบทที่มีอยู่ด้วย กันก็ได้อีกการใหม่โรงตะคอง หรือการแสดงที่
คล้ายคลึงกัน การใหม่โรงตะคองนั้น เพลงว่าเป็นเพลงสุดท้าย พอบรรเลงเพลงอาแล้ว
ก็เป็นอันถึงโรง ตะคองเริ่มแสดงเข้าเรื่องต่อไป จึงเลือกเพลง “อา” บรรจุในบทตอนต้น
ก่อนเพลงต้นเพลงฉิ่งนั้น คล้ายกับเป็นการใหม่โรงก่อนเริ่มเรื่อง เมื่อทอดลงร้องและบรรเลง
ฟังดูก็เป็นอันใช้ได้ ดังปรากฏเพลงต่าง ๆ ซึ่งบรรจุประจำบทมโหรีเรื่องรถเสนต่อไปนี้

บทมโหรี เรื่อง รถเล่น

สมัยกรุงศรีอยุธยา

๑. ร้อง "วา"

จะกล่าวเรื่องเมรเมื่อนราศ	จรรยา โศกเศร้าแค้นจิต
แสนทเวศเวทนายพาพัน	จนสุดสิ้นสัญญาพินมาน
เพราะหวังจิตพิศวงจงสวาท	มิ่งมาคิดว่าเป็นแก่นสาร
ประคองพิศด้วยขอจริงกาล	ไม่ระแวงภูบาลระจากจร

๒. ร้อง "ต้นเพลงถึง"

ฝ่ายนายเมรศรีสวัสดิ์	บรรทมเหน็ดแท่นรัตนจักรณ
ดาวเดือนเสียดนัยคนจร	จะโกธแค้นทศกรโณทัย

๓. ร้อง "จระเข้หางยาว" (เรียกออกชอหนึ่งว่า สามเส้า)

พนักายชายเนตรนฤมต	มิไคยลงพระยอดพิพัฒน์
แสนโศกปริเทวนาใน	อรไทท่มทอศกถกกาย
ให้เคียดคาถาครุพทเวษ	ชดเนตรคตอกตองตงนองสาย

๔. ร้อง "ดวงพระธาตุ"

พลางปลุกนางรำจำเรียงราย	นางสนมทงหทัยกพันตน
มิได้ทราบเรื่องความโดยคต	เสาวนย์จงแจ้งแห่งนุสนธิ
ว่าตนพระยอดนฤมต	สถิตบนแท่นแก้วแก้วหายไไป

๕. ร้อง "มาลีหวน"

เห็นเป็นฉวีปรีดิ์พิศประหลาด	ภวนาถเยี่ยมยลไปหนไหน
ฤาจะผ่านฟ้าเสด็จไป	สถิตในโรงราชพาชี
ประหลาดใจเมื่อจะโกธเข้ายามสอง	เสียงอาชาเร่งร้องอยู่ยังมี
เข้ผิดแล้วพระแก้วกับพาชี	ฤาว่าหนคนหลังไปยังเมือง

๖. ร้อง "ตะลุ่มโปง"

เร็วเถิดสาวไซ้ไปค้นหา
แม่ทาวอวยวแล้วจะชดเคือง
ถ้าแม่พระไปชมสนมใด
จงเอาเหตุมาแจ้งแสดงต

แต่จจจจจอย่าให้ฟังเฟื่อง
จงยกเยื้องแยบคายชะม้ายดู
อย่าทำให้ท้าวไทเชือดต
กันตบคนอย่าอวนวาย

๗. ร้อง "สุดใจ"

ฝ่ายสนมนางในได้สดับ
ออกมาจัดสรรกันมากมาย

เคารพรับพจมานกถานชยาย
ต่างแยกย้ายรายทั่วทุกเรือนจันทน์

๘. ร้อง "สะสม"

บางกจตประทีปเทียนเทียวเวียนส่อง
ทงทสรทงทเลวเกยจันทน์
ประเทียบทงโรงรถชเรศ
สัญญาสนพระนรินทร์ทงอาชา

ทุกชนชองห้องปรางค์นางสังวรค์
พอกสางสรค์เทียวส่องทุกห้องมา
เทียวประเวศแลดอดสอหา
กตยาทงหลายกตทใจ

๙. ร้อง "แมลงวันทอง"

ชวนกนกวงจางมาปรางค์รัตน
ชาคนทวงจางนอกคำหนักใน

ประนมทศทงจางแสงเงาไร
กมได้พบองค์พระทรงฤท

๑๐. ร้อง "กระบอเงิน"

ทงโรงรถชดสรกฏฐรชาติ
อนงชงอาชาทชอมชด
แม่นแททวแก่งมาตวงโตม
มาทชดทงม่งเมอประมาณ

เคยประพาสแต่ก่อนจรตถ
กเห็นผดหายไ้ไม่พบพาน
ภมย์โถมแล้วร้างห่างสัมาน
ชาเห็นการเทยงตรงอย่าสงกา

๑๑. ร้อง "ทะวอย"

นางสดับรับฟังสนมทูล
สอชดทกรนรมทุมชรา
ออยชดทชดชดเสยให้เมยโห
สूरเสยงพิลาปจางเงาใจ

ยังชาตรโศกสร้อยระห้อยหา
จ่าโอพระยชดพ้ามเห็นใจ
รอนรอยสนแรงกรรแสงให้
สอไปโนราชเรือนจันทน์

๑๒. ร้อง " ลมหวน "

ฝ่ายชนกนางทางทองสาวศรี
 บ้างวงหยาหนาคฤพถวน
 บ้างเขานามาสมาโลธรัง
 ให้ระหอยระเหยเสนาใจ

คางกรรแสง โสภโหมขวัญ
 นวดพันพระสออรไท
 จอมอนงค์หอมชนกดับฝันได้
 ปมบรรตยครุญควางทางรำพัน

๑๓. ร้อง " แยกโศก "

โอ้ไฉนพระยศเด่นเห็นขิง
 เมียคอยผาสุกทุกคนวน
 ทงฝูงนกสนมอเนกเนน
 ทุกหม่นเมื่องเลื่องชอรากระจาย
 คอระญาพระมิ่งมอญเกศ
 หมายใจว่าพระจะเมตตา

มาปกครองกรุงไกรโศกวรชัย
 ประชากรมณิกทุกเปรมปราย
 ความแค้นชตาเหลือหลาย
 บอมนถายอภิวาทวนหา
 มาทุเรศแรมร้างเสนา
 ไม่ส่งกาพาชอจนเสียการ

๑๔. ร้อง " ทะยอยเขมร "

ขนิษฐาโอ้จอมกระหม่อมโตก
 แทบจะดุดันขนิษฐามา
 ทงนเป็นคนด้วยขัสตร
 ให้ท้าวเหาะเห็นกลาจากขาน

มาขัดเคืองให้เมีย โสภโหมสังสาร
 กัดคาตเคียดตึงตึงออกค
 มนเสียมล้นจนทลเสนาให้เชอหน
 ไม่ทนรุ่งราตรทอจากด

๑๕. ร้อง " นกขมิ้น "

ออกเขยจะอยู่โยให้เป็นคน
 ดำหรับแต่จะอุปประมานาน
 แม้ระบือภาว้างถึงตัวใด
 ว่าหญิงชั่วผาร้างไฉนแรมเมื่อง
 ราวทางทางคุดหอ โสภ
 ประจักษ์ยศจาเป็นกลอุบาย

ประชาชนครหาจะว่าขาน
 เหมือนหญิงพาดรานผิวไปจากเมื่อง
 กัดคตศัพทถึงไหนจะฟังเพื่อง
 เกรียงจะเคืองฉวยญาณเป็นนาอาย
 กับกำพดองเนตรรักสุญหาย
 นางพุ่มฟายชตนาจากขมิ้น

๑๖. ร้อง "วิลันดาโอด"

ครันเคตจนกลายอาตฺรพนทเวษ
ให้ไปเรียกพหลพตมณัท

อัครเศตรสัไสเหล้าสาวสรค์
รับเข้ามาให้ทันในอนัน

๑๗. ร้อง "สนวล"

(ฝ่ายสนมกรมในนางกำนัล)
ออกมาสั่งกุมภณัททนต์

สาวสรค์ประณตบทศรี
เสาวนัยให้หาอย่าช้านาน

๑๘. ร้อง "นกกจาก"

ฝ่ายกุมภณัทได้ฟังนางสาวไส
นางตรัสสั่งพหลพตมาร

กลานเข้าไปคอยรับพระบรรหาร
อย่าเนิ่นนานกลาโคตไปบัดนี้

๑๙. ร้อง "ข้างประสานงา"

เจ้าจงรับครวโลไปก่อน
ถ้าพบท้าวกรมเกตุฯ
อนชงอัสตรควง
ชนโลให้ศอยาให้ศตพธูรา

บทจรตามองค์พระทรงศรี
จงเชอเชญภม ไก่ดบมา
ท้าวจงทนเงินเบญภักษา
อัสราคมคัสญชด

๒๐. ร้อง "แขกต้อยหม้อ"

ถอยออกมาจัดแจงกระบวนทพ
ตัวนายให้โหชนสามท

คงคบด้วยอัสรายกษ
ชรณเตชนจนสนนดง

๒๑. ร้อง "กราวโน"

เป็รียงเป็รียงเลี้ยงฤทธิแรงโรจน์
แผ่นโผนโจนจ้ำด้วยกำดั่ง

พตมารนับโกญดังขยง
ไม่รอรังรับเร่งศรเบ็งจร

หมคดบับเพ็ชงน

บทและทำนอง
ของ
กรมศิลปากร

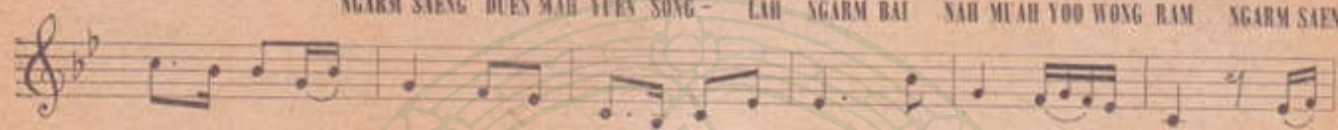
1 งามแสงเดือน

I. NGARM SAENG DÜEN

LYRIC AND MELODY
BY
THE FINE ARTS DEPARTMENT

งาม แสง เดือน มา เยือน ล่อง- หล้า งาม ใบ หน้า เมื่อ อยู่ วง รำ งาม แสง
NGARM SAENG DÜEN MAH YUEN SONG - LAH NGARM BAI NAH MUAH YOO WONG RAM NGARM SAENG

เดือนมา เยือน ล่อง- หล้า งาม ใบ หน้า เมื่อ อยู่ วง รำ เรา เล่น เตื่อ- ส นุก เปลือง-
DÜEN MAH YUEN SONG - LAH NGARM BAI NAH MUAH YOO WONG RAM RAU LEN TEUO - S NOOK PHUENG -

ทุกข- วาย ระ กำ จอ- ไ้- เล่น- เตื่อ- รำ- เตื่อ- ส นุก คี- เอย
THOOK - WAI RA KAM KHAW - HAI - LEN - TEUO - RAM - PHUAH - SAR MAK KHEE - OY

1. งามแสงเดือน

I NGARM SAENG DÜEN

งามแสงเดือนมาเยือนล่องหล้า
งามใบหน้าเมื่ออยู่วงรำ
เราเล่นเพื่อสนุก
เปลืองทุกขวายระกำ
ขอให้เล่นพ่อนรำ
เพื่อจามคค เอย

Ngarm saeng düen mah yuen song lah,
Ngarm bai nah muah yoo wong ram
Rau len phüah snook
Phüeng thook wai rakam
Khaw hai len fon ram
Phüah sarmakkhee oey.

I. The beauty of Moonlight

The moonlight which shines down on the earth is very beautiful to behold. But the countenances of you girls, while you are dancing in this ramwong circle, are as radiantly beautiful as the moonlight. Let us come together and dance to our heart's content. This is sure to drive away the weariness in our body and the cloudiness in our heart. Come one, come all, come and dance for friendship's sake.

โน้ตและบทร้องเพลงรำวง

๐๒๐๐๒๐๐๒

อธิบายเรื่องรำวง

ศิลปะแห่งการรำวง ดั้งเดิมมาจากการรำไท้ ซึ่งเป็นการเล่นพนมของชาวไทย
ที่นิยมเล่นกันในอุทิศเทศกาลเฉพาะท้องถิ่นในบางจังหวัด เครื่องดนตรีที่ใช้ กมิ่ง กรับ และ
ไท้ สำหรับตีเป็นจังหวะประกอบพ้องรำ โดยเหตุที่การพ้องรำใช้จังหวะไท้ตามหน้าทับ
ซึ่งประดิษฐ์ขึ้น โดยเฉพาะเป็นหลักสำคัญ จึงเรียกพ้องรำแบบนั้นว่า "รำไท้" มาแต่เดิม
ต่อมาเมื่อราว พ.ศ. ๒๔๗๓ มีผู้นำเอาแบบอย่างรำไท้ไปเล่นกันในท้องถิ่นอื่นๆ และเล่นกัน
ไม่เฉพาะแต่เทศกาล แต่เกิดมีผู้นำนำไปเล่นกันแพร่หลายไปตามจังหวัดอื่นๆ ทางมณฑล
แต่บทร้องกับประดิษฐ์ทำนองเพลง ให้เข้ากับจังหวะหน้าทับของ ไต้ ใช้อยู่เดิมอีกด้วย บท
ขับร้องเหล่านี้โดยปรกติเป็นบทเชยชวน, บทสัพยอกหยอกเย้า, บทชมโฉม และบทรำพันรัก
ระหวางหนุ่มสาว ตลอดจนบทพลอดพาวราจาจากกันเมื่อจะแต่งงาน บทร้องเหล่านี้ได้
พัฒนาถ้อยคำและลีลาจนกระทั่งจะรวบรวมมาทำเป็นคำร้องอย่างในโอกาสต่อไป บท
ดังกล่าวนี้มีมากมายก่ายกอง ซึ่งในระยะที่นิยมเล่นรำไท้กันแพร่หลายนั้น เราย่อมจะ
ได้ยืมบทใหม่ ๆ ทำนองแปลก ๆ เกิดเพิ่มพูนอยู่เสมอ ไม่ทราบว่าผู้ใดแต่งบทและประดิษฐ์
ทำนองขึ้น เมื่อมีบทเกิดใหม่ บทเก่าก็เสื่อมไป บางบทก็สูญหายไปจากความทรงจำ บทใด
ที่รู้สึกว่าเป็นเพราะและกินใจ ก็ทรงจำกันอยู่ได้นาน

ระหว่างสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๘๔ - ๒๔๘๘) ประชาชนในพระนคร
และธนบุรี พากันนิยมเล่นรำไท้กันอยู่ทั่วไป และเพื่อเชิดชวศิลปะการเล่นพนมแบบใหม่
ระเบียบเรียบร้อยเป็นแบบฉบับอันงดงามตามแบบนาฏศิลป์ของไทย รัฐบาลในสมัยนั้นได้มอบ
ให้กรมศิลปากรพิจารณาปรับปรุงการเล่นรำไท้เสียใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ กรมศิลปากรจึง
สร้างบทร้องขึ้นไว้ ๔ บท คือ บทหมายเลข ๑, ๒, ๓ และ ๔ โดยปรับปรุงทำนองเพลงและ
เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการเล่น พร้อมทั้งจัดทำทำนองตามลักษณะตามแบบฉบับของ
นาฏศิลป์ไทย เช่น นำเอาทำนองชื่อว่า "ดอดสร้อยมาลา" "ชกแบ่งผัดหน้า" "แขกเต้า
เข้ารัง" และ ทำนองอื่น เป็นต้น (ดูภาพแสดงทำนองประจำบทร้องที่นำมาพิมพ์ไว้ในนิตยสาร
"ศิลปากร" เดือนและเล่มต่อไป) มากำหนดไว้เป็นแบบฉบับและแม่ทำ แต่ทำนองเหล่านี้เพียง
แต่กำหนดไว้เป็นแบบมาตรฐานเท่านั้น ผู้เล่นทั้งทางนาฏศิลป์อาจเปลี่ยนแปลงยกย้ายเปลี่ยนแปลงทำ

ไปได้ สุดแต่จะเห็นงามด้วยความซาของ ส่วนผู้รักสนุกและใคร่จะร่วมเล่นร่วมรำด้วยบ้าง
แถมถนัดทางนาฏศิลป์ ก็อาจเข้าร่วมรำเล่นเพื่อความบันเทิงได้ โดยเพียงแต่รักษากิจท่วงท่า
และอาการเคลื่อนไหวของตัวของคุณ ให้เข้ากับจังหวะเพลงดนตรีและบทขับร้องตามจังหวะ
ทำนองของแต่ละบท ในการปรับปรุงครั้งนี้ กรมศิลปากรได้เปลี่ยนชื่อเสียใหม่ จากที่เรียก
กันว่า "รำไท่น" มาเป็น "รำวง" โดยที่เห็นความนิยมร่วมวงกันเล่น หรือ รำเล่น
เคลื่อนย้ายเวียนไปเป็นวง และในระยะต่อมา ท่านผู้หญิงละอุน ชีวะเมธาธิบดี ได้กรุณา
ช่วยแต่งบทขับร้องให้ใหม่อีก ๖ บท คือ บทหมายเลข ๕ ที่นามาตพมพไฉในเดิมและบท
หมายเลข ๖, ๗, ๘, ๙ และ ๑๐ ซึ่งจะนามาตพมพไฉในนี้ด้วยคำว่า "ศิลปากร" เดิมต่อไป
นับว่าเป็นเกียรติแก่ศิลปแห่งการรำวงสมัยที่ปรับปรุงใหม่ในครั้งนั้นเป็นอย่างยิ่ง

แม้ศิลปสังคีตโลกครั้งที่ ๒ แล้ว ศิลปแห่งการรำวงก็ยังได้รับความนิยมนิยม
จนบัดนี้ ทงมณเฑาะว์เขาไปเล่นด้นเต้นรำในงานสังคีต และชาวต่างประเทศก็นิยมเล่นรำวงกัน
แพร่หลาย เคยเป็นศิลปที่นิยมกันไปในนานาประเทศ มนุญประพนธ์ชาวอเมริกันชื่อ
Fambion Bowers เคยได้มาเห็นรำวงของเรา แล้วนำไปเขียนกล่าวขวัญไว้ในหนังสือ
THEATRES IN THE EAST ซึ่งเขาแต่ง แต่เรียก "รำวง" เขียนไปเป็น "รำบอง"
(Rambong) ซึ่งถ้าเห็นยกคำนี้ผิดไป นับแต่ได้ปรับปรุงศิลปแห่งการรำวงจน ๓๐ บทแล้ว
ต่อมากรมศิลปากรและท่านองเพลงรำวงจนใหม่อีกมากมาย ถ้านับถึงบัดนี้ ก็คงมีบทรำวง
ที่แต่งกันขึ้นต่อมากหลายสิบและหลายร้อยบท ซึ่งส่วนใหญ่ก็คงแต่งกันขึ้นตามแนวที่ปรับปรุง
ไว้ โดยยึดหลักใน ๓๐ บทนั้นเป็นแบบฉบับ แตกมอยู่บ้าง ทมผู้คิดพลกแต่งไปใช้จังหวะและ
ท่วงท่าบางอย่างอื่นให้เร้าเรียงขึ้นตามถ้อยนิยม

กรมศิลปากรประสงค์จะรักษาศิลปแห่งการรำวง ตามแบบที่ปรับปรุงขึ้นไว้ให้เป็น
แบบฉบับอันมีมาตรฐานและสะดวกแก่การเผยแพร่ศิลปด้านนี้ของไทยสืบไป จึงได้รวบรวม
ภาพท่ารำ และ โน้ตเพลง พร้อมทั้งบทขับร้องของรำวง นามาตพมพไฉใหม่คำที่จะอ่าน
และร้องกันได้ทั้งอักษรไทยและอังกฤษ หวังว่าท่านผู้รักศิลปแบบนี้ คงจะนิยมยินดีและช่วยกัน
เผยแพร่ศิลปด้านนี้ของไทยให้แพร่หลายยิ่งขึ้น.

ผู้บันทึกโน้ต พิณณู แซ่มบาง. ผู้เขียนโน้ต กำจร อมรเวช และผู้ตรวจ มนตรี ตราโมท

RAMWONG

The dance known as *Ramwong* is evolved from the *Ramthone* which used to be a popular seasonal entertainment of certain regions of Thailand. The musical instruments used in connection with the *Ramthone* were the small cymbals (ching), the Thai castenets (krab) and the thones (small drums) which regulated the tempo of this dance. As the movements of the dancers depended chiefly on the beat of the thone, this dance had been appropriately named the *Ramthone* or the thone dance. But later (about 1940) the *Ramthone* type of dancing was introduced into other regions and was no longer confined to any season of the year. As the *Ramthone* grew in popularity and spread to many provinces, songs were continually composed with tunes to fit in with the beat of the thone which still controlled the tempo of the dance. This big accumulation of songs mostly consists of invitation to join the dance, love-duets, adulation of beauty, heart-cries of lovers, and farewell lamentations at the end of the dance. In the majority of these songs random choice of words and haphazard rhyming prevailed so that only a few deserve notice. During the period of its great popularity the *Ramthone* was responsible for the prodigious production of new songs with unusual tunes but of unknown authorship. Newer songs continually replaced older ones. Those of real merit stayed longer in the memory of the people while the lesser ones stayed alive only a short time.

During world war II especially the period from 1941-1945 the people of Bangkok and Dhonburi increasingly turned to *Ramthone* as a favorite form of entertainment. In order to promote this folk dance as a national recreation the government in 1944 entrusted the Fine Arts Department with the task of improving it to conform with the art and tradition of the Thai dancing practice. Accordingly the Fine Arts Department had four songs composed and suitable musical instrument selected for the remodelled dance which retain all the artistry and refinedness of the Thai classical theatre. Into this new dance have been integrated classical postures such as "Sord Soi Mala", "Chak Paeng Phad Nah", "Khaek Tau Khan Rang" and other rolling movements (Please refer to illustrations found elsewhere in this booklet). But actually there is no hard and fast rule for this dance, the above mentioned postures are incorporated in order to standardize the dance only. The experienced dancers may indulge in unlimited variations to suit their own skill and taste. Even the veriest tyros of the terpsichorean art may join in this dance, the barest requirement being the ability to keep their feet and limbs moving in tune with the song. Having modified the original *Ramthone*, the Fine Arts Department deemed it fit to rename this dance the *Ramwong*, as its participants form a band and move about in a circle (the word "wong" literally means a band or a circle). Later on H.E. Lady La-lad Pibulsonggram

graciously wrote 6 songs especially for this dance (Nos. 5, 6, 7, 8, 9, and 10) and made a present of them to the Fine Arts Department who considered this a great honour.

Even after the end of World War II the popularity of this dance seemed to wax greater as may be seen from the fact that more and more people are using it as an entracte between formal western dancing. Its popularity among westerners is responsible for its introduction into many countries. One American writer, Mr. Faubion Bowers who had witnessed this delightful dance, spoke very well of it in his book "Theatre in the East", in which he referred to it as "Rambong" which is a very slight mispronunciation.

Since the publication of the 10 Ramwong songs mentioned above, other song-writers have added their shares, so that Ramwong songs may now total many hundreds. The majority of these songs follow the line laid down by the original ten, but some of them introduce radical changes as to tune and tempo in their attempt to follow the modern trend.

In order to keep intact the art of Ramwong dancing and at the same time promoting it as a national pastime, the Fine Arts Department had collected a number of photographs of Ramwong postures, music notes and lyrics, and had all these printed in a single volume which contains both Thai originals and English transliteration.

It is hoped that lovers of dancing would help promote this branch of Thai arts.

Transliteration & Translation

by

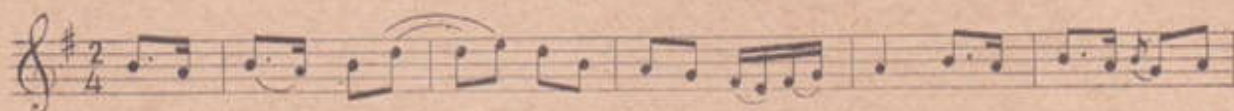
L. Lauhabandhu

บทและทำนอง
ของ
กรมศิลปากร

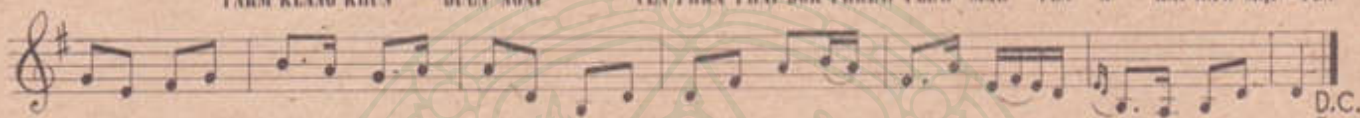
4 คันท่อนหงาย

IV. KHÜN DÜEN NGAI

LYRIC AND MELODY
BY
THE FINE ARTS DEPARTMENT

ยามกลางคืน-- เดือนหงาย--- เย็นระ ทย โบก ลีว-ปลิว- มา เย็น อะ ไว ก็ ไม่ เย็น
YAM KLANG KHÜN-- DÜEN NGAI--- YEN PHRA PHAI BOK PHREW-PLEW-MAH YEN A RAI KAW MAI-YEN

จิต ท่าเย็น ผูก มิตรไม้อ่อนระ อา เย็นร่ม ธง ไทยปกไทยทั่ว- หล้า เย็นยิ่ง-- ให้ ทำ มา ประพรม เอย
TCHIT TAU YEN PHOOK MIT MAI BUAH RA -AH YEN ROM THONG THAI POK THAI THUA LAH YEN YING-NAM FAH MAH PRAPHRON OEY

4. คันท่อนหงาย

IV KHÜN DÜEN NGAI

ยามกลางคืนเดือนหงาย
เย็นพระพายโบกพรอปลิวมา
เย็นอะไรก็ไม่เย็นจิต
เท่าเย็นผูกมิตรไม้อ่อนระอา
เย็นร่มธงไทยปกไทยทั่วหล้า
เย็นยงนาพามาประพรม เอย

Yam Klang Khün düen ngai
Yen phra phai bok phrew plew mah
Yen-arai Kaw mai yen tehit
Thau yen phook mit mai buah ra-ah
Yen rom thong Thai pok thai thua lah
Yen ying nsm lah mahphra phrom oey.

4. Moonlit Night

In the moonlit night the cool breeze refreshes our tired body. But this physical comfort is nothing when compared with the happiness we feel in having friends who grow dearer and dearer to us as time passes. Yet above all happy feelings is the ecstasy of knowing that we are Thais and are living under the protective shade of the Thai Flag. This cool shade brings more happiness than all breezes and heavenly sprays (dew or rain) which can only cool and comfort the body.

บทและทำนอง
ของ
กรมศิลปากร

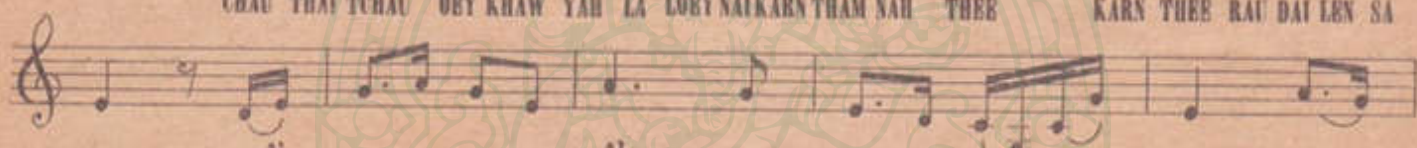
2 ขาวไทย

II. CHAU THAI

LYRIC AND MELODY
BY
THE FINE ARTS DEPARTMENT

ชาว ไทย เจ้า เอ๋ย ขอ อย่า ละ เลຍในการทำ ท้า- ที่ การ ที่ เราได้เล่น ส่
CHAU THAI TCHAU OBY KHAW YAH LA LOY NAI KARN THAM NAI THEE KARN THEE RAU DAI LEN SA

นุก เปลื้อง- ทุกข์ ส่ บาย อย่าง นี้ เพราะ ข่าติ เราได้- เล- ะ- มี-
NOOK PLUENG- THOOK SA- BAI YANG NEE PHRAW CHART RAU DAI- SE- RI MEE---

เอ ก ราช- ส่ม- บุรณ เรา จึง ควร ช่วย ชู ข่าติ ให้ เก่ง- กาง เจ็ด จำ
E KA RAJ- SOM- BOON RAU THUNG KHUANCHUAYCHOO CHART HAI KENG- KART TCHERT TCHAM

บุญ เพื่อ ความ- สุข เพิ่ม พูน ของ- ชาว- ไทย เรา เอ๋ย
BOON PHUAN KWARM- SOOK PHEM PHOON KHONG- CHAU- THAI RAU OBY

D.C.
Fine

2. ชาวไทย

ชาวไทยเจ้าเข็ญ
การที่เราได้เล่นสนุก
เพราะชาติเราได้เสรี
เราจึงควรช่วยชาติ
เพื่อความสุขเพิ่มพูน

ขออย่าละเลยในการทำหน้าที่
เปิดทองทุกขั้วบายอย่างน
มีเอกราชสมบูรณ์
ให้เกรงการเจ็ดจัญญ
ของชาวไทยเรา เอย

II CHAU THAI

Chau Thai Tchan oey
Karn thee rau dai len sanook
Phraw chart rau dai sēri
Rau tchūng Khuan chnay choo chart
Phūah Kwarm sook pherm phoon

Khaw yah la loei nai karn tham wah thee
Phūeng thook sa-bai yang nee
Mee ekaraj somboon
Hai Keng Kart tchert tchamroon
Khong chau Thai rau oey.

2. Thai People

All ye Thai people, leave not your work undone nor shirk your duty.

That we Thais can sing and dance or amuse ourselves without a care in the world is due to the fact that we are absolutely free and independent.

All of us Thais should be closely united in our efforts to make the country strong and glorious so that all Thais would enjoy full happiness and prosperity for ever.

5. ดวงจันทร์วันเพ็ญ

ดวงจันทร์วันเพ็ญ	ลอยเด่นอยู่ในนภา
ทรงกลดดั่งศรี	วิคัมภอแสงงามตา
แสงจันทร์อร่าม	ฉายงามส่องฟ้า
ไม่งามเท่าหน้า	นวลนัยของโย
งามเอยแสงงาม	งามจริงยอดหญิงชาติไทย
งามวงศ์ภักดิ์ดวงจันทร์	จรัสกริยานมณฑลระไม
จากกังวาน	ชวนหวานจับใจ
รูปทรงสมส่วน	ขยับวนหทัย
ดั่งเป็นดอกไม้	ขวัญใจชาติเอย

V. DUANG TCHAN WAN PHEN

Duang tchan wan phen	Loy den yoo nai na-pha
Song Klod sod see	Rasamee thaw saeng ngarm tah
Seang tchan ararm	Chai ngarm song fah
Mai ngarm thau nah	Nuan nong yong yai
Ngarm oey saen ngarm	Ngarm tching yod ying chart Thai
Ngarm wong phak ying duang tchan-thrah	Tcharit Kiriya nim nuan lamai
Wah-tchah Kangwarn	Orn warn tchab tchai
Roop song som suan	Yua yuan ha-thai
Som pen dok mai	Khwan tchai chart oey.

5. The Full Moon

The full moon in all her splendour is no more beautiful than the radiant countenance of the Thai girl. Her peerless charm lies in her pretty manners, her captivating movements, her sweet voice and her gracious way of winning people's heart. The Thai girl is verily the flower of the Thai Nation.

บทร้อง
โดย
ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม
ทำนอง
ของ
กรมศิลปากร

ธ ตวงจันทร์วันเพ็ญ

V. DUANG TCHAN WAN PHEN

LYRIC
BY
LADY LA-JAD PIBULSONGRAM
MELODY
BY
THE FINE ARTS DEPARTMENT

ธวง จันทร วัน เพ็ญ ลอย - เต้น อยู่ ใน - น ภา ทรง กอด สอด -
DUANG TCHAN WAN PHEN LOY - DEN YOO NAI - NA - PHA SONG KLOD SOD -

สี รั ค มี ทอ - แสง งาม - ตา แสง จันทร อ งาม ฉาย -
SEE RA SA MEE THAW-SAENG NGARM - TAH SAENG TCHAN A RARM CHAI -

งาม --- ส่อง ทำ --- ไม่ - งาม --- ท่า หน้า นวล - น้อย ยอง -
NGARM --- SONG PAH --- MAI - NGARM --- THAU NAH NUAN - NONG YONG -

ใบ งาม เอย แล่น - งาม งาม จิ๋ว ยอด หึง ขำดี - ไทย งาม วัง พักตร์ ยิ่ง ธวง จัน
YAI NGARM OEY SAEN - NGARM NGARM TCHING YOD YING CHART-THAI NGARM WONG PHAK YING DUANG TCHAN

ทรา จ วิต ก็ วิ ยา นิม นวล ละ มัย วา จา - กัง งาม อ่อน หวาน จับ
THRAH TCHA RIT KI RI YAH NIM NUAN LA MAI WAH TCHAH - KANG WARM ORN WARM TCHAH

ใจ รูป ทรง ส้ม ส้วน ยัว ยวน ห หัย ส้ม เพ้น ดอก ไม้ ช้วน ใจ ขำดี เอย -
TCHAI ROOP SONG SOM SUAN YUA YUAN HA THAI SOM PEN DOK MAI KHWAN TCHAI CHART OEY

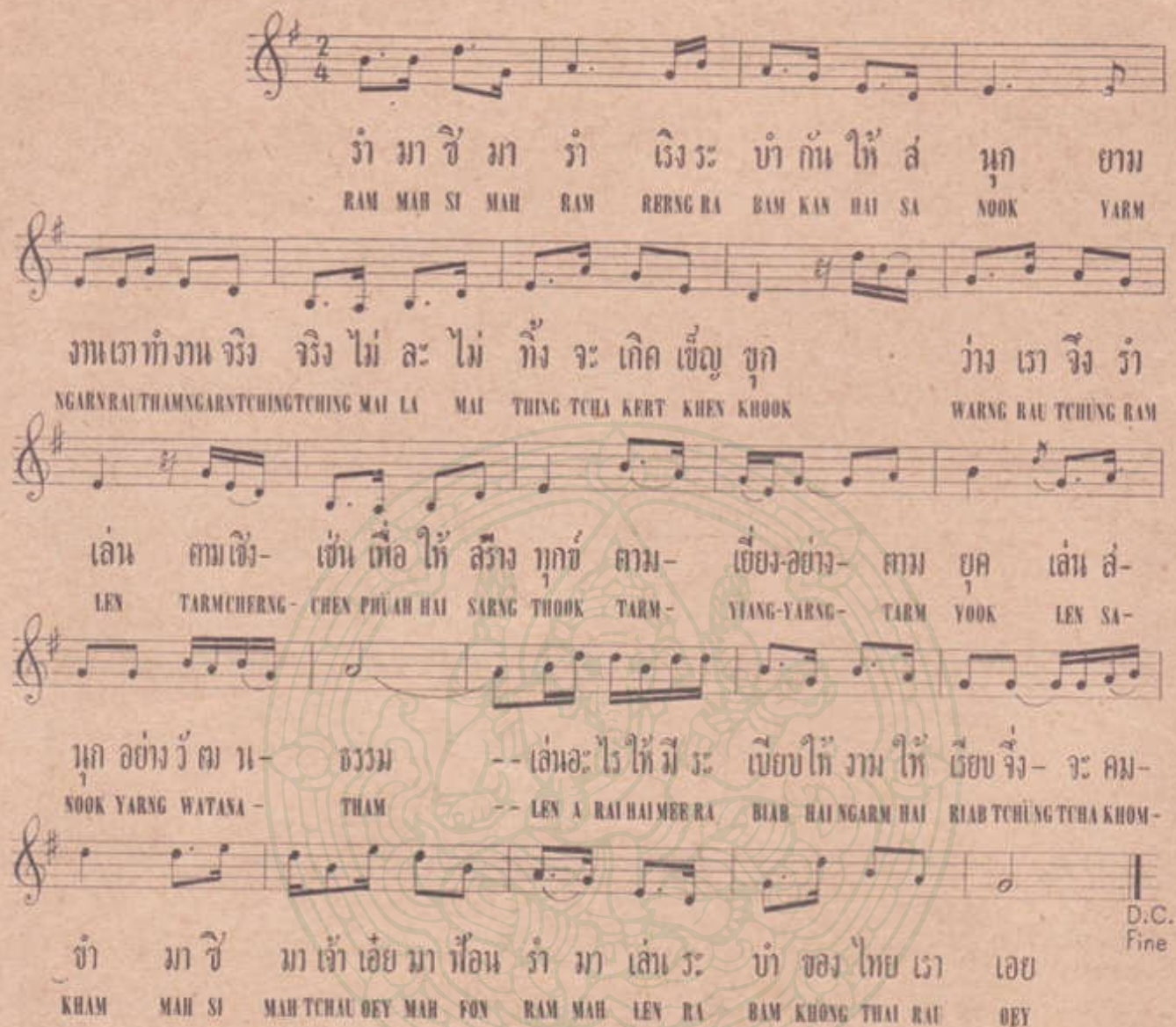
(จะมีต่อในเล่ม ๔ ประจำเดือนพฤศจิกายน ๒๕๐๐)

บทและทำนอง
ของ
กรมศิลปากร

3 รำสีมารำ

III. RAM SI MAH RAM

LYRIC AND MELODY
BY
THE FINE ARTS DEPARTMENT

รำ มา สี มา รำ เร็ง ระ บำ กัน ให้ ส นุก ยาม
RAM MAH SI MAH RAM RERNG RA BAM KAN HAI SA NOOK YARM

งานเราทำงานจริง จริง ไม่ ละ ไม่ ทั้ง จะ เกิด เชื้อ ชุก ว่า เรา จึง รำ
NGARNRAUTHAMNGARSTCHINGTCHING MAI LA MAI THING TCHA KERT KHEN KHOOK WARNG RAU TCHUNG RAM

เล่น ตามเชิง- เช้น เพื่อ ให้ สว่าง ทุกข์ ตาม- เขียง-อย่าง- ตาม ยุก เล่น ส-
LEN TARMCHERNG- CHEN PHUAH HAI SARNG THOOK TARM- YANG-YARNG- TARM YOOK LEN SA-

นุก อย่าง วั ณ น- ชววม -- เล่นอะไร ให้ มี ระ เบียบให้ รวม ให้ เบียบ จึง- จะ คม-
NOOK YARNG WATANA- THAM -- LEN A RAIHAI MEE RA BIAB HAI NGARM HAI RIAB TCHUNG TCHA KHOM-

จำ มา สี มา เจ้า เอ้ย มา ฟ้อน รำ มา เล่น ระ บำ ของ ไทย เรา เอย
KHAM MAH SI MAH TCHAU OEY MAH FON RAM MAH LEN RA BAM KHONG THAI RAU OEY

D.C.
Fine

3. รำสีมารำ

III RAM SI MAH RAM

รำมาสีมารำ
เร็งระบำกันให้สนุก
ยามงานเราทำงานจริงจริง
ไม่ละไม่ทั้งจะเกิดเชื้อชุก
ถึงยามว่างเราจึงรำเล่น
ตามเชิงเช่นเพื่อให้สว่างทุกข์
ตามเขียงอย่างตามยุก
เล่นสนุกอย่างวัฒนธรรม
เล่นอะไรให้มีระเบียบ
ให้งามให้เบียบจึงจะคมซ้ำ
มาสีมาเจ้าเอ้ยมาฟ้อนรำ
มาเล่นระบำของไทยเรา เอย

Ram mah si mah ram
Rerng rabam kan hai snook
Yarm ngarn rau tham ngarn tehing tehing
Mai la mai thing tcha Kert Khen Khook
Thung yarm warng rau tchung ram len
Tarm cherng chen phuah hai sarng thook
Tarm yung yarng tarm yook
Len snook yarng watanatham
Len arai hai mee rabiab
Hai ngarm hai riab tcha Khom Kham
Mah si mah tchau oey mah fon ram
Mah len rabam Khong Thai rau oey.

3. Come, come and dance.

This is a joyful invitation extended to all onlookers to come and dance. There is also the gentle admonition that play should follow work which must never be neglected. Recreations should be cultured and appropriate as to time and circumstances. "Come, come and dance" runs the repeated refrain.

รูปที่ 3

ท่า "รำสาย"
ในบท "รำชิมรำ"

Fig. III

Posture: "Ram sai"

Song: "Ram si mǎh ram"

ผู้แสดงท่า หญิง - สุวรรณ ชลนเคราะห์
ชาย - อาคม สาขาคม

รูปที่ 4

ท่า "สอดสร้อยมาลา" แปลง
ในบท "กินเดือนหงาย"

Fig. IV

Posture: "Sord soi mālā" plaeng

Song: "Khūn diēn ngai"

ผู้แสดงท่า หญิง - สุนันทา บุณยเกตุ
ชาย - ธีรยุทธ ขวรงค์

รูปที่ 5

ท่า “แขกเต้าเข้รัง”
ในบท “ดวงจันทร์วันเพ็ญ”

Fig. V

Posture: “Khaek tau khau rang”

Song: “Duang tchan wan phen”

รูปที่ 6

ท่า “พาลาเพียงไหล”
ในบท “ดวงจันทร์วันเพ็ญ”

Fig. VI

Posture: “Phālā phieng lai”

Song: “Duang tchan wan phen”

วงดนตรีไทย บรรเลงเพลงรำวง
Thai Music Band playing Ramwong song

วงดนตรีสากล บรรเลงเพลงรำวง
Western Music Band playing Ramwong song

รูปที่ 1

ท่า " สอดสร้อยมาลา "

ในบท " งามแสงเดือน "

Fig. I

Posture: "Sord soi mālā"

Song: "Ngarm saeng dien"

ผู้แสดงท่า

หญิง - สุวรรณี ชลานุเคราะห์
ชาย - อาคม สาขาคม

รูปที่ 2

ท่า " ชักแป้งพัดหน้า "

ในบท " ชาวไทย "

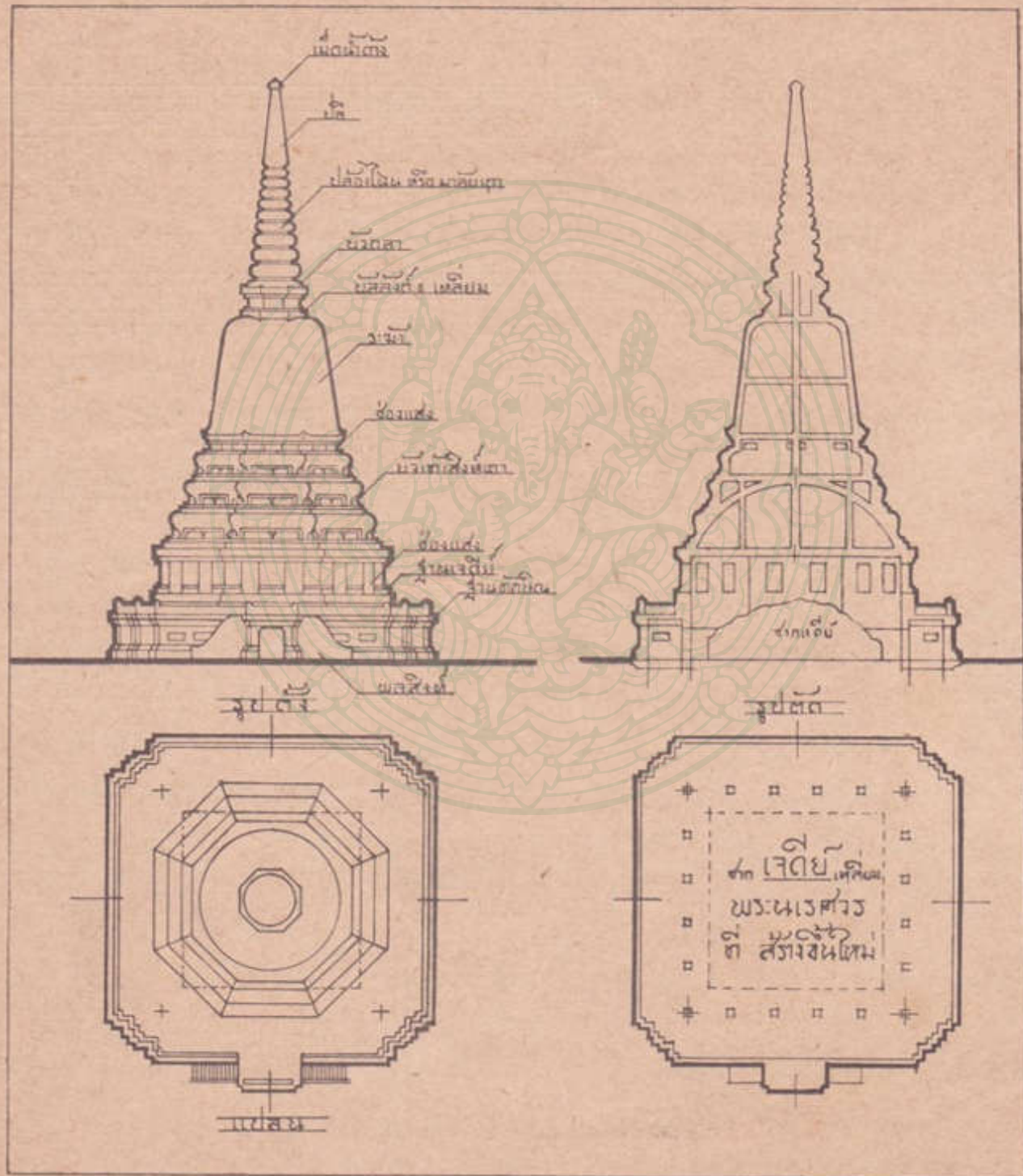
Fig. II

Posture: "Chak paeng phad nāh"

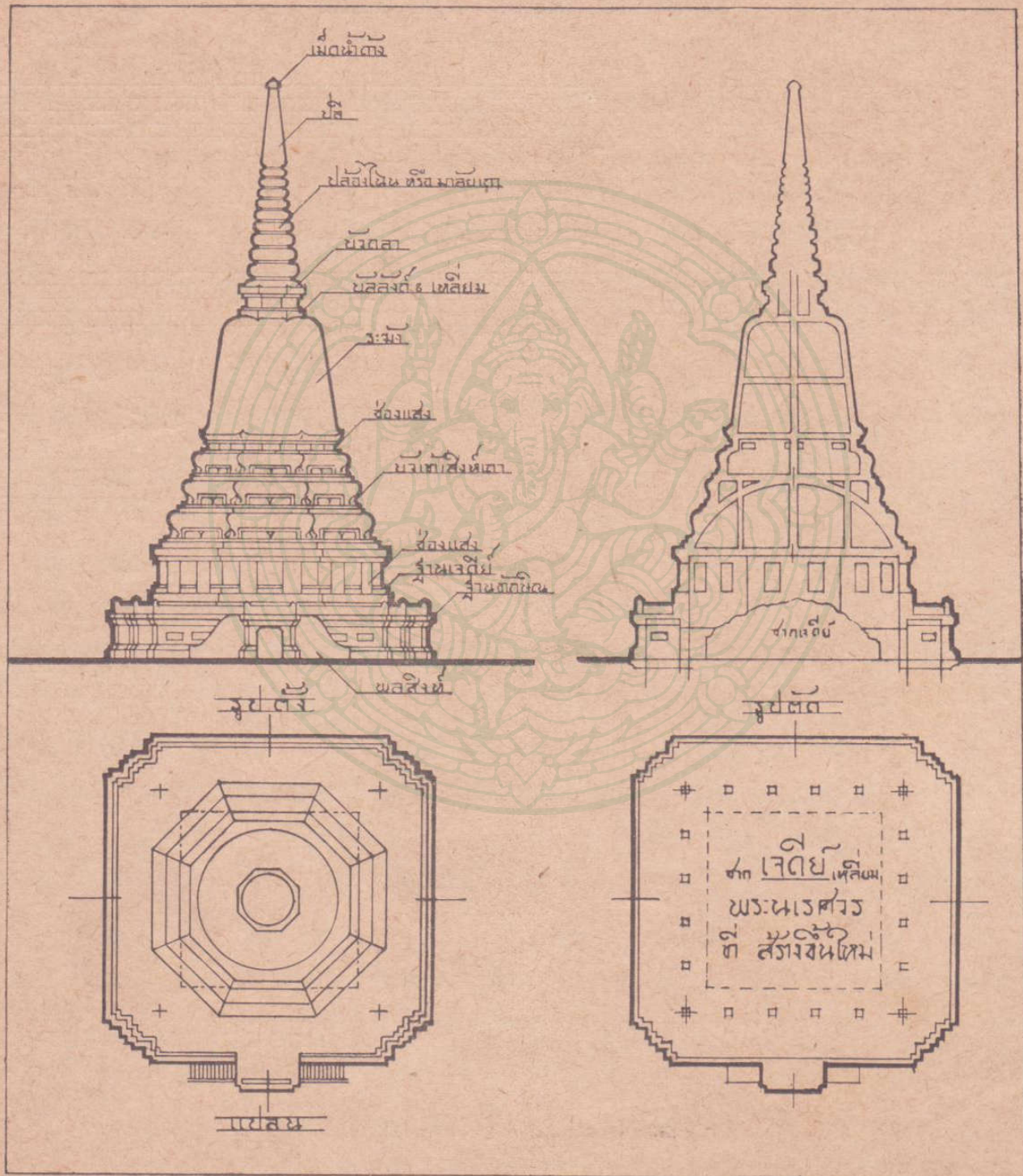
Song: "Chau Thai"

แผนผังเจดีย์ยุทธหัตถี
ซึ่งจะสร้างครอบเจดีย์ยุทธหัตถีองค์เดิม

แผนผังเจดีย์ยุทธหัตถี
ซึ่งจะสร้างครอบเจดีย์ยุทธหัตถ์องค์เดิม

จดหมายเหตุพระราชพิธีลงทรง

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ยม บัณฑิตทางการ

พระราชพิธีลงทรงเป็นพิธีอย่าง ๓ ใน
พิธีสมโภชสถูปหลวง ๓๐ อย่าง ว่าตามตำนาน
พิธีสมโภชสถูปหลวงทั้ง ๓๐ อย่างนั้น ปรากฏ
ว่าได้เคยจัดทำมาแล้วแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา
เพราะมีกล่าวไว้ในหนังสือคำให้การชาว-
กรุงเก่าว่า ดังนี้

“ประเพณีสมโภชพระราชกุมาร

พระราชโอรสแก่พระราชธิดาของพระ
เจ้ากรุงศรีอยุธยา มีประเพณีที่ใดสมโภช
๓๐ ครั้ง คือ

(๑) เมื่อประสูติแล้วได้ ๓ วัน โปรด
ให้สมโภชครั้ง ๑

(๒) เมื่อประสูติได้ ๓ เดือน โปรดให้
สมโภชจนพระชนม์ ครึ่ง ๑

(๓) เมื่อพระชนมพรรษา ๗ เดือน ๘ เดือน
๙ เดือน คือ เมื่อพระชนมพรรษา
โปรดให้สมโภชครั้ง ๑

(๔) พระชนมพรรษา ๑๓ ขวบ แล้ว เมื่อ
พระกุมารขึ้นทรงพระดำเนินได้
โปรดให้สมโภชครั้ง ๑

(๕) เมื่อพระชนมพรรษา ๓ ขวบแล้ว
เมื่อพระกุมารลงทรงนำได้ โปรด
ให้สมโภชครั้ง ๑

(๖) เมื่อพระชนมพรรษาได้ ๘ ขวบบ้าง
๓๐ ขวบบ้าง ๓๓ ขวบบ้าง ทำ
พระราชพิธีใดกันดี โปรดให้
สมโภชครั้ง ๑

(๗) เมื่อพระชนมพรรษาได้ ๓๓ ขวบ ถ้า
เป็นพระราชโอรสทรงผนวชเป็น
สามเณร ถ้าเป็นพระราชธิดา
ทรงผนวชเป็นชี โปรดให้
สมโภชครั้ง ๑

(๘) เมื่อพระชนมพรรษาได้ ๓๖ หรือ ๓๗
หรือ ๓๘ หรือ ๓๙ ทำการวิวา-
หามงคล โปรดให้สมโภชครั้ง ๑

(๙) เมื่อพระชนมพรรษาได้ ๕๓ (ถ้าเป็น
พระราชกุมาร) ทรงผนวชเป็น
พระภิกษุ โปรดให้สมโภชครั้ง ๑

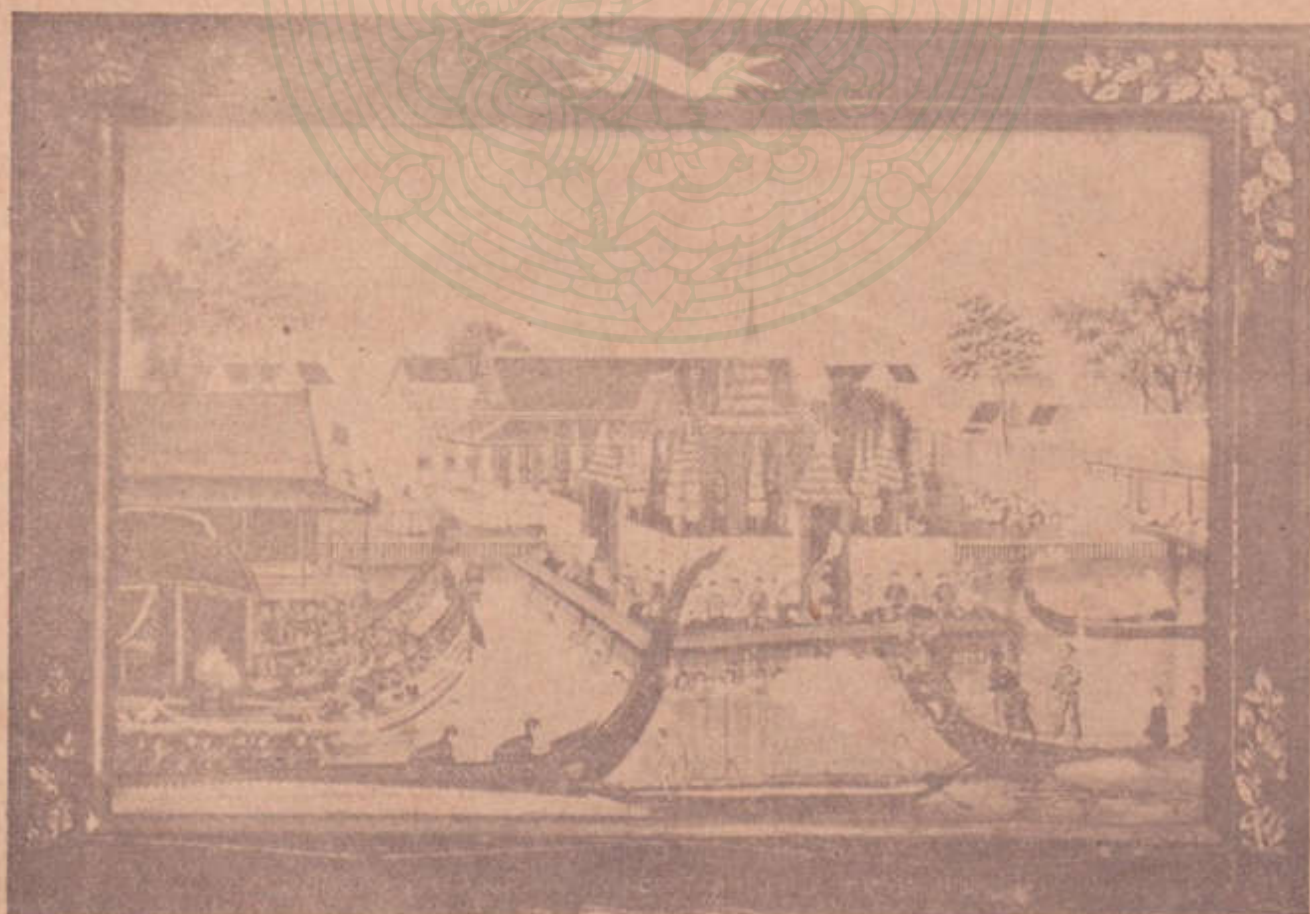
(๑๐) เมื่อพระชนมพรรษาได้ ๕๕ ทำพิธี
มงคลเบญจกิริยา (คือพิธี
เบญจเพศ) โปรดให้สมโภช
ครั้ง ๑”

พระราชพิธีสมโภชพระราชโอรสธิดา
ของพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งเรียกว่าพิธีสมโภช
สถูปหลวง ทั้ง ๓๐ ครั้งนั้น โดยเฉพาะพระราช
พิธีลงทรง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ

นภาพได้ทรงบรรยายลักษณะพิธีการไว้ว่า

“พระราชพิธีลงสรง เหมือนกับพระ
ราชพิธีโสกันต์ในการทรงปลง ผดกันแดพร
โสกันต์ทำเขาไกรลาสที่ในพระบรมมหาราช
วัง แดพรลงสรง ทำแพพระมณฑปที่สรง
ในแม่น้ำ แพนม ผดเทียบที่หน้าพระตำหนัก
หน้า กลางแพพระมณฑปทำด้วยไม้ทูลพร
หมผาขาว มีทงสรงอยู่ในพระมณฑป
ตตพลงไปให้ตากว้าพนา ปพนด้วย
กระดาน และทำขกรงล้อมรอบชน ๑ ตรวง
ไม้ไผ่ล้อมอกชน ๑ แดขกรงแสดล้อมอก
ชน ๑ มีกระดานเรียบรอบนอกแสดมอพน ที่
สรงพอดคนลงไปได้ ที่สรงภายในขกรงน
กรวดาทพนและชาว ๆ มบ้นไคลงจากพนแพ

ถึงทสรง มบ้นไคเงินอยุด่านเหนือ มบ้นไคทอง
อยุด่านไค ด้านตะวันออกกรมพระตำหนักนา
เรียกว่ามบ้นไคแก้ว ด้านตะวันออกชน คิง
พระแท่นสองชน สำหรับเบ้นทสรงนามรชา
ภิเชก ในกรงนมีรูปกึ่งทองกึ่งนากกึ่งเงิน
และปลาทอง ปลานาก ปลาเงิน มมะพร้าว
บัตทองค ๑ บัตเงินค ๑ นอกพระมณฑปออก
มา มีผ้า และชนประดักทศ มีราชวคณคร
ทองล้อมมณฑปชน ๑ ราชวคณากชน ๑
ราชวคณเงินชน ๑ พราหมณคิงไคระรองนา
ตั้งรนากรคิบชาถวายไชยสัมมกรงราชวค
ชนกสางมทหารถือทวนตามหมทของประจำ
ในเวลาแสดลงสรงทงดำมค่าน ๆ ตะ ๓๐ คน
หว่างราชวคชนนอกม ทหารถือดาบ ไค

ภาพเขียน พระราชพิธีลงสรงพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๓ ตำบล ๆ ละ ๑๕ คน ทหารถือดาบนั่งรายริม
 แพนธกราชวัคร์สามด้าน ๆ ละ ๑๐ คน ทหาร
 ถือดาบอยู่ในนารมแพสามด้าน ๆ ละ ๑๐ คน
 ทหารถือบนดาบคีตาอยู่บนกรราชวัคร์ด้านเหนือ
 ๘ คน มีเรือใบตองกบประทับหน้าพระ-
 ค้าหนักแพ และมีเรือกัญญา เรือกระบะ เรือ
 ศรุต เรือตง เรือรูปสัตว์ เรือพม่าตเขียน
 รูปสัตว์ต่าง ๆ ทอดท่นเหนือมหาทนายา ราย
 รอบล้อมวง รวม ๓๘ ลำ พลุพายล้อมแล่น
 แดงหมอกแดง มีเรือหมอลงกระเซ้ เรือทอดแห
 สำหรับจับสัตว์ราย รายกันอยู่ในทะเลล้อมวง
 ฉายทิพย์พระบรมมหาราชของนั้น ตั้งโรงพร
 พราหมณ์ตรงประตูออกโรงแสงใน และ
 จัดตั้งพระแท่นมณฑล ที่พระสงฆ์เจริญพระ
 พุทธมนต์ และสวดภาณวารที่พระที่นั่งดุสิต
 มหาปราสาท องค์ชายสัญญาชนโขงตลอดสถาน
 ททพราษพชทุกแห่ง เหมือนอย่างพระ-
 ราชพิธีโสกันต์ฉะนั้น (จากพระราช
 พงศาวดาร ร. ๕)

แต่พขสัมไว้ชเมอตงตงตงน สัมเตจ

กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ครีเส้าไว้ใน
 หนังสือชุมนุมพระนิพนธ์ว่า "การตงตง
 ททนา เรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า "พชตง
 ทา" ทำเมื่อพระชนษาตง ๓ ขวบแล้ว (ใน
 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เคยทำพชตงตงแต่
 ๒ ครั้ง ทำเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ยังเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ
 ตงตงในรัชกาลที่ ๒ ครั้ง ๓ เมื่อสมเด็จพระ
 พระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ
 ตงตงในรัชกาลที่ ๕ อีกครั้ง ๓ ทำเป็นการ
 ใหญ่โตถึง ๒ ครั้ง แต่เจ้าฟ้าองค์นั้น นอก
 จาก ๒ พระองค์นั้น ทำแต่พช "รับพระ-
 สัมพรณบุญ" (ชานพระนาม) อันเป็น
 ล้วนที่ทนายหมกในพชตงตงทำเมื่อพระชนษา
 ได้ ๘ ปี เป็นกำหนดตงตงตงและรับพระ-
 สัมพรณบุญ)

กพชตงตงททาเมอรัชกาลที่ ๒ ตามที่
 สัมเตจกรมพระยาดำรงราชานุภาพครีเส้า
 ไว้ใน มีเอกสารที่ได้นบทกเรื่องราวไว้ตงน

พชตงตง

เมื่อรัชกาลที่ ๒

คัมภีร์คึกกรราช ๓๑๗๕ บั๊วออกจิตวาตัก
 เพตาเข้า ๒ โมงเศษ สัมเตจพระบรมบาท
 บรมนาถบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว
 เสด็จออก ณ พระที่นั่งบุษบกมาตามหาจักร-

พรรดิพิมาน โดยสถานยุดราภิมุข พร้อม
 ด้วยเสวกามาตย์ราชกระวณตรมุขมหาเสนา
 ไพรจาวรย์ ทูลตะของโดยอันตบ ทรงพระ
 ราชดำริว่า สัมเตจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้า

พระราชกุมารองค์ใหญ่ ทรงพระจำเริญ
 ควรจะตั้งพระราชพิธีมงคลการตั้งนาม
 แล้วมีพระราชโองการมานั้น พระบันฑูร
 ตั้งสิ่งหน้าท้าวตั้งเหนือเกด้าเหนือกระหม่อม
 ตั้งให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรม
 ทอดวงพทกษมนตรอำมการ เจ้าพระยาศรี
 ธรรมราช^(๑) เป็นผู้เฝ้ารับอย่างธรรมเนียม
 บูรณ ให้พระยายมราชจัดแจงเจ้าพนักงาน
 ทั้งปวงให้พร้อม จึงสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมทวด
 พทกษมนตร เจ้าพระยาศรีธรรมราช
 พระยายมราช รับพระบรมราชโองการได้
 เกด้า ๑ ตรองหาเจ้าพนักงานตามทรงพระ
 กรุณา ตั้งให้พระโหราธิบดี ไหรมช
 คำนวณพระฤกษ์ทุกเกด้า ๑ ถวาย จะได้ตั้ง
 การพระราชพิธีมงคลการเชิญเสด็จสมเด็จพระ
 พระเจ้าลูกเธอสรังสนาน จะได้ตั้งพระราชพิธี
 ตั้งมี พระราชพิธีพราหมณ์ พร้อมกัน พระ
 ราชพิธีตั้งมีให้ตั้งบนพระที่นั่งสุทศมหาปรา
 สาท ให้ตั้งโรงพระราชพิธีพราหมณ์ตรง
 ประตูออกโรงแสงใน พระราชพิธีตั้งมีตั้ง
 เครื่องพระพิธีสังคราและเทียนไชย พิธี
 พราหมณ์กองกฐนที่ใหม่เพลิงบูชาตามตำรับ

โดยศาสตร์ และพระสงฆ์ ๕๐ รูปจะได้จำเริญ
 พระปริตพุทธมนต์ ณ เดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ
 ๕ ค่ำ ๖ ค่ำ บิวดอกจิตตาคัก เพด้าบาย
 ๒ โมง ๖ บาท จะได้เชิญสมเด็จพระเจ้าลูก
 เชอเจ้าฟ้าทรงพระราชยานมิ่งแห่งสด
 พระพุทธมนต์ ๓ วัน แห่แต่ในพระราชวัง
 ออกประตูลำราญ ตั้งกระบวนแห่ไว้ ณ
 ของสนามในกำแพงทรงพระที่นั่งสุทศวรวิชัย

นำหน้าว่า พระรัตนเด้น ๓ พระศรี
 สหเทพ ๓ รวม ๒ คู่แห่หมหาดเล็กผู้ใหญ่
 ข้างละ ๔๐ คน ๒ ข้าง ๘๐ คู่แห่แขกเทศ
 ๒ ข้าง ๒๐ คู่แห่แขกมลายู ๒ ข้าง ๒๐ รวม ๔๐
 คู่แห่ฝรั่ง ๒ ข้าง ๒๐ รวม ๖๐ รวม ๓๔๐
 คู่แห่หมหาดเล็กมณฑลเชอจาก ๒ มปลายเชอ
 หมแพะ ๒ รวม ๔ คู่แห่เด็กศรีระจกมณฑล
 เชอจากกรมวงนอก ๒ มปลายเชอชุน
 หมนคำตมรดก ๒ รวม ๔ สำนวตคู้แห่
 หักหมนมหาดเล็ก ๔ สำนวตคู้แห่กรม
 มหาดไทย ๔ กรมกตาทิโหม ๔ รวม ๘
 รวม ๓๒ กตองชนะเจ้า ๓ กตอง ๓ รวม
 ๒ กตอง ๒ ข้าง ๔๐ รวม ๔๒ แตรวง
 ๒ ข้าง ๒๒ แตรฝรั่ง ๒ ข้าง ๑๒ รวม ๓๔
 รวม ๒๓๘ คน

(๑) เจ้าพระยาศรีธรรมราช (บุญรอด บุณยรัตพันธุ์)

คำอ่านศิลาจารึกวัดสันมะค่า จังหวัดลำพูน

ด้านที่ ๑ จ.ศ. ๘๕๐ (พ.ศ. ๒๐๓๑)

ด้านที่ ๒ จ.ศ. ๘๖๕ (พ.ศ. ๒๐๕๐)

อ่านและอธิบายโดย

นำ ทองคำวรรณ

ด้านที่ ๑

เขียนตามต้นฉบับ

เขียนอย่างปัจจุบัน

๑. สักกราชไต ๘๕๐ คอฉมึเปตักสัน	สักกราชไต ๘๕๐ ^(๑) คอ ฉมึเปตักสัน ^(๒)
เต็นจยงออก ๑๓ คำไทรวงเมต	เต็นจยง ^(๓) ออก ^(๔) ๑๓ คำ ไทรวงเมต ^(๕) —
๒. มงฉนพุตพนัญ (เซากตุน) ส้างอาราม	มิง ^(๖) ฉนพุต พนัญ (เซากตุน) ส้างอาราม
อน นชเวตฉวนนระแลวแตรวาทะ	อนนชเวตฉวน แลวแตรวาทะ—
๓. นาชาวเจ้าสังฆะทงหลายหมายเป็น	นาชาวเจ้าสังฆะทงหลาย หมายเป็น
ตนวาพระครูเจ้าคนช่อจุฬาไผะ	ตนวา พระครูเจ้าคนช่อจุฬาไผะ—
๔. ถรเจามาในอารามอน นแลวถวาย	ถรเจามาในอารามอนน แลวถวาย
หเป็นอารามมะหาเทอเจ้าแตรถว	หือ ^(๗) เป็นอารามมะหาเทอเจ้า แตรถว—
๕. ยายบุญทงมวฉน ไตส้างอารามน	ยายบุญทงมวฉนได้ส้างอารามน
หริภุสัมาหาราชแถมะหาเทอ	หือภุขามหาราชแถมะหาเทอ
๖. คนเป็นเจ้าแกแฉนดินค้อหน้า	คนเป็นเจ้าแกแฉนดิน ค้อหน้า
ชาวเจ้าสังฆะทงหลายแตรวาทะ	ชาวเจ้าสังฆะทงหลาย แลวพระ
๗. ครูเจ้าเฮาบุญอน ไตส้างอารามทง	ครูเจ้าเฮาบุญอนได้ส้างอารามทง
มวฉนไฟถวายแถมะหาเท	มวฉนไฟ ^(๘) ถวายแถมะหาเท—
๘. อีในของพระมหาทาคะเจ้าค้อหน้า	อี ในของ ^(๙) พระมหาทาคะเจ้า ค้อหน้า
ชาวเจ้าสังฆะทงหลายมต	ชาวเจ้าสังฆะทงหลายมต—

๘. นวามหาสามัญญานโพธิคนเปนเจ้า	นว่า มหาสามัญญานโพธิ คนเป็นเจ้า
คำสัหาในป่าแดงแถม	คำสัหาในป่าแดง แถม-
๓๐. หาเถรธวัชชัยอัมมहाโพธิมหาเถร	หาเถรธวัชชัยอัมมहाโพธิ มหาเถร
ธวัชชัยอัมมชโยม	ธวัชชัยอัมมชโยม โนม -
๓๑. หาญานมกคพุกามอยู่อาราม	หาญานมกคพุกามอยู่อาราม
ตั้งยศมหาราชเมาสพุกามกับ	ตั้งยศ มหาราชเมาสพุกามกับ
๓๒. ชาวเจ้าเถรานุเถรทงหลายแฉก	ชาวเจ้าเถรานุเถรทงหลาย แฉก
มจรรคกับอารามอื่น	มจรรค ^(๑๐) กับอารามอื่น
๓๓. นตวงกวาง ๒๗ วา ตวงยาว ๖๐ วา	น ตวง ^(๑๑) กวาง ๒๗ วา ตวงยาว ๖๐ วา
ใจคนกับอารามอื่น นตวง	ใจคนกับอารามอื่น นตวง-
๓๔. วเจ้าชนนโตมาเป็นชนแห่ง	ว เจ้าชนนโตมาเป็นชนแห่ง
ยาหิยคยบยนาหม	ยาหิยคยบยนาหม
๓๕. นเจ้าสามหมนส่วนเจ้าหมน	น เจ้าสามหมนส่วนเจ้าหมน
นยคำ.. หกรบคำมหา	นยคำ.. หกรบคำมหา
๓๖. เทวเจ้าหอผิงจรรคอน นเพอจ ห	เทวเจ้าหอผิงจรรคอน นเพอจ ห
อารามอื่น นหมนคเท	อารามอื่น นหมนคเท ^(๑๒)
๓๗. คำสัหาพระเจ้าหาพน	คำสัหาพระเจ้าหาพน
คาบนอน นอชยามหา	คาบนอน นอชยามหา-
๓๘. ทวเจ้าหอผิงจรรคตามคอง	ทวเจ้า หอผิงจรรค หอตามคอง ^(๑๓)
ยาหิตตหมตาง	ยาหิตตหมตาง

ด้านที่ ๒

เขียนตามต้นฉบับ

๑. ศุภะมฤตมธวัชชัยอัมมชโยม โคม
มรมธวัชชัย

เขียนอย่างปัจจุบัน

- ศุภมฤตม^(๑๔)ธวัชชัย ศรีพิตร โคม
มรม ธ(๑)ธวัช

๒. พระพุทธเป็นเจ้า สักกราชโค
๘๖๘ ตัวในปี
๓. โทะหรไทรยกวามึงเมงเหมา
เขามาถึงเดี
๔. นหัดับ นัวัน ไทเปตักส์
เมงวันพุตญามมูร
๕. หัสส์ตวัดไถฤกษะ ๒๔ ช
สัถ์ถาวัดะ คัมเตจบุ
๖. พิตรพระสัถ์สัถ์ร้ามจกกวัดค
มหารา
๗. ชะเจากบราชะมาตามหาเทว
พระเจาแมต
๘. ทงตองมอูตาระมูระสาทะในพระ
ไทรรัตนเจ้า ปตงราชธา
๙. นากะมะหามัตตะผู้ใหญ่มูระกะระวา
เจ้าหุ้มหน้งสัด
๑๐. กมูระหย้าหุหรานาแตกทเวต
วนันะอารามอนังาม
๑๑. คอวยปริจเจตตะคะนะนาคอวยวา
ลวงยาวไต่ ๗๒ วา ล
๑๒. วงกววง ๓๗ วา แดงเหเป็น
อารามแกเจ้าค
๑๓. (รวัดทา) เจ้าหุ้มหน้งสัด...
หือหาปากเงิน
๑๔. กบหุ้ม... พายแด่
ายนาหือหานาหุ
๑๕. ออกชาติในแถว
(แด) กทเวตวัน
- พระพุทธรูปเป็นเจ้า สักกราชโค
๘๖๘^(๑๕) ตัวในปี
- เถาะ หน^(๑๖) ไทโยเรียกว่าบึงเม้ง^(๑๗)
เขามาถึงเดี-^(๑๘)
- นหัดับ^(๑๙) นัวันไทโยเปตักส์^(๒๐)
เม้งวันพุช ยามพญ-
- หัดับดี ไถฤกษะ ๒๔ ชือ
สัถ์ถาวัด^(๒๑) คัมเตจบุ-
- พิตรพระสัถ์สัถ์ร้ามจกกวัดค
มหารา-
- ชะเจ้า กบราชมาตามหาเทว
พระเจาแมต
- ทงตอง มอูพาร^(๒๒) ประสาทะในพระ
ไทรรัตนเจ้า ปตงราชธา-^(๒๓)
- นากะมะหา^(๒๔) มัตตะผู้ใหญ่ ปรากฏว่า
เจ้าหุ้มหน้งสัด-
- กมยา หือหานาแตกทเวต-
วนันะอารามอนังาม
- คัวยปริจเจตคณนาคัวยวา
ลวงยาวไต่ ๗๒ วา ล-
- วงกว้าง ๓๗ วา แดงเหเป็น^๗
อารามแกเจ้าค-
- (รวัดทา) เจ้าหุ้มหน้งสัด...
หือหาปากเงิน
- กบหุ้ม... พายแด่
ายนา หือหานาหุ-
- ออกชาติในแถว
(แด) กทเวตวัน

คำอธิบาย

๑. จ.ศ. ๘๕๐ = พ.ศ. ๒๐๓๓.
๒. เปลิกสัน, เปลิก = เบญจศกของไทยฝ่ายเหนือ ตรงกับสัมฤทธิ์ศกของไทยฝ่ายใต้ เพราะวัชนบศกของไทยฝ่ายเหนือน้อยกว่าไทยฝ่ายใต้ ๕ ปี เช่น ๖ (หรือ นศก) ของไทยฝ่ายใต้ = ๑ (หรือ กาบ เอกศก) ของไทยฝ่ายเหนือ เพราะฉะนั้น จ.ศ. ๘๕๐ ในจารึกหลังนี้ ไทยฝ่ายเหนือจึงอ่านว่า "เปลิก", สัน = วอก, เปลิกสัน = วอกเบญจศกของไทยฝ่ายเหนือ แต่ตรงกับวอกสัมฤทธิ์ศกของไทยฝ่ายใต้.
๓. เดือนเจียง ดูคำอธิบายในศิลาจารึกวัดพระยืนข้อ ๗ คือสถาปนา ๓ พฤษภาคม ๒๕๐๐
๔. ออก = บัษขวงวน หรือ ขน.
๕. คำว่า "รวงเม็ด" ตรงกับชื่อศกและชื่อของไทยฝ่ายเหนือ รวง หรือ งวง กคือ อัฐศก, เม็ด กคือ มะเม แต่ในหนังสือของวันไทย ดูคำอธิบายในศิลาจารึกวัดพระยืนข้อ ๒๗ คือสถาปนา ๓ พฤษภาคม ๒๕๐๐.
๖. คำว่า "เม้ง" ดูคำอธิบายในศิลาจารึกวัดพระยืน ข้อ ๒๗ คือสถาปนา ๓ พฤษภาคม ๒๕๐๐.
๗. หือ = ให้.
๘. ไพ = ไป.
๙. ข่วง = บริเวณ หรือ ฉาน.
๑๐. จาริด = จารึก.
๑๑. ถวง = คำน หรือ ส่วน.
๑๒. ต่อเท่า = คราบเท่า.
๑๓. ดึงอน = ดึงนน.
๑๔. สุขุมตุม, ภาษามคธ คัดบทรว่า "สุกั อตุถิ" แปลว่า ประโยชน์อันดีงาม.
๑๕. จ.ศ. ๘๖๕ = พ.ศ. ๒๐๔๐.
๑๖. หน = ฝ่าย หรือ ข้าง.

๓๗. เมืองเก่า, เมือง = จัตุรัสของไทยฝ่ายเหนือ ตรงกับนพศกของไทยฝ่ายใต้ เพราะ
 วัฒนธรรมของไทยฝ่ายเหนือต่ำกว่าไทยฝ่ายใต้ ๕ ปี เช่น ๖ (หรือ ๗) ของไทย
 ฝ่ายใต้ = ๑ (หรือ ๒) ของไทยฝ่ายเหนือ เพราะฉะนั้น จ.ศ. ๗๖๗ ใน
 จารึกหลังถ้ำ ไทยฝ่ายเหนือจึงอ่านว่า "เมือง", เมือง = เกาะ, เมืองเก่า = เกาะ
 จัตุรัสของไทยฝ่ายเหนือ แต่ตรงกับเกาะนพศกของไทยฝ่ายใต้.
๓๘. เดือนห้า ของไทยฝ่ายเหนือ ตรงกับเดือนสามของไทยฝ่ายใต้ ดูคำอธิบายในศิลาจารึก
 วัดพระยืน ข้อ ๗ ศิลปากร เล่ม ๓ พฤษภาคม ๒๕๐๐.
๓๙. คำว่า "ดืบ" ในบทตรงกับภาษามอญว่า "อมาวสี" แปลว่า วันที่พระจันทร์และ
 พระอาทิตย์รวมกัน คือสิ้นเดือนจันทรคติ.
๔๐. คำว่า "เปลื้อง" ตรงกับชื่อศึกและชื่อของไทยฝ่ายเหนือ เปลื้อง กคือ เบญจศก
 ๕๕๕ กคือ มะโรง แต่ในบทเป็นชื่อของไทย คำอธิบายในศิลาจารึกวัดพระยืน ข้อ ๒๗
 ศิลปากร เล่ม ๓ พฤษภาคม ๒๕๐๐.
๔๑. สัสถาวีส หรือ ศตภิษก ข้อฤกษ์ที่ ๒๔ ได้แก่วังเจดีย์ หรือ คางมังก.
๔๒. อุพระประสาทะ = ความเลื่อมใสอย่างยิ่ง.
๔๓. อาณา = อาณา หรือ ความบังคับ.
๔๔. มหามัตตะ = มหาอำนาจ.

ระเบียบการหนังสือ ศิลปากร

กำหนดเวลาออก

เดือน พฤษภาคม กรกฎาคม กันยายน พฤศจิกายน มกราคม
มีนาคม

อัตราค่าบำรุง

รับ ๘ บ ๕๐ บาท

การบอกรับ

จะบอกรับตั้งแต่เล่มใดก็ได้ ครบ ๖ เล่ม เป็น ๓ บ ๕๐ บาท
ขายเล่มละ ๓๐ บาท โปรดบอกรับเสียก่อนหนังสือหมด พร้อมกับ
ส่งเงินค่าบำรุง ต่างจังหวัด โปรดส่งเงินทางธนาคาร ในนาม
ของผู้จัดการ หรือเช็คไปรษณีย์ ส่งจ่าย ป.ณ. หน้าพระदान
ในพระนคร บอกรับที่แผนกเผยแพร่และสถิติ สำนักงานเลขาธิการ
กรมศิลปากร ถนนหน้าพระธาตุ โทรศัพท์ 20628

นิตยสาร “ศิลปากร” ขอแนะนำ

หนังสือนาฏศิลป์แบบฉบับของไทยเล่มใหม่ คือ

โขน ของ ธนิต อยู่โพธิ์ เป็นหนังสือคัมภีร์เรื่องหนึ่งที่ไม่ใช่ในโลกของศิลปินควรร้าน
และศึกษา หนังสือเรื่องนี้จะช่วยให้ผู้อ่านได้ทราบเรื่องราวของนาฏศิลป์ชั้นสูงของไทย
ซึ่งมีลวดลายทางศิลปะเป็นเยี่ยม และมีแบบฉบับศิลปะที่รักษาดั้งเดิมมาหลายร้อยปี คือ
“โขน” ของเรา

ผู้เขียนได้เรียบเรียงเนื้อหาตั้งแต่ประวัติความเป็นมา, กำเนิดและตำนานของ โขน
ตลอดจนการฝึกหัด องค์ความรู้ประกอบการแสดง วิชาพากย์เจรจา และกลอง พร้อมทั้งอธิบายถึง
ประเพณีและธรรมเนียมแตกต่างต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการแสดงโขน ทั้งประวัติของโขนไว้ด้วย
ซึ่งผู้สนใจในศิลปะทางนาฏกรรมประเภท โขนละครของไทย แม้จะไม่ใช่ศิลปินก็อาจใช้เป็น
แนวทางเพื่อหาความรู้ของศิลปะประเภทนี้ได้ และจะช่วยให้ท่านผู้อ่านหนังสือเล่มนี้ หากได้
มีโอกาสเข้าชมการแสดงโขนสักเมื่อใด จะได้ทั้งความรู้และความบันเทิงใจเพิ่มขึ้นด้วยไม่สงสัย

บทนี้ ได้จัดพิมพ์ขึ้นเป็นเล่มแล้วด้วยกระดาษปอนด์ขนาด ๘ หน้าก ขนาด ๓๖๖ หน้า
มีภาพประกอบทั้งสีดั่งและภาพขาวดำมากกว่า ๑๕ ภาพ ซึ่งจะช่วยให้ท่านได้รู้จักลักษณะ
และลีลาของตัวโขนได้เป็นอย่างดี

ราคาจำหน่ายเล่มละ ๓๐ บาท

ติดต่อซื้อได้ที่

แผนกเผยแพร่และสถิติ

สำนักงานเลขานุการกรมศิลปากร

สมาชิกนิตยสาร “ศิลปากร” ซื้อได้ลด ๑๕ %